

TANÁRI KÉZIKÖNYV A SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ONLINE ERŐSZAK MEGELŐZÉSÉRŐL ÉS MEGFÉKEZÉSÉRŐL

Aki szeret,
az **NEM** erőszakos!
MONDHATOK NEMET!

**TANÁRI KÉZIKÖNYV A SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ONLINE
ERŐSZAK MEGELŐZÉSÉRŐL ÉS MEGFÉKEZÉSÉRŐL**

Impresszum

Ez a kézikönyv a „Mondhatok nemet. A fiatalok, különösképp a lányok érdekérvényesítésének elősegítése a szexuális és nemi alapú online párkapcsolati bántalmazással szemben” elnevezésű REC projektben résztvevő szervezetek által készült.

Projektkoordináció:

AUTONOMOUS WOMEN'S CENTER (AWC), Belgrád, Szerbia

Partnerszervezetek:

FUNDACION PRIVADA INDERA, Barcelona, Spanyolország

CESI – CENTAR ZA EDUKACIJU SAVJETOVANJE I ISTRAZIVANJE CESI, Zágráb, Horvátország

NŐK A NŐKÉRT EGYÜTT AZ ERŐSZAK ELLEN EGYESÜLET – NANE, Budapest, Magyarország

További információ:

CESI

Email: cesi@cesi.hr

www.cesi.hr

Szerkesztő:

Sanja Cesar

Szerzők:

Horváth Éva, Kallós Lilla, Rachel Andras, Eulàlia Pedrola Vives, Marina Ileš, Tanja Ignjatović, Sanja Cesar, Nataša Bijelić

Grafikai munka:

ACT PRINTLAB, d.o.o, Čakovec, Horvátország

Benkó Bernadett

A magyar nyelvű kiadványért köszönet a NANE munkatársainak és önkénteseinek:

Balogh Zsófia, Fűri Judit, Horváth Éva, Mészáros Gréta, Sebhelyi Viktória, Szalóki Ágnes, Szigeti Vera, Turai Ráhel Katalin

Ez a kiadvány az Európai Unió Jogok, Egyenlőség és Állampolgárság (REC) programjának (2014-2020) támogatásával készült. A kiadvány tartalma kizárólag a szerzők nézeteit képviseli és kizárólag ők felelnek érte. Az Európai Bizottság semmilyen felelősséget nem vállal a benne foglalt információk felhasználásáért.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
1. SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ERŐSZAK A PÁRKAPCSOLATOKBAN	6
1.1. A nemi alapú erőszak megértése és kezelése	6
1.2. A szexuális és nemi alapú online erőszak	15
1.3. Kutatási eredmények áttekintése a tanárok és diákok ismereteiről és attitűdjeiről a fiatalokat érintő párkapcsolati erőszakkal kapcsolatban.	20
2. EDUKÁCIÓS ÉS MEGELŐZŐ FOGLALKOZÁSOK AZ ISKOLÁBAN	24
2.1. Nemi szerepelvárások és szocializáció: A férfiasság és nőiesség leleplezése	26
1. Foglalkozás: A nemi szerepdoboz.	27
2.2. Erőszak a tinédzserkori ismerkedés alatt – Nemi hatalmi viszonyok, szexualitás, szerelem és egyenlő párkapcsolatok	34
2. Foglalkozás: Romantikus szerelem – A bántalmazás és kontroll receptje?	35
2.3. Online szexuális erőszak	38
3. Foglalkozás: Online kontroll és erőszak a párkapcsolatban.	39
2.4. Szemtanúk	44
4. Foglalkozás: Hogyan segítsék? – Beavatkozási stratégiák eszköztára	45
3. A SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ERŐSZAKRA ADOTT ISKOLAI VÁLASZOK	50
3.1. A tanárok és diákok közötti bizalom kiépítése	50
3.2. Az áldozattá válás felismerése az iskolai környezetben	52
3.3. Hatékony lépések a szexuális és nemi alapú erőszak, vagy annak gyanúja esetén	54
3.4. A biztonságos és támogató iskolai környezet kialakítása	58
3.5. A tanárok és az iskola szerepe és felelőssége a szexuális és nemi alapú (online) erőszak kapcsán. . .	61
4. AZ OKTATÁSI INTÉZMÉNYEKBE ALKALMAZHATÓ MÓDSZEREK A SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ONLINE ERŐSZAK MEGELŐZÉSÉRE	66
4.1. Bevezetés	66
4.2. Irányelvek a szexuális és nemi alapú (online) erőszak hatékony megelőzéséhez iskolai programok keretében	67
4.3. Jó gyakorlatok a fiatalok közötti párkapcsolati erőszak megelőzésére	72
Felhasznált irodalom és további források	82
I. Melléklet: Feladatlapok és segédanyagok a foglalkozásokhoz	85
II. Melléklet: Jogi és intézményi környezet	107

A „Mondhatok nemet. A fiatalok, különösképp a lányok érdekérvényesítésének elősegítése a szexuális és nemi alapú online párkapcsolati bántalmazással szemben” projektről

A 2019 augusztusa és 2021 júliusa között megvalósított projekt célja, hogy a fiatalokat (15–19 éves korosztályt) érintő párkapcsolati szexuális és nemi alapú online erőszak felszámolásáért tegyen. A projekt középiskolákkal való együttműködés során a fiatalok és oktatási területen dolgozó szakemberek tájékozottságát kívánja növelni a párkapcsolati szexuális és nemi alapú online erőszakról, nemi sztereotípiákról és normákról, amelyek hozzájárulnak az erőszak elfogadottságához. A projekt különösképpen a lánygyermek megerősítését célozza, hogy fellépjenek az erőszak ellen, és hogy ne fogadják el az erőszakot a párkapcsolatokban.

Bevezetés

A digitális technológia megkönnyíti a kapcsolatok kialakítását és az információhoz való hozzáférést; azonban teret ad – a nők és lányok elleni erőszak háttérében meghúzódó – a nemek közötti hatalmi egyenlőtlenség és diszkrimináció újabb formáinak is.

Az erőszak a párkapcsolatokban egyre elfogadottabbá válik. Kutatási adatok egyértelműen igazolják, hogy az internet használata elősegíti az online és offline erőszak, szexuális és egyéb típusú bűncselekmények számának a növekedését, illetve megerősíti a lányokról, nőkről és férfiakról alkotott negatív és káros sztereotípiákat. A nők és lányok elleni erőszak megelőzéséről (prevencióról) szóló kutatásokban a kiemelt megelőzési stratégiák egyike az online erőszak láthatóbbá tétele, a másik a társadalom tudatosságának növelése, hogy megfelelő súllyal kezelje, ne bagatellizálja, ne hagyja figyelmen kívül ezt a fajta erőszakot. Mindemellett a kutatások rámutatnak arra, hogy az érintettek szélesebb rétegét kell bevonni a megelőzésbe, beleértve szakembereket, tanárokat is.

Az érdemi változás eléréséhez nem elég, ha léteznek jogi szabályozások és eljárásrendek (protokollok), ezért kiegészítésül ez a kézikönyv egyrészt fontos információkat tartalmaz a fiatalokat érintő párkapcsolati, szexuális és nemi alapú online erőszakról, másrészt a szakemberek által használható foglalkozásokat mutat be, amelyek a fiatalok számára valós védelmet és támogatást jelentenek.

Ez a kézikönyv a „Mondhatok nemet. A fiatalok, különösképp a lányok érdekérvényesítésének elősegítése a szexuális és nemi alapú online párkapcsolati bántalmazással szemben” című regionális projekt keretében készült, és négy részből áll:

- Az első rész a tanárok támogatására szolgál, a szexuális és nemi alapú online erőszak fogalmáról és annak formáiról, okairól és következményeiről, különös tekintettel a fiatalokat (15–19 éves korosztályt) érintő párkapcsolati erőszakra.
- A második rész foglalkozások leírásait tartalmazza, amelyeket arra használhatnak a tanárok, hogy növeljék a fiatalok tudatosságát a nemekkel, a nemi alapú erőszakkal, az online erőszakkal és az online biztonsággal kapcsolatban. A tanárok ezeket a foglalkozásokat a szakóráik során, órarenden kívüli foglalkozásokként, vagy kortárs segítők bevonásával is megvalósíthatják.
- A harmadik rész oktatási intézmények által alkalmazható eljárásokat ajánl, amelyek a fiatalok különleges szükségleteit figyelembe véve nyújtanak hatékony megoldásokat.
- A negyedik rész bevett jógyakorlatokat tartalmaz a szexuális és nemi alapú online erőszak megelőzésére; amelyeket rá szabhatunk az adott helyzetre, amelyben alkalmazni szeretnénk őket. Ez a rész oktatási területen dolgozó szakemberek számára nyújt gyakorlati támogatást a megelőzés terén, a hatékony beavatkozások alkalmazásával olyan iskolai környezet kialakítására, amely fellép a diszkriminációval és erőszakkal szemben.

Végül, ez a kiadvány emlékeztetőként is kíván szolgálni mindannyiunk számára, hogy olyan társadalomban szeretnénk élni, amely nemet mond az erőszakra, és ennek megvalósításához minden egyes kis lépéssel valamennyien sikeresen hozzájárulhatunk.

A szerzők

1. SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ERŐSZAK A PÁRKAPCSOLATOKBAN

1.1. A nemi alapú erőszak megértése és kezelése

Tinédzserkori intim kapcsolatok

A tinédzserkor az érzelmi és társas képességek felfedezésének és fejlődésének időszaka. A fiatalok megtanulják felismerni és kezelni érzelmeiket, és megpróbálják kiépíteni a másokhoz (családhoz, barátokhoz, párkapcsolati partnerekhez) való kapcsolódás, viszonyulás érzékeny és hatékony módját. A tinédzserkori párkapcsolatok önbizalomnövelő és egészséges tapasztalatokként szolgálhatnak, amelyek megtanítják a fiatalokat arra, hogy miképp nyújtsanak intimitást és hogyan fogadják azt. Amikor a kapcsolatukat kölcsönös tisztelet, meghittség, bizalom, elköteleződés és jó kommunikáció jellemzi, a tinédzserek elégedettebbek önmagukkal is. A kölcsönös tiszteleten alapuló kapcsolatban élő tinédzserek értékesnek élik meg magukat és partnerük elfogadását élvezik. Szabadnak érezhetik magukat, nem éreznek nyomást, hogy olyasmit tegyenek, ami kényelmetlen számukra. Biztonságban és kényelmesen érzik magukat egymással, támogatják egymást, egyenlő félként és igazságosan kezelik egymást, csak olyan intim dolgokat csinálnak, amibe minden résztvevő fél beleegyezett, tudják, hogy mondhatnak nemet, nyíltan kommunikálnak és a konfliktusokat igazságosan oldják meg. Sajnos azonban az első romantikus kapcsolatukba lépő fiatalok sokszor nehezen tudják megítélni, hogy milyen egy jól működő kapcsolat, és nem rendelkeznek megfelelő képességekkel és tudással ahhoz, hogy minőségi és kielégítő kapcsolatot alakítsanak ki a partnerükkel.

Számos fiatalnak a romantikus kapcsolat olyan konfliktusokkal és következményekkel is terhes, mint a párkapcsolati erőszak. A mérgező, elnyomó viselkedés látszólag ártatlan dolgokkal is kezdődhet, és erőszakba és bántalmazásba torkollhat. A tinédzserek ennek jeleit akár romantikus gesztusként is értelmezhetik. Például az, ami kezdetben „egészséges féltékenységnak” tűnhet, később abba torkollhat, hogy az érintett fél elszigetelődik a barátaitól és családjától a kapcsolat előrehaladásával.

Ahhoz, hogy a fiatalok pozitív és kölcsönös tiszteleten alapuló kapcsolatokat tudjanak kialakítani, fel kell ismerniük az elnyomó és káros viselkedéseket. Meg kell érteniük, hogy az egyenlőtlen hatalmi viszonyok és nemi sztereotípiák hogyan hathatnak a fejlődésükre és a környezetükkel való kapcsolataikra. A párkapcsolatban a hatalmi különbség azt jelenti, hogy az egyik fél a másik kárára cselekszik; figyelmen kívül hagyja annak kívánságait, kéréseit; a párkapcsolatot érintő döntéshozatalban jobban számít az ő véleménye; kontrollt gyakorol a partnere viselkedése felett. Az elnyomott fél érezheti úgy, hogy nem mondhat nemet, nincs joga hozzá. A párkapcsolati bántalmazás során (melynek számos formája létezik) a bántalmazó partner hatalmat és kontrollt próbál szerezni a partnere felett és ezt a hatalmi különbséget akarja fenntartani.

A nemi sztereotípiák és normák szerepe a nemi alapú erőszak fenntartásában

A társadalom a lányokat és fiúkat születésüktől fogva különbözőképpen kezeli a biológiai nemük alapján. Körül vagyunk véve üzenetekkel, útmutatásokkal és szabályokkal arra vonatkozóan, hogy mi nőies és mi férfias, hogyan viselkedjünk, beszéljünk, gondolkozzunk, tisztálkodjunk fiúként/lányként/nőként/féfként.

A nemi sztereotípiák széles körben elfogadott értékítéletek és általánosítások az adott nemhez tartozó személyről, vagy az egész nemről a személyiségjegyeket, párkapcsolatban/családban betöltött szerepet, foglalkozást és fizikai megjelenést illetően. Ezek a hagyományos nemi szerepekből és a történelem során a nemek közt kialakult hierarchikus viszonyokból erednek. A sztereotípiák szoros összefüggésben állnak a nemi elvárásokkal. A nemi szerepelvárások egy bonyolult rendszerként működnek, és előírják, hogy milyennek kell lennie valakinek, aki az adott biológiai nemhez tartozik. A nemi elvárások és sztereotípiák megerősítik a nemek közötti hierarchiát, mert a lányok és fiúk felnőtté válását, szocializációját különbözőképpen formálják. Befolyásolják az egyén kommunikációját, viselkedését, érzelmi intelligenciáját és arra vonatkozó kilátásait, hogy mi lehet belőle, és mit értékelnek benne mások.

Másfajta viselkedési módok elfogadottak nők és férfiak számára. A hagyományos nemi szerepek szerint a lányoknak és nőknek befogadónak, félénknek, érzékenynek, gondoskodónak és környezetük felé támogatónak kell lenniük. A fiúknak és férfiaknak ezzel szemben fegyelmezetlennek, magabiztosnak, felfedezőnek, uralkodónak és agresszívnek kell lenniük. A lányokat/nőket gyakran ábrázolják érzelmesnek, hiperérzékenynek és irracionálisnak, míg a fiúkat arra tanítják, hogy az igazi férfiak nem sírnak, hanem kemények és racionálisak.

A családon belüli szerepeket és funkciókat is alakítják a nemi sztereotípiák: a nők legyenek háziasszonyok, anyák, a gyerekek gondozói. A nekik szánt foglalkozások leginkább a szociális szektorhoz tartoznak (pl. tanár, ápoló) és egyben alacsony jövedelemmel járnak. A férfiakról elvárják, hogy vezető pozíciót töltsenek be, vagy tudományos, műszaki, politikai területen fussanak be karriert, nekik kell pénzt keresniük és a családfőnek lenniük.

Nemi szerepek és a párkapcsolat

A hagyományos nemi szerepek akadályozhatják a párkapcsolatban lévő partnerek együttműködését és az egyén valós szükségleteinek elnyomását eredményezhetik. A társadalom a heteroszexuális párkapcsolatot tekinti normának, ahol a férfias és nőies jellemvonások a hagyományos nemi szerepek szerint kiegészítik egymást. A nemi szerepelvárások kiegyensúlyozatlansága ahhoz vezethet, hogy a fiúk/férfiak uralkodnak a lányokon/nőkön, míg a lányok/nők alárendeltek és kiszolgáltatottak, kevésbé önállóak és önértékesítők (asszertívek) lesznek. Ha bárki eltér a fentiektől, a társadalom valószínűleg megbünteti az illetőt a nem normatív viselkedése miatt (pl. „ez a nő túl maszkulin és elriasztja a férfiakat”, „ez a pasi olyan nyámnyila/férfiatlan/papucs, megengedi a nőnek, hogy megmondja, mit csináljon”), ami tovább erősíti a kondicionálást.

A szexualitással kapcsolatos szocializáció is egyenlőtlen képet mutat. A lányok kiskoruktól fogva azt tanulják, hogy az egyik legértékesebb tulajdonságuk a szépségük. A női testeket a reklámokban, filmekben és a médiában úgy jelenítik meg – az éppen uralkodó szépségideálhoz szabva –, mintha a legfőbb értékük a szexuális vonzerejük lenne. Ez a megjelenítés figyelmen kívül hagyja a belső értékeket, személyiséget, belső tulajdonságokat, és csak a külsőre koncentrál. Mivel a kislányok folyamatosan ezt látják, megtanulják a társadalom szemével, kívülről figyelni magukat és a testüket – ezzel elveszítve a valós kapcsolatot vele –, ami hatással van az önbecsülésükre, személyes határaikra és a saját szexualitásukhoz való viszonyukra. A lányok szexualitása emiatt a szocializáció miatt saját vágyaik helyett gyakran a partnerük szükségleteire fókuszál.

A fiúk felé a szexualitásról közvetített üzenetek általában a hódításról szólnak, és a férfiaságot vitathatatlan, ösztönös és kielégítendő szexuális szükségletként ábrázolják. Ezt az üzenetet a pornográf tartalmak

teljes mértékben megerősítik, sőt még el is túlozhatják. Azok a lányok, akiket a társadalom arra biztat, hogy szorítsák a háttérbe a szükségleteiket és ne védjék meg a testi határaikat, gyakran nehezen mondanak nemet, és ha nemet is mondanak például a szexuális közeledésre, akkor azt a férfiak/fiúk gyakran figyelmen kívül hagyják. Ennek hátterében több minden húzódik, a nőies vonakodás mítoszától kezdve („a női nem valójában igent jelent”) a női testet élvezeti cikként beállító társadalmi felfogáson át addig az elképzelésig, amely a férfi élvezetét állítja a szexualitás középpontjába.

Határozott kettős mérce él azzal kapcsolatban is, hogy a társadalom hogyan tekint a lányok/nők és fiúk/férfiak szexuális gyakorlatára és önkifejezésére. Ha lányok és nők kezdeményező, aktív szerepet töltenek be a szexuális életükben, gyakran megbélyegzik őket, míg ugyanezért a fiúk és férfiak elismerést kapnak¹. A nemi alapú erőszak mélyen kapcsolódik a nemi szerepelvárásokhoz és sztereotípiákhoz, mert a szerepelvárásokra hivatkozva büntetik a nemi elvárásoktól eltérő önkifejezést. Az, akinek merev elképzelései vannak a nemi szerepekről, sokszor figyelmen kívül hagyja saját és partnere valódi testi és lelki szükségleteit. A nemi szerepelvárások és sztereotípiák egyenlőtlenségekhez vezetnek a munkamegosztás, a párkapcsolat és a családi kapcsolatok terén, legyen szó érzelmi gondoskodásról, döntéshozatalról, gyereknevelésről, pénzügyi döntésekről, szakmai előreljárásról vagy házimunkáról. A hagyományos felfogás szerint a nőknek kevesebb hatalom és kevesebb lehetőség jár, nincs hozzájuk joguk, hogy ők dönthessenek a testük, szükségleteik és életük felett.

Jól működő, rosszul működő, vagy bántalmazó?

Minden párkapcsolat más, és ami az egyikben jól működik, a másikban már nem biztos, hogy beválik. Azonban az minden párkapcsolat mércéjéül szolgálhat, hogy egyenlőségen alapul-e vagy sem. Az egyenlőség mértéke jelzi, hogy jól működő, rosszul működő, vagy akár bántalmazó kapcsolatról van-e szó.

A következő lista segít annak eldöntésében, hogy a párkapcsolat jól működő, rosszul működő, vagy bántalmazó. (A felsorolás a NANE Egyesület² tájékoztató kiadványából származik.)

A párkapcsolat valószínűleg jól működő, ha:

- A partnerek tisztelettel és szeretettel bánnak egymással.
- A problémákat meg lehet beszélni, és a megbeszélések változást hoznak.
- Az erőszakmentes kommunikáció pozitív eredményeket hoz a párkapcsolatban.
- Mindkét fél ugyanannyi energiát fektet a közös problémák megoldásába.
- A felek szabadon kifejezhetik érzéseiket.
- A felek örülnek egymás sikerének és személyes fejlődésének, és támogatják azokat.
- Mindkét félnek lehetősége van változni és fejlődni.
- A felek bátorítják egymást a fejlődésre és úgy érzik, az életük a kapcsolattal teljesebb.
- Mindketten erősebbnek érzik magukat a kapcsolat hatására.
- Ha az egyikük szakítani akar, akkor megteheti félelem, fenyegetettség nélkül.

A párkapcsolat rosszul működő, ha:

- A felek nem tudják megbeszélni a problémáikat.
- A felek megbeszélnek a problémáikat, de semmi nem változik.
- Az erőszakmentes kommunikáció nem vezet eredményre a kapcsolatban.

¹ Kardos B. és Sudár O. (2019) Kapcsolódj Be! Patriarchátust Ellenzők Társasága. <http://turnmeon.hu/wp-content/uploads/2020/12/Kapcsolodj-be-WEB-2020-spread-L.pdf>

² A jól működő párkapcsolat, NANE Egyesület. <https://nane.hu/wp-content/uploads/jolmukodo.pdf>

A párkapcsolat bántalmazó, ha rosszul működő és ezen felül az alábbiak közül bármelyik igaz:

- Az egyik fél szemrehányással, lekicsinyléssel vagy dühvel reagál a másik sikereire.
- Az egyik fél goromba vagy durva, amikor kettesben vannak vagy társaságban.
- Az egyik fél levegőnek nézi a másikat, úgy tesz, mintha ott sem lenne, nem beszél hozzá egy szót sem, nem válaszol.
- Az egyikük változhat, fejlődhet, míg a másiknak erre nincs kapacitása/lehetősége.
- Az egyikük személyes világa egyre kisebb és kisebb lesz (a barátok és rokonok, régi hobbik, célok és vágyak eltűnnek).
- Az egyikük egyre gyengébbnek és tehetetlenebbnek érzi magát.
- Az egyik nem engedné el a másikat, ha az szakítani akarna: zsarolja a másikat érzelmeivel, betegséggel, gyerekeivel, stb., vagy gyilkossággal, öngyilkossággal fenyegeti partnerét, ha az elhagyná őt.
- Az egyik (időnként) megüti a másikat, vagy olyan szexuális aktusra kényszeríti, amelyeket a másik nem szeret vagy nem akar.

Hogy mi számít jól működőnek, rosszul működőnek vagy bántalmazónak egy kapcsolatban, az a benne élő egyének preferenciáitól, szükségleteitől is függ, illetve attól, hogy a partner hogyan reagál ezekre (figyelembe veszi, vagy rendszeresen figyelmen kívül hagyja). Például egyesek nem érzékenyek a kiabálásra, és nem ijesztő vagy félelmetes számukra, ha a partnerük felemeli a hangját, ilyenkor a kiabálás nem feltétlenül számít erőszaknak. Ugyanakkor mások nagyon érzékenyek erre, így velük szemben a rendszeres kiabálás erőszaknak minősül.

A nemi alapú erőszak

A nemi alapú erőszak olyan erőszak, amit az illető neme miatt követnek el (beleértve a nemi identitást/önkifejezést), vagy olyan erőszak, amely valamelyik nemhez tartozó személyeket aránytalan mértékben érint. Az ENSZ álláspontja szerint a nemi alapú erőszak jelensége mélyen gyökerezik a nemek közötti egyenlőtlenségben, és továbbra is az egyik legjelentősebb emberi jogi sérelemnek számít minden társadalomban. Fiúkat és férfiakat is érhet, de általában csak akkor, ha a normától eltérő szexualitás vagy nemi önkifejezés jellemző rájuk.³ A nemi alapú erőszak a nőket és lányokat érinti legjobban, korosztálytól és társadalmi háttértől függetlenül. Lehet fizikai, szexuális, lelki erőszak és ezek kombinációi. Ide tartozik:

- a párkapcsolati és családon belüli erőszak
- a szexuális erőszak (beleértve a nemi erőszakot, szexuális zaklatást vagy fenyegető zaklatást)
- a rabszolgaság (szexuális kizsákmányolás, emberkereskedelem, a nők túszul ejtése és fizikai kizsákmányolása)
- a káros kulturális gyakorlatok, mint a kényszerházasság, nemiszerv-csonkítás (FGM), és az ún. becsület-bűncselekmények
- az online erőszak és zaklatás

Mindezek sértik az emberi méltóságot, a legrosszabb esetben az élethez való jogot is.

A nemi alapú erőszak a nemi egyenlőtlenség legszélsőségesebb megnyilvánulási formája. A nemi alapú erőszak példái közé tartozik a szexuális zaklatás, stalking (fenyegető zaklatás), szexuális kizsákmányolás, fizikai és szexuális erőszak. A nemi alapú erőszak fajtáiról e fejezet további részeiben még lesz szó.

³ General Recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating General Recommendation No. 19. https://tbinetinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_GC_GC_35_8267_E.pdf

A párkapcsolati erőszak formái

A párkapcsolati erőszak csak az egyik fajtája a nemi alapú erőszaknak, melynek az áldozatai általában nők és lányok. Az ENSZ szerint a nemi alapú erőszak azért érinti nagyobb mértékben a nőket, mert a férfiak és nők közötti történelmileg kialakult hatalmi egyenlőtlenség miatt a társadalmainkban a férfiaknak több hatalma van, ők uralkodnak a nők felett, és megakadályozzák őket abban, hogy teljes mértékben élni tudjanak a lehetőségeikkel. A párkapcsolati erőszaknak sok formája van; ezek általában egyszerre vannak jelen, mert ugyanabból fakadnak: az elkövetőnek abból az elképzeléséből, hogy a nők alacsonyabb rendűek, kevésbé fontosak, rosszabbat érdemelnek.

A következő listában összegyűjtöttük a leggyakoribb példákat:

Lelki bántalmazás: A bántalmazó lekicsinyli, sértegeti a partnerét vagy a hozzá közel állókat, gúnyolódik, nevetség tárgyává teszi (például külseje, vallása, etnikai hovatartozása miatt). Fenyegetőzik, hogy kárt tesz benne, vagy a hozzá közel álló személyekben és tárgyokban, öngyilkossággal fenyegetőzik. Elzárkózik a partnerétől, kizárja őt gondolataiból és érzelmeiből, miközben kontrollnak veti alá; gyakran végletesen féltékenykedik; lerombolja az önbecsülését; önálló döntéseit megkérdőjelezi vagy figyelmen kívül hagyja; kontrollálja, hogy mit hordhat, kivel találkozhat, vagy mit csinálhat a szabadidejében (digitális eszközökkel is). Mindenért őt hibáztatja, még a saját dühkitöréseit is. Kétségbe vonja a partnere érzéseit, tapasztalatait (beleértve a bántalmazás súlyosságát). Nem hajlandó megbeszélni a problémákat, vagy egyenesen letagadja azok létét is. Félelemkeltően viselkedik: tör-zúz, értéktárgyakat rongál meg vagy tesz tönkre, fegyverrel tartja rettegésben az áldozatot, fenyegetően néz vagy beszél, támadóan faggatózik vagy életveszélyesen vezet. Korábbi partnereit zaklatja.

Fizikai bántalmazás: A bántalmazó a partnerét lökdösi, megüti, fojtogatja, karjánál, vállánál fogva rángatja, kezét szorítja, haját húzza, ököllel veri, rugdossa, megharapja, megrázza, megégeti, fegyverrel bántja vagy fenyegeti. Megtagadja a partnere mozgásszabadsághoz és önállósághoz való jogát. Be- vagy kizárja, kikötözi, nem engedi aludni, tisztálkodni, éheztetni, szomjazztatni, egyéb fizikai szükségleteinek kielégítésében akadályozza.

Szexuális bántalmazás: A bántalmazó olyan szexuális tevékenységre kényszeríti a partnerét, amit ő nem akar, figyelmen kívül hagyja, ha a partner nemet mond vagy jelét adja annak, hogy nem élvezi a tevékenységet, olyan dolgokat kér, amire már nemet mondott a partnere, a szexszel fájdalmat okoz neki vagy megalázza, megerőszakolja, nemi szerveit megsebesíti vagy kényszeríti, hogy másokkal közösüljön. Nem hajlandó óvszert használni, nem engedi, hogy a partnere fogamzásgátló eszközöket használjon, abortuszra kényszeríti, vagy éppen megtiltja azt. Meztelen vagy szexuális tartalmú képeket/videókat oszt meg online a partnere beleegyezése nélkül, vagy ezek posztolásával fenyegetőzik és szexuális szívességeket kér cserébe.

Gazdasági és társadalmi erőszak: A bántalmazó elzárja a partnerét a társas és gazdasági erőforrásoktól; elszigeteli a családjától és a barátaitól – gyakran manipulációval, burkolt módon –, megakadályozza, hogy tanuljon, (nyári) munkája legyen, vagy pénzt keressen (például azt mondja neki, hogy a munkánál fontosabb az együttlétük). Megkérdőjelezi a partnere pénzügyi döntéseit, kontrollálja, hogy mit tehet és mit nem, kivel találkozhat, kivel beszélhet, hova mehet, mit viselhet. Nem engedi, hogy másokkal barátkozzon, vagy a családjával beszéljen. Belenéz a telefonjába, elolvassa az emailjeit, a zsebeiben vagy táskáiban kutat, mindenhova elkíséri, és teljes megfigyelés alatt tartja a munkában vagy az iskolában.

A lista nem teljes: az erőszaknak számos formája van és általában együtt fordulnak elő. A cél ugyanaz: az áldozatra gyakorolt érzelmi hatás. A fizikai vagy szexuális erőszak mindig érzelmi következményekkel is jár,

és a cél általában nem maguk a zúzdások vagy a fizikai sérülések, hanem hogy az áldozat kevesebbnek érezze magát; hogy úgy érezze, megérdemeli; hogy az ő hibája; hogy nincs értelme megváltoztatni a dolgokat; hogy nincs semmi hatalma.

Tények és tévhitek a nemi alapú erőszakról

A társadalomban gyakori félreértések és tévhitek élnek a nemi alapú erőszakról, amelyek potenciálisan tovább traumatizálhatják, elhallgattathatják az áldozatokat, és megengedőek az elkövetők gondolkodásmódjával kapcsolatban, illetve akadályozzák azokat, akik segíthetnének az áldozatokon.

Az egyéni, intézményi és társadalmi szinten egyaránt megjelenő tévhitek teszik lehetővé a nemi alapú erőszak fennmaradását, és igazolják is azt. Ha megismerjük és megértjük a szexuális és nemi alapú erőszakról szóló tényeket és tévhiteket, akkor jobban tudunk az elkövető felelősségére fókuszálni, ami kulcsfontosságú az áldozatok védelme szempontjából, valamint egy egyenlőbb és igazságosabb társadalom felé való törekvés érdekében. Íme néhány példa:

- **Tévhit:** A családon belüli erőszak oka az indulatkezelési probléma. A férfiak nem tudják kordában tartani a dühüket.

Tény: Aki dühöt érez, az nem lesz automatikusan erőszakos. Az erőszakos viselkedés egy döntés. A nőkkel szemben erőszakos férfiak az erőszakot választják a partnerük feletti hatalom és kontroll gyakorlására. Ezt a férfiassághoz kapcsolódó normák is lehetővé teszik, amelyek engedélyt adnak és bátorítják a férfiakat az agresszióra. A partnerükkel szemben erőszakosan viselkedő férfiak tökéletesen képesek a dühük kontrollálására mások felé, különösen, ha a főnökükről vagy egyéb hatalmi pozícióban lévő személyről van szó. Általában csak a partnerükkel kapcsolatban hiszik, hogy joguk van kontrollálni, leuralni, és bántani őt.

- **Tévhit:** A féltékenység a szeretet jele.

Tény: A féltékenység valójában a birtoklásnak, a bizalom hiányának és az önbizalomhiánynak a jele. Ezen kívül az egyik leggyakoribb korai figyelmeztető jele a bántalmazásnak. A féltékenységet, mint érzést, lehet elfogadható, vagy akár jogos érzelemnek tekinteni, de amikor a féltékenységre hivatkozva korlátozza valaki a partnere társas kapcsolatait, kontrollálja a külső megjelenését, vagy érzelmi zsarolást gyakorol, az már lelki bántalmazásnak minősül.

- **Tévhit:** A bántalmazott nők biztosan tettek valamit, amivel provokálták az elkövetőt. („megérdemli”; „ő akarta”)

Tény: Az erőszak soha nem az áldozat hibája, az erőszakos félnek mindig van más lehetősége. Ez a tévhit áldozathibáztató módon azt sugallja, hogy az erőszak akkor fog abbamaradni, ha majd az áldozat megtalálja magában a bántalmazása okát, és megváltoztatja a viselkedését. De az erőszak felelőssége mindig az erőszakosan viselkedő felet terheli. Senki nem érdemli meg, hogy fizikailag, lelkileg vagy szexuálisan bántalmazzák. Mindenkit megilletnek olyan alapvető emberi jogok, mint a biztonság, tisztelettel való bánásmódhoz való jog.

- **Tévhit:** A szexuális erőszakot leginkább idegenek követik el a sötét utcán.

Tény: Éppen ellenkezőleg. A szexuális erőszakcselekmények kétharmadát az áldozat által ismert személy követi el, leggyakrabban az elkövető vagy az áldozat által ismert helyen, nem közterületen. Néhány tanulmány szerint az elkövetőknek csupán 2%-a teljesen ismeretlen az áldozat számára.

- **Tévhit:** Az online zaklatást a szenvedélyes rajongás okozza, nem az erőszakosság.

Tény: Úgy tűnhet, hogy a zaklató azért nem hagyja békén a célpontját, mert annyira szereti, hogy nem tudja túrtóztatni magát. De ha szeretünk valakit, akkor nem teszünk vele olyat, amit ő nem akar, tiszteletben tartjuk a kéréseit. Az online zaklatás, bántalmazás ezzel szemben zaklató vagy fenyegető üzenetekkel félelmet vált ki, elszigeteli az áldozatot a barátaival és családjával való kommunikációtól, vagy megalázza intim képek online megosztásával.

Az erőszak ciklusa

Az erőszakos párok kapcsolatoknak nem minden pillanata rossz. Vannak jó részei; az áldozatok általában nagyon jó élményeket is átélnek az elkövetővel. Az erőszak ciklusának modellje megmutatja a bántalmazás összetettségét és az erőszakos és hízog viselkedés váltakozását. Segít megérteni, hogy az erőszak ciklusának megtörése miért olyan nehéz, és miért nem lehet könnyen elhagyni az elkövetőt.

A kapcsolat elején a bántalmazó általában olyan viselkedést mutat, amitől a partnere **fontosnak érzi magát**: rengeteg figyelemmel, ígérettel, közös tervekkel, ajándékokkal bombázza. Ez gyakran szinte tündérmesének tűnik. A bántalmazó rajong partneréért, még azelőtt, hogy egyáltalán esélye lett volna igazán megismerni őt. Bizonyos elméletek szerint ez azért lehet, mert nem igazán érdekli a partnere személyisége, csak kell neki valaki, akit elkezdhet módszeresen a hatalmába keríteni. A romantikus szerelem társadalmi reprezentációi (az irodalomban, filmekben stb.) téves képet festenek arról, hogy hogyan kéne működni a párok kapcsolatoknak, hogyan kéne viselkedni a partnereknek egymással és milyen az, amikor szeret minket valaki. Például a féltékenységet gyakran a szerelem bizonyítékának állítják be, pedig általában annak a jele, hogy a partner birtokolni és kontrollálni akarja a másikat. A szerelmet úgy ábrázolják, hogy az szenvedéssel és áldozatokkal jár, de a fájdalom és konfliktusok ellenére mindent túlél, és aki szerelmes, annak bármit meg kell tennie a másikért. Ezek a hamis elképzelések és hiedelmek ahhoz vezethetnek, hogy irreális elvárásaink lesznek a másik emberrel és a kapcsolattal szemben, nem figyelünk fel az elnyomó kapcsolat korai figyelmeztető jeleire, és nem lépünk ki rosszul működő és bántalmazó kapcsolatokról.

A kezdeti romantikus időszak után **a feszültség egyre csak gyülemlik**, és a kapcsolat egy idő után tele lesz kisebb veszekedésekkel és konfliktusokkal. Fontos megjegyezni, hogy ezek a konfliktusok jórészt akkor alakulnak ki, amikor az elkövető megpróbálja kontrollálni az áldozatot és korlátozni a szabadságát. Például olyanokat mond neki, hogy nem mehet el abba a buliba, ahol a korábbi partnere is jelen van, vagy hogy nem hordhat bizonyos ruhákat vagy sminket. Az elkövető azzal magyarázza a tetteit, hogy csak óvni akarja a partnerét és szereti őt, és ez megtévesztő lehet. Könnyebb arra gondolni, hogy a partnerem csak félt engem, mint arra, hogy kontrollálni akar.

Ezután általában **az erőszakkitörés következik**, amely valamilyen, a kapcsolat aktuális szakaszában az áldozat szemében kiugró erőszakcselekmény. Ez lehet szóbeli, fizikai, vagy szexuális, a lényeg, hogy megrázó vagy nagyon bántó az áldozat számára. Kezdetben olyasmi is számíthat erőszakkitörésnek (pl. egy durva beszélés), ami később, az erőszak fokozódásával mindennapossá válik. Ilyenkor születik meg sok áldozatban az az elhatározás, hogy inkább kilép a kapcsolatból.

A jó időszak pontosan ekkor tér vissza: amikor az elkövető úgy érzékeli, hogy a kapcsolat veszélyben van, és az áldozat esetleg szakítani akar. A bántalmazó ilyenkor ismét jobb arcát mutatja, kedvesen viselkedik, ígéreteket tesz arra, hogy soha többé nem fog erőszakosan viselkedni,

sok figyelmet és szeretetet ad, hogy a másikat a kapcsolatban tartsa. Ezt a szakaszt a „**mézeshetek**” **időszakának** hívják. Ezek a változások csak ideiglenesek, és az ígéretek nem tartanak soká: amikor a bántalmazó újra biztosnak érzi a kapcsolatot, abbamarad a kedvessége és a feszültség fokozatosan újra gyűlni kezd. Ha idővel sikerül eléggé kiszolgáltatottá tenni az áldozatot, akkor akár később erőfeszítés („mézeshetek”) nélkül is elérheti a bántalmazó, hogy az áldozat ne lépjen ki, így ez a szakasz elmaradhat.

A párkapcsolati erőszak korai figyelmeztető jelei, ha a partner:

- Alaptalanul és gyakran féltékenykedik, vagy dühös, amikor a másik a barátaival vagy családjával szeretne időt tölteni;
- Minden egyes pillanatban tudni akarja, hogy hol van a partnere;
- Kiszámíthatatlan hangulatingadozásai vannak;
- Szakítással fenyegetőzik, ha a partnere nem teszi azt, amit ő kér (akar);
- Ragaszkodik a hagyományos nemi szerepekhez;
- Nem kívánt szexuális aktusokra kényszeríti a másikat, nem veszi figyelembe, ha a másik nem adott lelkes beleegyezést;
- Bűntudatot kelt a másokban, ha nem viselkedik úgy, ahogy ő elvárja vagy parancsolta;
- Fenyegetőzik, hogy kárt tesz saját magában vagy a partnerében, ha a partnere szakítani akar;
- Az előző párkapcsolataiban is bántalmazta a partnerét.

A későbbiekben azt is fogjuk tárgyalni, hogy hogyan lehet felismerni ezeket a jeleket tanárként az iskolában.

Erőszak az LMBT (leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű) kapcsolatokban⁴

Néha úgy tűnhet, hogy párkapcsolati erőszak csak heteroszexuális kapcsolatokban fordul elő, mert ez a többség. Ezen kívül sok sztereotípiát is kapcsolódik a nemekhez, amelyek megnehezítik az LMBT kapcsolatokban megjelenő erőszak felismerését, még az áldozatok számára is. Ezek a tévhitek például:

- két nő között nem lehetséges szexuális erőszak (csak egy férfi tud nemi erőszakot elkövetni)
- ha van is erőszak egy leszbikus kapcsolatban, az biztosan nem testi (értsd: nem veszélyes)
- a férfiak erősek (vagy nincsenek érzéseik), tehát nem lehet őket igazán bántani (lelkileg)
- az azonos nemű kapcsolatokban nincs meg a férfi–női hatalmi különbség, ezért a felek biztosan egyenlők

Fontos tudni, hogy egy LMBT párkapcsolat ugyanolyan erőszakos lehet, mint egy heteroszexuális kapcsolat, de nehezebb segítséget kérni a homofób társadalmi közeg és a specifikus szolgáltatások hiánya miatt. Ezért is nagyon fontos, hogy tanárként támogassuk az erőszakos kapcsolatba került LMBT diákokat is. Az LMBT párkapcsolatokban megjelenő speciális erőszaktípus például az előbújás feletti kontroll („outolás-sal” való fenyegetés), bifób megjegyzések, szándékosan téves identitás címke használata.

⁴ További információért lásd a Bleeding Love projektet: <https://hatter.hu/tevekenyseguink/kutatasok/bleeding-love>

A nemi alapú erőszak érzelmi hatásai

A nemi alapú erőszak érzelmi hatásai súlyosak és hosszan tartóak lehetnek. A szexuális erőszak az egyik érzelmileg legtraumatizálóbb emberi jogsértés.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének nők elleni erőszakkal kapcsolatos felmérése szerint⁵ a következő hosszú távú következményei vannak a fizikai vagy szexuális erőszak átélésének:

- lerombolt önbecsülés 36%
- szorongás 35%
- kiszolgáltatottság érzése 34%
- párkapcsolati nehézségek 29%
- alvási nehézségek 28%
- depresszió 24%
- pánikroham 14%
- koncentrációs nehézségek 14%
- egyéb 3%

A teljes gyógyulás csak akkor tud megkezdődni, ha a bántalmazás megszűnik. Nem lehet jobban lenni, amíg bántalmaznak valakit. Azt is fontos szem előtt tartani, hogy bár a fizikai sebek és sérülések idővel begyógyulnak, az érzelmi felépülés sokkal hosszabb ideig tart. Az olyan társas környezet, ahol áldozathibáztatás, bagatellizálás, relativizálás történik, nagymértékben visszatartja a gyógyulási folyamatot, míg a támogató környezet, ahol hisznek az áldozatnak és védelmezik őt, segíti azt.

Erőszak a tinédzserkori párkapcsolatokban

Az Egyesült Államokban végzett kutatások⁶ szerint a tinédzserkori párkapcsolatokban előforduló erőszak különbözik a felnőttek közötti erőszaktól. Ezek a különbségek például:

- Az erőszakos párkapcsolatokban mindkét fél hajlamos (akár fizikai) erőszakot alkalmazni a partnere ellen. Azoknál a pároknál, ahol testi erőszak is jelen van a kapcsolatban, az esetek 58%-ában ez kölcsönös, azaz a fiú és a lány partner is alkalmazza.
- A partnerek közötti hatalmi egyenlőtlenség nem olyan nagy, a másiktól való anyagi függés, vagy közös gyerekek miatti függő helyzet ritka.
- Hiányoznak a párkapcsolati problémák kezeléséhez szükséges tapasztalatok és készségek.
- A párkapcsolat inkább történik mások előtt (az iskolában), és nem otthon, ami azt jelenti, hogy a kortársak és a kortárs nyomás sokkal több befolyással bír a partnerek egymással való viselkedésére.

Egy másik kutatás szerint⁷ a fiúk és lányok egyaránt próbálják kontrollálni a partnerüket, de a fiúk „sikerebbek”. „Az erőszakot átélt lányok a félelem, értéktelenség, szégyen és bűntudat erős érzéseivel küzdenek, míg a fiúk gyakran félresöprik az áldozatuk által tapasztalt élményeket, mint jelentéktelen dolgokat. [...] A lány partnerek által használt erőszak a fiúkra kevésbé van hatással, vagy inkább csak kellemetlen, idegesítő nyűgnek érzékelik azt a fiúk, amelyet általában figyelmen kívül hagynak, vagy amelyre néha még durvább erőszakkal reagálnak.”⁸

⁵ Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (European Union Agency for Fundamental Rights – FRA) (2014): Nőkkel szembeni erőszak: az Unió egészére kiterjedő felmérés <https://fra.europa.eu/hu/publication/2020/nokkel-szembeni-eroszak-az-unio-egeszere-kiterjedo-felmeres-az-eredmenyek>

⁶ Mulford C.Ph.D., Giordano P. C. Ph.D. (2018) Teen Dating Violence: A Closer Look at Adolescent Romantic Relationships. National Institute of Justice Journal, 216. <https://nij.ojp.gov/topics/articles/teen-dating-violence-closer-look-adolescent-romantic-relationships>

⁷ Köberlein, I. at all. (2010) Szívdobbanás. Párkapcsolat erőszak nélkül. PARITÄTISCHE Baden-Württemberg. <https://nane.hu/wp-content/uploads/Szindobbanas-1.pdf>

⁸ Sanja Pavlovic (2020): Középiskolás fiatalok párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos tájékozottsága és attitűdjei: kutatási beszámoló. Kézirat.

1.2. A szexuális és nemi alapú online erőszak

Az Európa Tanács Számítástechnikai bűnözésről szóló Egyezmény Bizottsága által alkotott definíció az online tér kontextusába helyezi az Isztambuli Egyezmény nők elleni erőszak definícióját:

„Az online erőszak a számítástechnikai rendszerek használata az egyénnel szembeni erőszak okozására, elősegítésére, vagy azzal fenyegetésre, amely – fizikai, szexuális, pszichés vagy gazdasági – kárt vagy szenvedést eredményez vagy eredményezhet, és magába foglalhat visszaélést az egyén körülményeivel, tulajdonságaival és sebezhetőségeivel kapcsolatban.”⁹

Azért kell az online erőszakot külön kategóriaként tárgyalni, mert az online térnek sok olyan jellegzetessége van, amelyek felerősíthetik, elősegíthetik és változatosabbá tehetik a nők és gyerekek, illetve az egyéb kiszolgáltatott csoportok elleni erőszakos cselekményeket. Az erőszak természete és okai nem különböznek az offline nemi alapú erőszaktól, de eszközei mások lehetnek és az erőszak láthatósága is más (a bizonyítékok könnyebben eltüntethetők, vagy az engedély nélkül megosztott tartalmak gyorsabban terjeszthetők az interneten), valamint az online tereket szabályozó törvények is különböznek. Egy biztosan állítható: a digitális felületeken keresztül és a személyes adatokkal kapcsolatban elkövetett online erőszak ugyanolyan káros és ugyanolyan súlyos hatással van az áldozat életére.

Az online tereknek melyek azok a tulajdonságai, amelyek befolyásolják az erőszak természetét és hatásait?

Az anonimitás felerősítheti az erőszakot. A beazonosíthatóság hiánya megerősítheti az elkövető meggyőződését, hogy nem vonható felelősségre, vagy nem kell szabályokat betartania.

Az internet és a közösségi média kiterjedtebb használata elősegíti a gyorsabb és szélesebb körű információmegosztást. Az online térben közzétett sértő, erőszakos vagy leleplező képek, kommentek és adatok lekövethetetlenül gyorsan és messzire terjedve. kiszolgáltatott és kontrollvesztett helyzetbe hozhatják az áldozatot.

Áldozathibáztatás, ismételt áldozattá válás, újratraumatizáció. A kortársaktól és ismeretlenektől érkező reakciók az offline szexuális és nemi alapú erőszak esetében is megnehezítik az áldozatok helyzetét. Az online térrel járó nagyobb nyilvánosság és az online kommunikációra jellemző hosszú kommentfolyamok, melyben idegenek formálnak véleményt az áldozatról, tovább traumatizálhatják őket.

Az online biztonság sérülékeny. A jelszavak, hozzáférési kódok és bejelentkezési adatok az interneten hozzáférhető hacker szoftverekkel megszerezhetők. A bejelentkezési információkat elmentő weboldalak és applikációk még könnyebben hozzáférhetővé tehetik a személyes fiókokat, és ezzel kiszolgáltatottabbá válhatnak a tulajdonosaik.

A moderálás és jelentési protokollok még mindig nem megfelelőek.

A közfelháborodásnak köszönhetően létrehoztak könnyen elérhető funkciókat a közösségi oldalakon az erőszakos posztok és online zaklatás bejelentésére. Ezek az eszközök és a közösségi média szabályozása azonban még mindig nem védik meg az online erőszakos cselekmények áldozatait, és nem állítják meg ezt a folyamatot.

Az internet nem felejt.

A feltöltött képek, adatok, keresési eredmények különböző módokon hozzáférhetők maradnak. Még akkor is, ha az információ vagy képek birtokosai többé már nem akarják ezt.¹⁰ Emiatt az áldozatok úgy érezhetik, hogy az ügynek soha nem lesz vége, a magánszférájuk védelme soha nem lesz megfelelő. **A digitális technológia új eszközöket ad a párkapcsolati erőszakhoz.**

⁹ Az Európa Tanács (Council of Europe) Számítástechnikai bűnözésről szóló Egyezmény Bizottsága (2017) Mapping study on cyber violence. <https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-study-provisional/16808c4914>

¹⁰ GenPol (2019). When technology meets misogyny. <https://gen-pol.org/wp-content/uploads/2019/11/When-technology-meets-misogyny-1.pdf>

Számos online és technológiai funkció felhasználható bántalmazó kapcsolatokban a partner további ellenőrzésére, például nyomkövetés, szoftverfeltörés, online platformok, mentett bejelentkezési információk. Az online zaklatás sok esetben a való életben történő bántalmazás kiterjesztése.

Ahogy a GenPol (2019)¹¹ által publikált jelentés is kimondja, az online erőszak áldozatává válás következményei legalább olyan súlyosak lehetnek, mint az offline erőszaké. A fenti jellemzők miatt az online erőszak magában hordozza a társas és szakmai életre gyakorolt igen komoly következményeket, mint az áldozat online terektől való eltávolodását, nyilvános posztoktól való visszavonulását, vagy akár vágyott karrierje elhagyását.

Az Európa Tanács (Council of Europe, COE) Számítástechnikai bűnözésről szóló Egyezmény Bizottsága (2017) nemrég publikált egy jelentést, mely tovább hangsúlyozza bizonyos megkülönböztető jegyek fontosságát: „az online erőszak az erőszak új formáit tartalmazhatja, amelyeknek nincs megfelelőjük a való életben (...) A való életben talán nincs is olyan bűncselekmény, amely az elkövetés után az elkövető bármilyen beavatkozása nélkül is ismétlődik és folytatódik, de ez az online erőszak esetében nagyon is jellemző”.¹¹

A szexuális és nemi alapú online erőszak fajtái

A következő kategóriák nem kizárólag online jelenhetnek meg, illetve az online erőszak fajtái között lehetnek átfedések, csakúgy, mint az nemi alapú offline erőszak esetében. A felsorolt típusok az Európai Női Lobbi által publikált #HerNetHerRights nevű online erőszakról szóló, igen alapos anyagból származnak.¹²

A szexista gyűlöletbeszédet az Európa Tanács a következőképpen definiálja: „olyan kifejezések, amelyek a biológiai nem alapján terjesztik, ösztönzik, elősegítik, vagy jogosnak állítják be a gyűlölködést”. Ezek jellemzően nemi erőszakkal, gyilkossággal, kínzással való fenyegetések, ami a nőket és lányokat kifejezetten a nemük miatt ér, hiszen rájuk nehező a patriarchátus és nemierőszak-kultúra által fenntartott sztereotípiák nyomása.

Online bullying: olyan ismétlődő viselkedések tartoznak ide, mint a sértő üzenetek küldözgetése, rémhírek/pletykák terjesztése, vagy képek posztolása azzal a céllal, hogy a bullying célpontját megfélemlítsék, önbecsülését vagy megítélését rombolják. A bullyingnak súlyos következményei lehetnek: depresszióba, vagy öngyilkosságba is sodorhatja az áldozatot.

Online zaklatás: olyan személlyel való kommunikáció vagy interakció digitális eszközök felhasználásával, aki ezt nem kérte, nem akarja, nem egyezett bele. Az online zaklatás legtöbbször kiskorúak között történik. Az online szexuális zaklatás magában foglalhat nőkkel kapcsolatos megalázó, lealacsonyító, szexualizáló kifejezéseket; sértő, szexista és megalázó szavakat, mint pl. a „kurva”, „ribanc”, „picsa”; vagy a nők fizikai megjelenésével kapcsolatos megjegyzéseket.

„Doxing”: a célzott személy leleplezése és megszegényítése, az interneten található privát információ online térben való felkutatásával és publikálásával.

¹¹ Az Európa Tanács számítógépes bűnözés elleni egyezményének bizottsága (Council of Europe Cybercrime Convention Committee) (2018). Mapping study on cyber violence. <https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-study-provisional/16808c4914>

¹² Európai Női Lobbi (European Women's Lobby, EWL) (2017). #HerNetHerRights: Resource Pack on ending online violence against women & girls in Europe. https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/hernettherights_resource_pack_2017_web_version.pdf

Lesifotó: a kukkolás digitális megfelelője. Azt jelenti, hogy az elkövető titokban készít fotókat vagy videókat a nők intim testrészeiről szexuális kielégülés céljából. Az elkövető számára izgalmas és kielégítő, hogy az áldozat tudta nélkül készít róla képeket, ezzel megsértve a magánszféráját.

Bosszúpornó, vagy képi alapú szexuális bántalmazás: a (kapott vagy cserélt) szexuális jellegű privát képek és videók felhasználása és online posztolása az áldozat megalázása és megszégyenítése céljából. Lehet a párkapcsolati erőszak kiterjesztése az online térben. A képek megszerzése történhet az áldozat számítógépének, közösségi fiókjainak, vagy telefonjának feltörésével, és lehet célja tényleges kár okozása a „való életben” (mint például az áldozat kirúgása a munkahelyéről).

Hackelés: a privát kommunikáció és az adatok lehallgatása, megszerzése, amelynek célpontjai gyakran a nők és a lányok; gyakori, hogy a bántalmazó hozzáférést szerez a lány webkamerájához, amin keresztül tudta nélkül megfigyelheti.

Hamis személyazonosság színlelése: a másik személyazonosságának vagy nevének jogosulatlan használata károkozás, csalás, megfélemlítés, vagy fenyegetés céljából. Az offline változathoz hasonlóan ez is használható például megszégyenítésre, lejáratásra a munkatársak vagy ismerősök előtt.

Rosszindulatú lejáratás: az áldozattal és/vagy adott szervezettel kapcsolatos lejárató anyagok terjesztése online eszközök segítségével; például online gyűlöletkampány szervezése a nők elleni erőszak elbagatellizálására, vagy az abortuszt szolgáltatók ellen.

Tömeges online lejárató kampányok: néha sikerül akár több száz vagy ezer ember is bevonni egy-egy lejárató kampányba, akik módszeresen zaklatják a célpontjukat.

Bántalmazó „szexting”: A „szexting” (erotikus csetelés) a kölcsönös beleegyezéssel készült, meztelen vagy szexuális tartalmú fotók, üzenetek online küldése. A bántalmazó szexting ezen tartalmak engedély nélküli megosztása mással, akár jóval később is. A tinédzser fiúk és lányok azonos arányban szextingelnek, ugyanakkor a fiúk mintegy kétszer-háromszor több esetben osztják meg a szexting során kapott képeket másokkal.

Digitális eszközökkel elősegített emberkereskedelem: online, digitális eszközök felhasználásával megvalósított nőkereskedelem, úgy mint a toborzás, a nők prostitúcióba való behálózása, amelyet az internet anonimitása és a széleskörű elérés lehetősége elősegít. Az emberkereskedők gyakran álprofilok mögé bújnak, és kifejezetten vadásznak a kiszolgáltatott nőkre/lányokra.

Mivel a nemi alapú online erőszak viszonylag új és gyorsan változó kutatási terület, így folyamatosan gyűlnek az információk a hatásaival kapcsolatban. Azonban már az eddigi eredmények is igazolják, hogy a felsorolt online erőszakfajták hatással vannak az áldozat biztonságérzetére, fizikai és lelki egészségére, méltóságára és jogaira. Az nemi alapú online erőszak célpontjai legtöbbször nők és lányok, illetve olyan személyek, akik nem a társadalmilag elvárt nemi szerepeket és szexuális viselkedést mutatják. Hasonlóan az offline erőszakhoz, az etnikai hovatartozás, fogyatékoság vagy más társadalmilag hátrányosan megítélt helyzet sérülékenyebbé tehet az online erőszakkal szemben is.

Az online erőszaknak sokszor szexuális vonatkozása is van, emiatt bizonyos formáit a szexuális erőszakhoz sorolhatjuk.¹³ Még egy fontos különbség az nemi alapú offline és online erőszak között az, hogy az online tér fent említett jellemzői miatt sokkal többeket érinthetnek közvetlenül az erőszakcselekmények.

¹³ Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete (European Institute for Gender Equality, EIGE) (2017). Cyber violence against women and girls. <https://bit.ly/3f0u8af>

Tények a párkapcsolati szexuális és nemi alapú online erőszakról

Az online erőszak mint a nők elleni erőszak egyik fajtája a digitális technológia fejlődésének egyik árnyoldala. Míg a digitális technológia nagy szerepet játszik a nők és lányok megerősítésében, az online terek előzőekben felsorolt jellemzői

veszélyt jelentenek a kiszolgáltatott társadalmi csoportok számára.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2013-as jelentése alapján¹⁴ **3-ból 1 nő válik fizikai vagy szexuális erőszak áldozatává** élete során. Ami az internetet és online erőszakot illeti, az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) 2014-es kutatási eredményei szerint¹⁵ **a fiatal nők 20%-a tapasztalt már online szexuális zaklatást 18–29 éves kor között**, és legalább 10-ből 1 az aránya azoknak – ami körülbelül **9 millió európai lányt jelent** –, **akik 15 éves korukra átérték a nemi alapú online erőszak valamilyen formáját**. Az ENSZ 2015-ös digitális fejlődésről szóló jelentése szerint¹⁶ **globálisan a nők és lányok 73%-a találkozott az online erőszak valamely formájával**. Egy 2009-es egyesült királyságbeli tanulmány¹⁷ a tinédzserek közötti párkapcsolati erőszak előfordulását vizsgálta. Kiemelik, hogy a fiúk és lányok eltérő módon élik meg az erőszakot, más hatással van rájuk. Az eredmények a Szívdobbanás című tanári kézikönyvben is megjelentek, amely egy gyakorlati útmutató arról, hogy minként beszélhetünk tinédzserekkel a párkapcsolati erőszakról. A felmérésben 1353, 13–17 éves fiatal vett részt, és a következő eredmények születtek:

- **A lányok majdnem 75%-a, és a fiúk majdnem 50%-a mondta, hogy tapasztaltak már lelki erőszakot. A lányok 33%-a, a fiúk 6%-a gondolta úgy, hogy ez negatívan hatna a jóllétükre.** A legtöbbet emlegetett lelki erőszakfajták a kigúnyolás és a folyamatos kontroll és ellenőrzés.
- A lányok kb. 33%-a és a fiúk 16%-a számolt be valamilyen fajta szexuális erőszakról. A lányok 70%-a és a fiúk 13%-a állította, hogy ez negatívan hatott a jóllétükre.
- **A lányok kb. 25%-a és a fiúk 18%-a számolt be fizikai erőszakról a partnerük részéről.** A lányok 11%-a és a fiúk 4%-a számolt be súlyos erőszakról. Itt is sokkal **több lány (75%), mint fiú (14%) szenvedett az erőszak negatív hatásaitól.**

Ezek az eredmények visszatükröződnek az online erőszakról szóló reprezentatív kutatásokban is. Az amerikai PEW Kutatóközpont 2017-es tanulmánya¹⁸ kifejezetten az amerikai népesség körében megjelenő online zaklatására fókuszált és a következőket találta:

- A megkérdezettek 41%-a mondta, hogy tartósan online zaklatást tapasztalt, ezek lehetnek sértő gúnynevek, online kémkedés (stalking), fizikai fenyegetések, szexuális zaklatás vagy fenyegető zaklatás.
- Az online zaklatásnak súlyosabb érzelmi következményei vannak a nőkre nézve. Például az online zaklatás bármely formáját megtapasztaló nők 35%-a állította, hogy a legutóbbi eset „rendkívül” vagy „nagyon” felkavaró volt, míg a zaklatást átélt férfiaknál ez az arány alacsonyabb (16%).
- A nemi különbségek megjelennek az online zaklatás mint probléma súlyosságának a megítélésében is. **A nők 70%-a gondolja súlyos problémának**, míg a férfiaknak csak 54%-a. A fiatalabb nőkre (18–29 éves kor között) különösen jellemző, hogy súlyos problémának ítélik (83%-uk gondolja így), míg a férfiaknak csak 55%-a gondolja ezt ugyanebben a korcsoportban.

¹⁴ Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO) (2013). Global and regional estimates of violence against women. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564625>

¹⁵ Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (European Union Agency for Fundamental Rights – FRA) (2014). Violence against women: an EU – wide survey. Main results. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

¹⁶ ENSZ (UN) Broadband Commission for Digital Development (2015). Cyber violence against women and girls: A world-wide wake-up call. https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2015/cyber_violence_gender%20report.pdf?v=1&d=20150924T154259

¹⁷ Barter C., McCarry M., Berridge D., Evans K. (2009). Partner exploitation and violence in teenage intimate relationships. http://www.womenssupportproject.co.uk/userfiles/file/partner_exploitation_and_violence_report_wd70129.pdf

¹⁸ Pew Center Research (2017) Online Harassment. <https://www.pewresearch.org/internet/2017/07/11/online-harassment-2017/>

Ahogy korábban is említettük, az online erőszak nem egy önálló erőszakforma, hanem **összefonódik a párkapcsolati erőszakkal**. A brit Women's Aid szervezet 2017-es felmérése szerint¹⁹:

- A párkapcsolati erőszak áldozatainak 45%-a tapasztalt valamilyen formájú online bántalmazást a párkapcsolat alatt;
- 48% tapasztalt online zaklatást vagy bántalmazást volt partnerétől, miután kilépett a kapcsolatból;
- 38% számolt be arról, hogy miután kilépett a kapcsolatból, a volt partnere online követte és kémkedett utána;
- 75% fejezte ki aggodalmát amiatt, hogy a rendőrség nem tudta, hogyan járjon el az online bántalmazás vagy zaklatás ügyében. Ebbe beletartozik az a 12%, akik jelentették a bántalmazást a rendőrségen, de nem kaptak segítséget.

Arról, hogy általában mely platformon történik az online zaklatás és hogy milyen arányban, az egyesült államokbeli lakosságot vizsgáló PEW Kutatóközpont 2014-es tanulmánya²⁰ nyújt információt:

- 66% a közösségi oldalon vagy applikáción,
- 22% egy weboldal komment szekciójában,
- 16% online játékon keresztül,
- 16% személyes emailfiókján keresztül,
- 10% online fórumokon (pl. Reddit),
- 6% online randioldalon vagy applikáción.
- A kutatás szerint a nőket leginkább közösségi oldalakon zaklatták, míg a férfiakat, különösen a fiatalabbakat leginkább online játékoldalakon.

Az online térben az elkövetők kilétét illetően a PEW kutatás azt találta, hogy a megkérdezettek 38%-át ismeretlenek zaklatták, és 29%-uk nem tudta megnevezni a zaklatót.

Egyre nő azon kutatások száma, amelyek azt vizsgálják, hogy miért jelent ekkora veszélyt az online tér a lányokra és nőkre. A szakértők szerint az internethasználat mellett nagyon fontos a biztonságos médiahasználatra is oktatni a gyerekeket.

Az online terek és az azokkal járó kockázatok megértése nélkül a kiszolgáltatott csoportok még sérülékenyebbé válhatnak az erőszakkal szemben.

A jogalkotás még mindig nehezen tartja a lépést ezzel az óriási és gyors ütemben fejlődő területtel, a kritikusok új biztonsági irányelvek és szabályok bevezetését sürgetik. Az IT szektor, amelyet jellemzően férfiak vezetnek és irányítanak, olyan szabályokat és eszközöket teremt, amelyek nem veszik figyelembe a lányok, nők és egyéb kiszolgáltatott csoportok biztonságára vonatkozó kockázati szempontokat.²¹

¹⁹ Laxton, C. (2014) Virtual World, Real Fear. Women's Aid Federation of England report into online abuse, harassment and stalking. https://www.womensaid.org.uk/wp-content/uploads/2015/11/Women_s_Aid_Virtual_World_Real_Fear_Feb_2014-3.pdf

²⁰ Pew Center Research (2014) Online Harassment. Available at: <http://www.pewinternet.org/2014/10/22/online-harassment/>

²¹ ENSZ (UN) Broadband Commission for Digital Development (2015). Cyber violence against women and girls: A world-wide wake-up call. Available at: https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2015/cyber_violence_gender%20report.pdf?v=1&d=20150924T154259

1.3. Kutatási eredmények áttekintése a tanárok és diákok ismereteiről és attitűdjeiről a fiatalokat érintő párkapcsolati erőszakkal kapcsolatban

A projekt során kutatást végeztünk tanárok és diákok között a nemi alapú és szexuális erőszak előfordulásáról, az azzal kapcsolatos attitűdökről és ismeretekről.

A felmérés célja volt megismerni, hogy mit tudnak a tanárok és középiskolások az online erőszakról, illetve hogyan kezelik a fiatalok párkapcsolatokban előforduló szexuális és nemi alapú erőszakot. A felmérés további célja az online párkapcsolati erőszak megelőzését célzó módszerek feltérképezése volt, a jelenlegi projektben és ezen túl.

A kutatás bemutatása

Ebben a kvantitatív kutatásban rövid kérdőívvel mértük fel a 14–19 éves kor közötti fiatalok és középiskolai tanárok ismereteit, attitűdjeit és stratégiáit a fiatalok párkapcsolataiban előforduló szexuális és nemi alapú online erőszakkal kapcsolatban.

A **tanárok kérdőíve** a következő témákat tartalmazta: nemi sztereotípiák az iskolai környezetben; a szexuális és nemi alapú online erőszak felismerése és az ezzel kapcsolatos attitűdök, ismeretek, stratégiák; a saját szerepükről való elképzelés a fiatalkori párkapcsolati online erőszak kezelésében.

A **diákok kérdőívében** a partnerszervezetek kétféle kérdéskört használtak: az egyik a nemi sztereotípiákról, az online erőszakról és nemi alapú erőszakról való ismereteket, a másik az online erőszakra adott reakciókat vizsgálta.

A cél az volt, hogy partnerországokként (Magyarország, Horvátország, Szerbia és Spanyolország) 200 fiatalot és 200 tanárt vonjunk be a kutatásba. A legtöbb országban ennél nagyobb érdeklődés mutatkozott a kérdőív iránt, így végül összesen 1139 diák és 1028 tanár vett részt a felmérésben.

A mintavétel demográfiai jellemzői

Mind a tanárok, mind a diákok mintája esetén, a legnagyobb számban nők vettek részt (a tanárok 78,7%-a és a diákok 64%-a). A legtöbb válaszadó diák városban él (69%), míg kisebb településeken/falvakban 31%-uk. A válaszadók többsége 16–17 éves volt. A tanárok korát illetően a legtöbb válaszadó 41–50 éves közötti volt (34%). A legtöbb tanárnak jelentős tapasztalata van az iskolai oktatásban: 34,5%-uknak több, mint 20 év.

„KÖZÉPISKOLÁS FIATALOK PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAKKAL KAPCSOLATOS TÁJÉKOZOTTSÁGA ÉS ATTITŰDJEI” – főbb eredmények²²

A diákok **attitűdjeit** úgy mértük, hogy homofób és szexista állításokat és viselkedéseket mutattunk nekik, és azt kellett eldönteniük, hogy mennyire elfogadhatóak. Mind a négy országban a legtöbb fiatal elfogadhatatlannak tartja, a lányok általánosságban nagyobb mértékben ítélik el ezeket, mint a fiúk.

Az erőszakos viselkedéssel kapcsolatban a spanyol fiataloknak volt a legtöbb információjuk, és ők voltak a legkevésbé homofób résztvevők is.

²² Sanja Pavlovic (2020): Középiskolás fiatalok párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos tájékozottsága és attitűdjei: kutatási beszámoló. Kézirat.

A lányok és fiúk válaszai között abban a kérdésben volt a legnagyobb a különbség, hogy mit gondolnak, elfogadható-e, ha a fiúk bemennek a lányöltözőbe és szórakozásból képeket készítenek a lányokról. A megkérdezett lányok közel 100%-a tartotta ezt elfogadhatatlannak, míg a magyar fiúk 17%-a, a szerb fiúknak 14%-a, a horvát fiúknak pedig 12%-a valamelyest vagy teljesen elfogadhatónak tartotta. Spanyolországban mindkét nem képviselőinek közel 100%-a úgy értékelte a helyzetet, hogy elfogadhatatlan.

Az online erőszak konkrét eseteit (online zaklatás, fenyegetés, sértő kommentek, nyomásgyakorlás) a legtöbb fiatal sosem tapasztalta. (Az erre vonatkozó adatok az egyes országokban eltérőek: 70 és 91% közti arányban). Emellett nyilvánvaló különbséget vehetünk észre a lányok és fiúk által tapasztalt erőszakformák között: a lányok nagy részét (Magyarországon 65%, Spanyolországban 63%, Szerbiában 57%, Horvátországban 72%) szexuális természetű kommentek formájában éri online erőszak. A fiúk nagyobb mértékben vannak kitéve fizikai erőszakkal való fenyegetéseknek (Magyarországon 38%, Spanyolországban 33%, Szerbiában 45%, Horvátországban 43%).

A magyar fiatalok 45%-a, a spanyol fiatalok 35%-a, a szerb fiatalok 48%-a, míg a horvát fiatalok 53%-a már kapott kényszerű szexuális tartalmú fotókat.

Mindegyik országban a lányok nagyobb mértékben voltak kitéve a következőknek: szexuális jellegű kommentek; személyes adataik/fotóik/videóik közzétételével való fenyegetés, ha nem tesznek eleget valamilyen szexuális jellegű kérésnek; „sexspreading”, azaz a privátban küldött fotók/videók beleegezés nélküli megosztása másokkal (kivéve Horvátországot, ahol ez utóbbit ritkán tapasztalták a lányok).

A kérdőívben arra is rákérdeztek, hogy mit tennének a fiatalok, ha online erőszakot tapasztalnak. „Sexspreading” és szexuális zaklatást esetén a legtöbb fiatal (minden országból) a szakítást választotta (különösen a lányok).

A párkapcsolatban előforduló kontrollal kapcsolatban a diákok kevesebb információval rendelkeznek. Azt a helyzetet, amikor a partner egymás után sok üzenetet küld és frusztrációját fejezi ki, amiért nem tudja elérni a másikat a magyar fiatalok 46%-a, a spanyol fiatalok 31%-a, a szerb fiatalok 29%-a, míg a horvát fiatalok 24%-a gondolta erőszakosnak. A megkérdezett fiatalok harmada nem volt benne biztos (Magyarországon 22%, Spanyolországban 39%, Szerbiában 33%, Horvátországban 36%), harmaduk pedig nem gondolta erőszakosnak ezt a viselkedést (Magyarországon 32%, Spanyolországban 30%, Szerbiában 38%, Horvátországban 44%). A közösségimédia-jelszavak egymással való megosztása a legtöbb fiatal szerint problémás.

Fontos kiemelni, hogy a kutatás szerint minden országban alacsony a tanárok iránti bizalom szintje. A legmagasabb Spanyolországban, ahol a fiatalok 14%-a fordulna egy tanárhoz, akiben megbízik, de a többi három országban ezek az arányok alacsonyabbak: Horvátországban 9%, Magyarországon 6% és Szerbiában 5%. Ezek alapján nincs megfelelő támogató kapcsolat a fiatalok és tanáraik között, a diákok nem bíznak a pedagógusokban.

A szemtanúk viselkedésére és attitűdjére vonatkozó kérdések alapján kétfajta hozzáállás a leggyakoribb minden országban: az egyik az erőszakos viselkedés elutasítása (24% Magyarországon, 60% Spanyolországban, 59% Szerbiában és 36% Horvátországban), a másik valamilyen szintű tolerancia, például „a fiúk már csak ilyenek” (39% Magyarországon, 38% Szerbiában és 37% Horvátországban).

Hasonló eredmények vonatkoznak a bosszúpornóra: a magyar fiatalok 34%-a, a spanyol fiatalok 62%-a, a szerb fiatalok 37%-a és horvát fiatalok 32%-a kiállna az ilyen viselkedés ellen, ha szemtanúja lenne, míg a magyarok 19%-a, spanyolok 9%-a, a szerbek 35%-a és a horvátok 22%-a áldozathibáztató attitűdöt mutat („a lánynak okosabbnak kellett volna lennie”).

Ha egy barátunk kellene tanácsot adni, akkor a legtöbb fiatal azt mondaná neki, hogy a szexuális zsarolás vagy a párkapcsolati kontroll problémás és veszélyes.

A válaszokból az derül ki, hogy minél súlyosabb az erőszak, a fiatalok annál inkább úgy érzik, hogy fontos beavatkozniuk.

A KÖZÉPISKOLAI TANÁROK ISMERETEI A FIATALOKAT ÉRŐ SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ONLINE ERŐSZAKRÓL – főbb eredmények²³

Az eredmények alapján a tanárok **sztereotip nemi szerepelvárásokkal** rendelkeznek, ezek nagyon hasonlóak a kutatott országokban. Ilyenek például:

- Elvárják a lányoktól, hogy legyenek csendesebbek az osztályban, végezzék el a takarítási feladatokat és legyenek jobbak a nyelvtanulásban;
- Elvárják a fiúktól, hogy ők végezzék a fizikai erőt kívánó feladatokat, segítsenek a számítógép-használatban és jobbak legyenek matekból.

Ami a nemi alapú erőszakot illeti, a tanárok tisztában vannak azzal, hogy a diákjaikat éri ilyen típusú erőszak. Mindegyik országra igaz, hogy a tanárok többnyire nem áldozathibáztatók és valamennyire ismerik a bántalmazó kapcsolatok dinamikáját, de vannak bizonyos tévhitek is, például, hogy könnyű kilépni egy erőszakos kapcsolatból (a szerb válaszadók 32%-a), vagy hogy a lányok ugyanolyan erőszakosak, mint a fiúk (a magyar és horvát válaszadók kb. 60%-a). Az is kiderült, hogy a tanároknak nehézséget okoz felmérni, hogy a diákok eléggé bíznak-e bennük ahhoz, hogy segítséget kérjenek, ha az ismerkedés során erőszakot tapasztalnak (27-51% nem tudta eldönteni).

A probléma tudatosítása

A tanárok legalább 50%-a nem gondolja komoly problémának a nemi alapú erőszakot a diákok között (csak 16-26% gondolja komolynak), vagy nem tudják megítélni, hogy arról van-e szó. Ugyanakkor arról is beszámoltak, hogy találkoznak a tinédzserek közötti párkapcsolati erőszakkal a munkájuk során. Erről beszélgetnek is a diákokkal, de ritkán beszélnek róla a szülőkkel. Mindegyik vizsgált országra igaz, hogy a tanárok gyakrabban találkoztak lány áldozatokkal, mint fiúkkal. Érdekes módon a tanárok jobban tudatában vannak annak, hogy nemi alapú online erőszak éri a diákjaikat, mint a szülők. A nemi alapú online erőszakot rombolónak gondolják minden áldozatra, de a lányokra szerintük súlyosabban hat. A horvát és a szerb tanárok szerint a nemi alapú online erőszakot a fiúk nem veszik komolyan és olykor viccesnek is találják.

A diákok segítése

A tanárok kétharmada gondolja feladatának, hogy együttműködjön a diákokkal és reagáljon az párkapcsolati online erőszak problémájára. Néhányuk szerint ezt akkor tudnák megvalósítani, ha számíthatnának az iskola többi dolgozójának a támogatására. A tanárok általában úgy gondolják, hogy nincs elég tudásuk a témában: a válaszadók több, mint fele gondolta tudását átlagosnak, negyede gondolta elég jónak, és jelentős számú válaszadó gondolta szegényesnek. A fiatalok közötti párkapcsolati erőszak megelőzésével kapcsolatos foglalkozásokban való tanári részvétel országonként eltérő. A legtöbbjük nem vesz részt megelőzési programokban, de kifejezte, hogy szüksége lenne további ismeretekre és készségekre a témában.

²³ Nataša Bijelić (2020): A középiskolai tanárok ismeretei a fiatalokat érő szexuális és nemi alapú online erőszakról: kutatási beszámoló. Kézirat.

A tanárok jelentős része (legalább kétharmaduk) azt tapasztalta, hogy a diákok nem fordulnak hozzá segítségért – bármilyen erőszakot is tapasztalnak a párkapcsolatuk során –, online erőszak esetén sem. A lányok inkább kérnek segítséget a tanároktól, mint a fiúk. A szülők szintén nagyon ritkán keresik fel a tanárokat a gyermekük által tapasztalt erőszakkal kapcsolatban. A tanárok kétharmada, akihez ilyesmivel fordultak, tudta, hogy miként segítsen.

A tanároknak szükségük van további támogatásra, hogy hatékonyan tudják kezelni a fiatalok közötti párkapcsolati erőszak problémáját. A legtöbb tanár kifejezte, hogy szívesen szert tenne további tudásra, készségekre, szívesen részt venne szakmai tréningeken, fogadna hasznos ismeretterjesztő anyagokat, illetve szeretné tudni, hogy hova irányíthatja az érintett diákokat.

Ajánlások

A felmérés eredményeiből látszik, hogy mind a négy országban sok tennivaló van a fiatalokat érő online párkapcsolati, szexuális és nemi alapú erőszak terén:

- A fiatalok képzése, tudatosságnövelő kampányok – az informális és a formális oktatás területén is szükség van olyan programokra, melyek nemnek és kornak megfelelő módon információkat adnak a párkapcsolati erőszakról a fiataloknak.
- A tanárok képzése – formális és nem formális képzés a tanárok és iskolai dolgozók számára.
- A szülők és a tanárok témával kapcsolatos tudatosságának növelése – oktatási programok létrehozásával, melyek rendszerszinten ragadják meg a problémát, és a szülők bevonásával.
- Eljárások, protokollok, világos irányelvek kidolgozása a tinédzserkori párkapcsolati erőszak kezelésére az iskolákban, és ezek megvalósítása.

2. EDUKÁCIÓS ÉS MEGELŐZŐ FOGLALKOZÁSOK AZ ISKOLÁBAN

Bevezetés

Ez a fejezet hasznos háttérinformációkat, illetve a tinédzser korosztálynak szóló foglalkozásokat kínál a tanárok számára, feladatlapokkal és segédanyagokkal. A foglalkozások a projekt tagjai által ellenőrzött, módosított és továbbfejlesztett anyagokon alapulnak.

A kézikönyv foglalkozásainak célja a nemi alapú párkapcsolati és szexuális erőszaknak, valamint azok online formáinak megelőzése.

A foglalkozások témáinak kiválasztásánál figyelembe vettük a fiatalok megélt valóságát, teret és lehetőséget nyújtva számukra a nemekkel kapcsolatos attitűdjeik és sztereotípiáik biztonságos környezetben való tudatosítására és megvitatására. A gyakorlatok beszélgetést kezdeményeznek arról, hogyan viszonyulnak a fiatalok az ismerkedés során előforduló (online) erőszakhoz, miközben arról is tanulhatnak, hogy mitől lesz egy párkapcsolat jól működő.

A foglalkozások kidolgozásában a következő célokat tartottuk szem előtt: hogy segítsük a fiatalokat annak megértésében, hogy mik a társadalmi nemi szerepek és hogyan formálják az egyéni identitásokat és viselkedési mintákat; hogy felhívjuk a figyelmet a romantikus szerelemmel kapcsolatos tévhitekre és hiedelmekre; hogy tájékoztassuk a fiatalokat a szexuális és nemi alapú (online) erőszak különböző formáiról, annak elterjedtségéről, pszichés és jogi következményeiről; hogy informáljuk a fiatalokat a számukra elérhető védelemről, támogatásról és a lehetséges stratégiákról, amelyeket az ilyen helyzetek kezelésére tudnak használni, illetve hogy arra bátorítsuk őket, hogy maguk is fellépjenek az erőszak ellen; végül pedig hogy megmutassuk, hogy vannak eszközök a kezükben (egyéni és kollektív szinten is), amelyekkel megelőzhetik az erőszakot és bántalmazást.

A fiatalok a szexuális és nemi alapú (online) erőszak számos különböző formáját tapasztalhatják meg felnőtté válásuk során, és a facilitátorok nem mindig tudják felmérni, hogy a fiataloknak, akikkel dolgoznak, vannak-e személyes élményeik a bántalmazásról. Nincsenek meghatározott jelek, amelyekből könnyen megállapítható, hogy a fiatalok tapasztaltak-e vagy tapasztalnak-e éppen nemi alapú erőszakot, de fontos szem előtt tartani, hogy annak minden formája romboló hatással lehet a jóllétükre. A témával kapcsolatos nyitottság kultúrájának megteremtése és ápolása hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalok biztonságban érezzék magukat és képesek legyenek beszélni az aggodalmaikról és élményeikről. Ezért mindent, amit ezzel kapcsolatban megosztanak magukról, érdemes komolyan venni. A kézikönyvben használt kísérleti és interaktív oktatási módszerek segítenek a résztvevőknek a cselekvésen keresztül tanulni, valamint lehetőséget adnak az együttműködésre és a tanulási folyamat irányítására is. A facilitátor feladata, hogy rugalmas maradjon, és a fiatalok specifikus érdeklődése szerint módosítsa a gyakorlatokat.

Az itt leírt foglalkozástervek főként olyan interaktív feladatokból állnak, amelyek a hagyományos oktatási módszerektől eltérően a tapasztalaton alapuló tanulást segítik elő. Minden feladat aktív részvételre bátorít, amihez a terem elrendezése is hozzájárul: a diákok körbe rendezett székeken ülnek, és nincsenek előttük asztalok.

Minden foglalkozás leírása a következő elemekből áll: rövid bevezető, célok, tanulási eredmények, időtartam, szükséges feladatlapok és segédanyagok, leírás lépésről lépésre, kulcsgondolatok a facilitátorok számára. Az 1. Melléklet tartalmazza a foglalkozások megvalósításához használható feladatlapokat és segédanyagokat.

A tanár a maga egyéni stílusához, illetve az egyes tanulócsoportok dinamikájához igazíthatja a kiválasztott feladatokat. Azt reméljük, hogy a kézikönyvben leírtak arra inspirálják majd a tanárokat, hogy további gyakorlatokat fejlesszenek ki és megosszák ezeket kollégáikkal is.

► A FOGLALKOZÁSOK TÉMÁI:

2.1. Nemi szerepelvárások és szocializáció: A férfiasság és nőiesség leleplezése

1. Foglalkozás: A nemi szerepdoboz – A férfiasság és nőiesség kódjai

2.2. Erőszak a tinédzserkori ismerkedés alatt – Nemi hatalmi viszonyok, szexualitás, szerelem és egyenlőségre épülő párkapcsolatok

2. Foglalkozás: Romantikus szerelem – A bántalmazás és kontroll receptje?

2.3. Online szexuális erőszak

3. Foglalkozás: Online kontroll és erőszak a párkapcsolatban

2.4. Szemtanú

4. Foglalkozás: Hogyan segítsék? – Beavatkozási stratégiák eszköztára

2.1. Nemi szerepelvárások és szocializáció: A férfiasság és nőiesség leleplezése

Mindannyian egy nemi szerepdobozba születünk, vagyis a szocializáció, az íratlan szabályok, eszmék és hiedelmek arra nevelnek minket, hogy beilleszkedjünk egy rendszerbe, amelynek világos szabályai vannak a férfias és nőies szerepekre és viselkedésekre vonatkozóan.

Egészen kicsi korunktól tanuljuk, hogy mit jelent férfinak vagy nőnek lenni, és hogyan kell férfiasan vagy nőiesen viselkedni. Identitásunkat egy olyan szabályrendszer alakítja, amely meghatározza a külsőnk, értékeinket és viselkedésünket. Ez egy életen át tartó folyamat, amely születésünk napján kezdődik és sohasem ér véget.

A szocializáció táplálja az elnyomás közvetlen és közvetett formáit. A szocializáció során minden egyén személyiségjegyekhez jut, és készségeket, értékeket és attitűdöket tanul meg, amelyek megfelelnek a tőle elvárt szerepeknek. A nemi szocializáció az élet számos területén folyik: a családban, az iskolában, a közösségben, a vallásban, a politikában.

Mindennapi tudásunkat értékek, normák, szerepek és viselkedésminták határozzák meg, amelyek az adott társas környezetben érvényesnek számítanak (beleértve a tévét és egyéb médiumokat, közösségi médiát, a normákat és szocializációt)²⁴. Általában nem állunk meg elgondolkodni a normalizált viselkedésünkről, sőt, fel sem merül, hogy viselkedhetnénk és létezhethetnénk más módokon is. Úgy cselekszünk és élünk, ahogy azt megmutatták nekünk. **A szocializáció** egy nagy, kollektív erő, amely az egyénre hat, és kevés teret hagy arra, hogy más szemszögből is megvizsgáljuk a világot.

Mégis tudjuk, **hogy az embereknek hatalmukban áll mindezt felülbírálni, formálni és megalkotni a saját identitásukat.** A fiatalok a stílust, a popkultúrát és saját társas közegüket felhasználva már sok tekintetben növelték autonómiájukat a testükkel és a nemi önkifejezésükkel kapcsolatban.

Ezért meg kell vizsgálnunk a szocializáció rejtett működését, hogy hogyan fertőz minket folyamatosan az előre meghatározott nemi kondicionálással, és erőlteti ránk a szabályokat arról, hogyan legyünk „igazi férfiak” vagy „igazi nők”.

Nem csak arra összpontosítunk tehát, hogy a nemi szocializációs folyamat mennyire elnyomó és korlátozó, hanem azt is igyekszünk elősegíteni, hogy legyen erejük másként is dönteni.

²⁴ <http://www.eycb.coe.int/gendermatters/>

► 1. Foglalkozás: A nemi szerepdoboz

Célok:

Feltérképezni a társadalmi nemi szerepeket és azt, ahogyan a nemi szerepekkel kapcsolatos képek, eszmék és hiedelmek hatnak ránk.

Tanulási eredmények:

Miközben azt vizsgáljuk, hogyan tanulunk meg egy nemi szerepdobozban élni, kritikai elemzés alá vethetjük saját nézeteinket és mindennapi interakcióinkat is. A gyakorlat segít megállni és elgondolkodni azon, honnan származik a kollektív, alapvető és természetesnek tűnő tudásunk értékeinkről és önmagunkról, és lehetőséget ad megfogalmazni, mit is jelent valójában férfinak és nőnek lenni annak teljes sokszínűségében.

Időtartam: 45 perc

Szükséges feladatlapok és eszközök:

- 1.1. Feladatlap: Képkollázs férfiakról
- 1.2. Feladatlap: Képkollázs nőkről
- 1.3. Feladatlap: Nemi szerepdoboz kérdések
- 1.4. Feladatlap: Női szerepdoboz
- 1.5. Feladatlap: Férfi szerepdoboz
- 1.6. Feladatlap: „Csak vicceltem!”

Flipchart vagy tábla

Előkészítés:

Használhatjuk az 1.1. és 1.2. Feladatlapokat az ott szereplő kollázsokkal; vagy mi magunk is összeválogathatunk képeket reklámokból, közösségi oldalakról stb., amelyek látványosan közvetítenek üzeneteket arról, hogy a férfiaknak és nőknek hogyan illene kinézni és viselkedni, és ezekből elkészíthetjük a saját kollázsunkat.

Hivatkozások:

Ez a gyakorlat a következő forrásból származik:

Colorado Coalition Against Sexual Assault. (2011). „Sexual assault advocacy and crisis line training guide.” Denver, CO, US. (<https://www.ccasa.org/wp-content/uploads/2014/01/Sexual-Assault-Advocacy-and-Crisis-Line-Training-Guide.pdf>)

A nemi szerepdoboz

ELSŐ LÉPÉS:

A gyakorlat bemutatása:

1. Mutassuk be a feladatot és magyarázzuk el, hogy a születésünktől fogva üzenetek, képek, eszmék és hiedelmek árasztanak el bennünket arról, hogy mit jelent „igazi férfinak” vagy „igazi nőnek” lenni.
2. Magyarázzuk el a diákoknak, hogy amikor a világra jövünk, nem lehetünk szabadon azok, akik akarunk, hanem a biológiai nemünk alapján megmondják nekünk, hogy kiknek kell lennünk. Ezt hívjuk nemi szerepdoboznak.
3. A nemi szerepdoboz az emberi élet minden területét áthatja. Meghatározza, hogy nézzünk ki, hogyan gondolkodjunk, beszéljünk, mozogjunk és cselekedjünk annak érdekében, hogy megfeleljünk a társadalmi normáknak és elfogadjanak minket.
4. Kérjük meg a diákokat, hogy egy pillanatra gondolkodjanak el a különböző üzenetekről, amelyeket az életük során kaptak arról, hogy mi az „igazi férfi” vagy az „igazi nő”. Az életünk során kapott üzenetek különféle forrásokból érkeznek: szülőktől, testvérektől, más családtagoktól, barátoktól, az iskolából, tanároktól, vallási vezetőktől, közösségi médiából és hagyományos médiából (filmekből, magazinokból, tévéműsorokból, weboldalakról, zenékből), és sok egyéb helyről.
5. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy fontos felismerni, hogy szinte minden befolyásol bennünket, ami körülöttünk van – még akkor is, ha ezt nem tudatosítjuk. Ezt írja le a szocializáció fogalma. A szocializáció arra utal, hogy mindannyian a társadalom kontextusában tanulunk másokról és saját magunkról is. A környezetünkön keresztül értjük meg saját magunkat.
6. A nemi szocializáció folyamatosan jelen van körülöttünk, de ha tudatosítjuk a hatásait, az egy jó módja annak, hogy mi dönthessük el, mennyire engedelmessékedünk neki.
7. Magyarázzuk el a diákoknak, hogy ez egy interaktív gyakorlat, amely a résztvevők társadalomban szerzett tapasztalataira alapoz, így fontos, hogy őszintén megosszák azokat.

MÁSODIK LÉPÉS:

Interaktív csoportmunka: „Hogy viselkedj férfiként?”

1. Dolgozhatunk az egész csoporttal, vagy feloszthatjuk őket kisebb, lehetőleg vegyesen fiúkból és lányokból álló csoportokra.
2. Ha rendelkezésre áll projektor, kivetíthetjük az 1.1. Feladatlapot, amely a férfiakat a reklámokban és közösségi médiában ábrázoló képekből szerkesztett kollázs. Jó, ha mindig van nálunk nyomtatott másolat is, ha esetleg az elektronikus eszközök nem működnének. Ebben az esetben a másolatokat osszuk ki a csoportoknak.
3. Nézzük meg velük, hogy mit jelent férfiként viselkedni. Készítsünk elő a táblán egy férfi szerepdobozt.

Rajzoljunk egy négyzetet és nevezzük el férfi szerepdoboznak.

A férfi szerepdoboz

**A társadalom azt mondja, ilyennek kell lenned,
hogy igazi férfi légy:**

kemény erős asszertív
irányító soha ne mutass gyengeséget, fájdalmat
szexuálisan tapasztalt uralkodó

4. Kérjük meg a diákokat, hogy nézzék meg a kollázst, és az 1.3. Feladatlap „Nemi szerepdoboz kérdései” alapján azonosítsák be, hogyan vannak megjelenítve a férfiak, milyen külsővel, viselkedéssel stb. Kérjük meg őket, hogy idézzenek fel olyan üzeneteket, amelyeket a családjuktól, barátaiktól és a környezetükben másoktól szoktak kapni a férfiasságról.
5. Magyarázzuk el, hogy ez a gyakorlat a sztereotípiákat hivatott megvizsgálni, nem egyéni véleményeket. Hogyan kellene viselkedni a férfiaknak, mitől lesznek népszerűek és mitől lesznek „igazi férfiak”?
6. Ha a teljes csoporttal zajlik a megbeszélés, vezessük a beszélgetést és gyűjtsük össze a válaszokat a táblán a férfi szerepdobozban. Ha kisebb csoportokkal dolgozunk, adjunk nekik kb. 10 percet a megbeszélésre. Ha a csoportoknak volt idejük megbeszélni a gyakorlatot, kérjük meg őket, hogy foglalják össze a válaszaikat. **Írjuk fel a férfi szerepdobozsal kapcsolatos jellemzőket a táblára.**

HARMADIK LÉPÉS:

Interaktív csoportmunka: „Hogyan viselkedj nőként?”

1. Most ugyanezt csináljuk meg a női szerepdobozsal és nézzük meg, mit jelent nőként viselkedni. Készítsünk elő a táblán egy női szerepdobozt. **Rajzoljunk egy négyzetet és nevezzük el női szerepdoboznak.**
2. Ha rendelkezésre áll projektor, kivetíthetjük az 1.2. Feladatlap nőket reklámokban és közösségi médiában ábrázoló képekből álló kollázsát. Jó, ha mindig van nálunk nyomtatott másolat is, ha esetleg az elektronikus eszközök nem működnének. Ebben az esetben a másolatokat osszuk ki a csoportoknak.

A női szerepdoboz

**A társadalom azt mondja, ilyennek kell lenned,
hogy igazi nő légy:**

gyenge	érzékeny	asszertív
nőies	kérj segítséget	
kevés szexuális partner	szűz	kedves

3. Kérjük meg a diákokat, hogy nézzék meg a kollázst, és az 1.3. Feladatlap „Nemi szerepdoboz kérdései” alapján azonosítsák be, hogyan vannak megjelenítve a nők, milyen külsővel, viselkedéssel milyen tulajdonságokkal. Kérjük meg őket, hogy idézzék fel, milyen üzeneteket szoktak kapni az „igazi nőről” a családjuktól, barátaiktól és a tágabb környezetüktől.
4. Emlékeztessük őket, hogy ez a gyakorlat a sztereotípiákat hivatott megvizsgálni, nem egyéni véleményeket.
5. Ha a teljes csoporttal zajlik a megbeszélés, vezessük a beszélgetést és gyűjtsük össze a válaszokat a táblán a női szerepdobozban. Ha kisebb csoportokkal dolgozunk, adjunk nekik kb. 10 percet a megbeszélésre. Ha a csoportoknak volt idejük megbeszélni a gyakorlatot, kérjük meg őket, hogy foglalják össze a válaszaikat. **Írjuk fel a női szerepdobozsal kapcsolatos jellemzőket a táblára.**

► Kulcsgondolatok a facilitátorok számára:

Ez a doboz egy metaforája annak, hogy milyen férfinak/nőnek lenni. A körülöttünk lévő társas falak és határok befolyásolják a viselkedésünket. Ezek a falak gondoskodnak róla, hogy a férfiak/nők a társadalom által előírt nemi szerepek szerint viselkedjenek.

A doboz tartalma képviseli, hogy a társadalom szerint mik a férfiak/nők számára megfelelő viselkedések és tulajdonságok. Ezeket az „igazi férfinak” vagy „igazi nőre” érvényes jellemzőket ezután magunkra alkalmazzuk és sajátunkként éljük meg. A testünk tulajdonképpen egy sétáló nemi szerep doboz.

A lehetséges férfi tulajdonságok:

Miben kellene különbözniük a férfiaknak a nőktől?

- Erősebbek, keményebbek, irányítanak stb.

Milyen érzelmei legyenek az „igazi férfinak”?

- Düh, felsőbbrendűségi érzés, magabiztosság stb.

Hogyan fejezi ki az „igazi férfi” az érzelmeit?

- Kiabálás, veszekedés, csend stb.

Milyen legyen az „igazi férfi” szexuális viselkedése?

- Agresszív, uralkodik a nőn, irányít stb.

A lehetséges női tulajdonságok:

Miben kellene különbözniük a nőknek a férfiktól?

- Kedvesebbek, gyengébbek, többet pletykálnak, lágyabbak stb.

Milyen érzelmei legyenek az „igazi nőnek”?

- Félelem, érzékenység, alacsony önbecsülés, gátlásosság stb.

Hogyan fejezi ki az „igazi nő” az érzelmeit?

- Sírás, kiabálás, hisztéria stb.

Milyen legyen az „igazi nő” szexuális viselkedése?

- Kövesse a férfit, ne feküdjön le sok férfival, legyen passzív, erényes és visszafogott, legyen provokatív és szexi, vonzza a férfiakat stb.

Nagyon fontos felhívni a figyelmet, hogy a nők által kapott üzenetek a szexualitásukra vonatkozóan nagyon megosztóak és ellentmondásosak, például legyenek egyszerre szűziesek és kurvások. Bármit is választanak, kritikát kaphatnak érte.

Reflexiók és kérdések

Vetítsük le nekik a Lány és fiú („Girl and boy”) című két perces videót:

<https://www.youtube.com/watch?v=CP-CXCSTmU>

Reflektáljunk az egész csoporttal közösen arra, hogy mit jelent férfiként viselkedni és nőként viselkedni.

A következő kérdésekkel vezethetjük a beszélgetést:

- Tapasztalataitok szerint hogyan kellene a lányoknak kinézni és viselkedni? Mi tesz egy lányt vonzóvá / népszerűvé?
- Hol tanuljuk ezeket a nemi elvárásokat?
- Mikor kezdjük el megtanulni őket?
- Ki tanítja meg nekünk őket?
- Látjuk ezeket a tulajdonságokat a szüleinkben?
- Milyen különbségeket láttok a nőktől és férfiaktól elvárt viselkedéssel kapcsolatban?
- Mi történik, ha egy lány vagy fiú a nemi szerep dobozon kívül eső módon viselkedik?
- Hogyan bánt velük a családjuk, kortársaik és a közösség, ha az elvárttól eltérően néznek ki vagy viselkednek?
- Mi történik azokkal, akik belesimulnak ezekbe a szerepelvárásokba és látszólag beleilleszkednek? Mi tart minket a dobozban?

Jegyzeteljünk a táblára.

Mutassuk meg nekik az 1.4. Feladatlapot (Női szerepdoboz) és az 1.5. Feladatlapot (Férfi szerepdoboz) és segítsünk nekik megérteni, hogy hogyan tart minket a társadalom a dobozon belül **büntetésekkel és jutalmakkal, és hogyan hisszük el, hogy tényleg ezek vagyunk.**

- Létezik-e a jutalmak és büntetések rendszere a nemi szerepekkel kapcsolatban? Hogy hat ez a rendszer a döntéseinkre?
- Mitől félsz, amikor kilépsz az otthonod ajtaján?
- Hány nő és férfi van itt az osztályban, akik mindig a dobozon belül vannak?
- Ha egy nő a dobozon belül marad, biztonságban van? A dobozon belüli nőket éri valaha nemi erőszak vagy bántalmazás a partnerük részéről? (Igen) Mit árul el ez arról a javaslatról, hogy a nők maradjanak benne a dobozban? Hoz ez valódi biztonságot és hatalmat számukra?
- Mi történik a férfiakkal, elkerülik a kigúnyolást vagy zaklatást, ha a dobozon belül maradnak?
- Hogyan járulnak hozzá ezek a dobozok a családon belüli és szexuális erőszakhoz?
- Van-e az egyik doboznak több hatalma és erősebb helyzete a társadalmunkban?

► Kulcsgondolatok a facilitátorok számára:

Segítsünk a diákoknak reflektálni a képekre, eszmékre és hiedelmekre, amelyek naponta áradnak feléjük.

Beszélgessünk velük az egyes nemi szerepdobozokban található elvárásokról és tévhitekről, illetve az ellentmondásokról is, például hogy a nőktől elvárják az erkölcsösséget, de a provokatív viselkedést és a szexuális tapasztalatot is, vagy hogy a férfiak természetes szexuális étvágya mennyiben mítosz stb.

Beszélgjünk arról, hogy **büntetésekkel és jutalmakkal** illetjük, ha valaki alkalmazkodik vagy nem alkalmazkodik a nemi szerep dobozhoz.

JUTALMAK: Tisztelet, népszerűség, befolyás, több lehetőség, erőszaktól való szabadság stb.

BÜNTETÉSEK: Lekicsinylés, bántás, elszigetelés, gúnyolódás, pletykák, diszkrimináció, sértegetés, fizikai erőszak, zaklatás, bántalmazás, ignorálás, nemi erőszak, rossz hírnév, gyilkosság stb.

A büntetéseket akkor alkalmazzák, amikor a férfiak/nők kilépnek a dobozból és a társadalmi elvárásoktól eltérően viselkednek. Ezek a testi és lelki retorziók azokkal az emberekkel történnek, akik nem illeszkednek a nemi szerepdobozon belüli tulajdonságokhoz. Alkalmasak a férfiak/nők „bedobozolására” és a nyomás gyakorlásra.

Magyarázzuk el, hogy a sértegetés például egy szocializációs taktika, hogy mások számára azt üzenjük, hogy amit csinálnak és ahogy viselkednek, az nem helyes. Így tudatjuk egymással, hogy hogyan kellene viselkedni.

Beszélgessünk a diákokkal arról, hogy mit jelentenek a jutalmak és valójában mit kommunikálnak felénk. Mit jelent népszerűnek lenni, ha a népszerűség valójában kötelez egy bizonyos viselkedésre, ami akár önbántalmazó is lehet stb.?

Lehetséges témák, amelyeket a facilitátor a beszélgetés során felvethet:

- A dobozon belül maradó férfiak általában (bár nem mindig) biztonságban vannak a zaklatástól, az csak a dobozon kívülieket éri.
- A dobozon belül maradó nők nincsenek biztonságban az ígéretek ellenére sem, hanem ugyanolyan gyakran éri őket nemi erőszak vagy bántalmazás, mint a dobozon kívüli nőket.
- A dobozból kilépő férfiakat azzal csúfolják, hogy nőiesek vagy melegek.
- A dobozból kilépő nőket folyton megkérdőjelezzik és vissza akarják őket nyomni. „Miért nincsenek gyerekeid? Olyan csinos nő vagy, miért nincs partnered? Biztosan valami baj van veled, ha nem tudsz partnert találni” stb.
- A dobozon kívüli férfiak agresszív módon bosszút állhatnak, amivel visszateszik magukat a dobozba.

A foglalkozás lezárása

Végső reflexióként kioszthatjuk az 1.6. Feladatlapot („Csak vicceltem!”) és elmagyarázhatjuk, hogy mindenféle tiszteletlen, elutasító vagy tárgyasító viselkedés hozzájárul a bántalmazáshoz és erőszakhoz. Mindannyian egy egész részei vagyunk, és tiszteletet kell mutatnunk ez iránt az „Egész” iránt.

2.2. Erőszak a tinédzserkori ismerkedés alatt – Nemi hatalmi viszonyok, szexualitás, szerelem és egyenlő párkapcsolatok

A fiatalok olyan kultúrába szocializálódnak, amely normalizálja és gyakran bátorítja a férfiak hatalmát és agresszióját, különösen a heteroszexuális párkapcsolatokon belül. **A nők és férfiak kapcsolataiban megjelenő erőszak** megszokott jelenség, ahogy ennek elviselése is a nők részéről. **A nők szexualitására** gyakran nem úgy tekint a társadalom, mint ami felett ők maguk rendelkezhetnek. A szexuálisan tolakodó viselkedés, az agresszió a férfiszerep részei.

A **szexualitásunk az egész identitásunkat meghatározó elsődleges fontosságú tényező**. A férfi és női szexualitásról torzult képünk van, és olyan sztereotípiáink, amelyek nem engedik például a heteroszexuális férfiak számára, hogy érzékenynek mutassák magukat. A tinédzserkorba lépve sok fiatal fiú tapasztalja, hogy el kell fojtania érzékenységét, fel kell vennie egy férfias szexuális viselkedést, amely nem engedi meg az érzékenységet, mivel azt az uralkodó kultúra szexualizálja és a homoszexualitáshoz társítja.

A társadalom szexuális „forgatókönyveit” tinédzserkorban sajátítjuk el és kezdjük gyakorolni; a nemekről szóló uralkodó nézetek és alapvető kulturális hiedelmek közvetítésével ezek keretezik párkapcsolatainkat és szexuális érintkezéseinket.

Ilyen forgatókönyv, hogy „a férfiak képtelenek szexuális vágyaikat kontrollálni”, vagy a romantika és az agresszió összekapcsolása a hollywoodi filmek és romantikus sorozatok többségében, vagy hogy a fogdosás és tapizás mindennapossá vált, vagy amikor a lányok zaklatására mint tinédzserkori beavatási szertartásra tekintenek, ahol a szexuális zaklatás és bántalmazó viselkedés normálisnak, csak a zavar jelének, flörtnek vagy ugratásnak számít. Mindez olyan helyzetbe hozza a lányokat, hogy ha biztonságban akarják tudni magukat a férfiak teljesen normalizált viselkedésétől, akkor a zaklatás kivédésére manőverek sorozatát, például elkerülést vagy a figyelem elterelését kell alkalmazniuk.²⁵

A lányok és nők számára rendelkezésre álló, uralkodó szexuális forgatókönyv nem tartalmazza a szexuális önállóságot, az önbecsülés érzését, azt, hogy bízzanak saját érzéseikben és testi integritásukban. Ez a forgatókönyv a lányokat a férfi szexualitás passzív befogadóiként állítja be, akiknek szükségük van a férfiak kérésre történő közeledésére.²⁶ Egy szexualizált társadalom eltávolít minket a testünktől és egymástól is (a tárgyiasítás különféle formáin keresztül), és ez az eltávolodás teret ad a bántalmazó és szeretet nélküli társas forgatókönyvek eluralkodásának. Mindez a szeretet és szerelem elcsökevényesedéséhez vezet, és egy bizonyos típusú szexualitás terjedését segíti elő, ez pedig a test, különösen a női test bántalmazásán, megaláztatásán, megerőszakolásán, lealacsonyításán alapul.²⁷

Ebből az értelmezésből kiindulva a foglalkozás abban támogatja a fiatalokat, hogy testükkel és saját magukkal jó viszonyt alakítsanak ki, és megtanulják, hogy az intim kapcsolatok elsősorban nem a szexualizált testi funkciókról szólnak, hanem a biztonságról és védelemről, az őszinteségről, tiszteletről és szeretetről, és hogy egy egyenlőségen alapuló párkapcsolatban a szex és szexualitás ennek a szeretetteljes interakciónak a része.

²⁵ Hlavka, Heather R. (2014)

²⁶ U.o.

²⁷ INDERA (2016) Sexual Health, Healthy Body, Healthy Relationships Education.

▶ 2. Foglalkozás: Romantikus szerelem – A bántalmazás és kontroll receptje?

Célok:

- Beszélgetni a bántalmazó kapcsolat figyelmeztető jeleiről.
- Felhívni a figyelmet, hogy a tévhitek a romantikus szerelemről, amelyeket a szocializáció során sajátítunk el, hogyan normalizálják a bántalmazó kapcsolatokat.

Tanulási eredmények:

- reflektálni arra, hogy amit a társadalom romantikus szerelemként kezel, gyakran olyan kontrolláló viselkedéseket foglal magába, amelyek valójában a bántalmazó kapcsolat figyelmeztető jelei közé tartoznak
- annak átgondolása, hogy mit is nevezünk szerelemnek meg romantikának, és a lehetőség, hogy más szemmel tekintsünk ezekre a fogalmakra

Időtartam: 45 perc

Szükséges feladatlapok és eszközök:

2.1. Feladatlap: „Herceg a fehér lovon”

2.2. Feladatlap: A bántalmazó párkapcsolat figyelmeztető jelei

Flipchart vagy prezentációs tábla

Előkészítés:

Nyomtassuk ki a „Herceg a fehér lovon” szöveget minden résztvevőnek és A bántalmazó párkapcsolat figyelmeztető jelei c. feladatlapot annyi csoportnak, amennyivel dolgozni akarunk a foglalkozáson résztvevők száma alapján (egy csoportba 4-5 főt érdemes tenni).

Romantikus szerelem – A bántalmazás és kontroll receptje?

ELSŐ LÉPÉS:

A gyakorlat bemutatása:

Kérjük meg a résztvevőket, hogy ötleteljenek arról, mi jut eszükbe, amikor a romantikus szerelem kifejezést hallják. Mit nevezünk mi és mit tekint a társadalom romantikusnak?

- Gyűjtsük össze a válaszaikat a táblán.
- Közben kérdezzünk rá, hogy miért gondolják ezeket a viselkedéseket és cselekedeteket romantikusnak.

MÁSODIK LÉPÉS:

„Herceg a fehér lovon”

Az ötletelés után osszuk ki a „Herceg a fehér lovon” szöveget minden résztvevőnek.

Kérjük meg az egyik résztvevőt, hogy olvassa fel Tomi párbeszédét, és egy másikat, hogy olvassa fel Lili érzéseit. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak kisebb csoportokat és beszéljék meg a következő kérdéseket közösen:

- Mit gondoltok a történet befejezéséről?
- Mit gondoltok Tomi viselkedéséről?
- Mit gondoltok Lili érzéseiről?
- Mit éreznétek Lili helyében?
- Ez egy romantikus történet volt?
- Úgy gondoljátok, hogy elfogadható az ilyen típusú elvárás egymástól egy szerelmi kapcsolatban?

Kérjük meg mindegyik csoportot, hogy osszák meg a többiekkel is, hogy mire jutottak a kérdések megbeszélésekor.

► Kulcsgondolatok a facilitátorok számára:

A Herceg fehér lovon története bemutatja a bántalmazók romantikus társadalmi hiedelmekre épülő manipulatív taktikáit, amelyekkel igyekeznek hatalmat szerezni a párjuk felett, elszigetelni őt másoktól, és ily módon kizárólagos kontrollt szerezni felette.

A társadalom romantikus eszméi mint a „szerelem első látásra”, vagy ha valaki minden pillanatot veled akar tölteni, nagyon romantikusnak számítanak, és hálásnak kell ezekért lenned. Ugyan a kapcsolat kezdetén normális lehet, hogy valaki folyton a másikkal akar lenni, mégis nagyon fontos teret adni a párunknak és örülni annak, hogy másokkal is tölt időt, mások is kedvelik őt. Előfordulhat, hogy valaki nagyon megtetszik első látásra, de addig nem tudod valóban kedvelni vagy szeretni, amíg alaposan meg nem ismered. Elengedhetetlen, hogy megismerjük a másikat, mielőtt elköteleződünk.

A gyakorlat során fontos reflektálni arra, hogy mik lehetnek Tomi céljai a viselkedésével, és Lili miért érez és reagál úgy, ahogy; illetve felhívni a figyelmet, hogy mindenkinek megvan a maga előtörténete, és bárkivel előfordulhat, hogy például féltékenységet érez.

De nem mindegy, hogyan kezeljük ezeket az érzéseket. Fontos, hogy ne a másik feletti kontrollra használjuk a féltékenységünket, hanem konstruktív módon kezeljük, nem sértve a másik ember határait és alapvető jogait.

HARMADIK LÉPÉS:

Romantikus tévhitek és a bántalmazó párkapcsolat figyelmeztető jelei:

Miután mindegyik csoport megosztotta a válaszait, osszuk ki nekik A bántalmazó párkapcsolat figyelmeztető jelei c. feladatlapot és kérjük meg őket:

- Gyűjtsétek össze, ezek közül melyek szerepeltek az előző történetben és hogyan kapcsolódhatnak a társadalom romantikus hiedelmeihez.
- Gyűjtsetek pár példát figyelmeztető jelekre és tegyétek ezeket romantikus keretezésbe.

► Kulcsgondolatok a facilitátorok számára:

Segíthetünk a csoportoknak néhány példával, mint például:

- Hangulatingadozások – *„A szerelem mindig viharos; ha igazán szerelmes vagy, kiszámíthatatlan dolgokat csinálsz a kapcsolatban.”*
- Elszigetelés – *„Ha valaki igazán szerelmes, persze, hogy nem bírja ki, ha a másik nem akarja minden szabad pillanatát vele tölteni.”*

Reflexiók és kérdések

Amikor végeztünk az összegyűjtött példák megosztásával, beszéljessünk a résztvevőkkel a gyakorlatról a következő kérdések mentén:

- *Mit gondoltok, miért tartjuk ezeket a viselkedéseket romantikusnak? Ugyanazokat a viselkedéseket várjuk el a fiúktól és a lányoktól egy szerelmi kapcsolatban?*
- *Van olyan viselkedés, amiről azelőtt azt gondoltátok, hogy romantikus, de most már úgy látjátok, hogy nem tartozik ebbe a kategóriába?*
- *Ötleteljetek olyan párkapcsolati viselkedésekről, amelyek nagyon kellemesek és romantikusak, de nem kontrollálók.*

► Kulcsgondolatok a facilitátorok számára:

Fontos kiemelni, hogy amit a társadalom többsége romantikusnak tekint, valójában a nőkhöz és férfiakhoz rendelt nemi szerepdobozokhoz kapcsolódik. Például:

- A fiúknak kell kezdeményezni és a lányoknak meg kell várni, amíg a fiúk elhívják őket randizni.
- A fiúknak a védelmező szerepét kell betölteni a kapcsolatban, és a lányoknak szelídnek kell lenniük.

Hozhatunk példákat a Disney-rajzfilmekből (A szépség és a szörnyeteg, Csipkerózsika), hogy milyen képet mutatnak a romantikáról és a romantikus kapcsolatokról, illetve a nemi szerepekről.

Fontos, hogy találjunk közösen olyan romantikus kapcsolatban alkalmazható gesztusokat és viselkedéseket, amelyek nagyon kellemesek és romantikusak, de nem kapcsolódnak kontrolláló és bántalmazó viselkedésekhez. Ez eszközként szolgálhat a fiatalok számára, hogy hogyan lehetnek romantikusak anélkül, hogy elnyomóak lennének.

2.3. Online szexuális erőszak

A szexuális és nemi alapú online erőszakról szóló kutatások még gyerekcipőben járnak, és még mindig nagyon kevés adat áll rendelkezésünkre. Azt viszont már most látni, hogy **Európában 15 éves korára már 9 millió lány tapasztalt meg online erőszakot.**

Az online erőszakról szóló jelentések²⁸ azt is hangsúlyozzák, hogy a (volt) partner általi online stalking (fenyegető zaklatás) az offline stalkinghoz hasonló mintákat követ, és ennél fogva a technológia által elősegített párkapcsolati erőszaknak számít. A párkapcsolati erőszak normalizálása egyre inkább általánossá válik. A kutatások világosan mutatják, hogy az internet elősegíti az erőszakos cselekményeket, valamint fenntartja a negatív és káros sztereotípiákat a lányokkal, nőkkel és férfakkal szemben.²⁹ A kutatások alapján aggasztóan magas a tinédzserek körében a párkapcsolati erőszak elfogadottsága, és gyakran áldozathibáztatóan, az áldozat cselekedeteivel magyarázzák a bántalmazást³⁰, ami a felnőtt párkapcsolati erőszak megítélésére is jellemző. A párkapcsolati nemi alapú erőszak megelőzése igen fontos a következő okokból: az erőszaknak hosszútávú és káros hatása van; a fiatalok párkapcsolatokat a felnőttek gyakran nem veszik komolyan; és a fiatalok társas nyomás alatt érezhetik magukat, hogy a nemi elvárásoknak megfelelően viselkedjenek egy kapcsolatban.³¹ Az ismerkedés és a szerelem ráadásul azok a témák, amivel a fiatalok a közösségi oldalakon leginkább foglalkoznak.³² Az Európai Női Lobbi jelentésében (EWL, 2017: 5–7) összegyűjtött adatok azt mutatják, hogy **a (18 és 24 éves kor közötti) nők világszerte 27-szer nagyobb valószínűséggel lesznek online zaklatás áldozatai.** A női és férfi áldozatok közti nyilvánvaló aránytalanság mellett megfigyelhető, hogy az online erőszak legsúlyosabb formái, mint a stalking és szexuális zaklatás, többségében nőket érintenek. **Az online erőszak következményei** nem különböznek a nem online térben elszenvedett zaklatás, bullying (kortársbántalmazás), stalking hatásaitól. A következmények közé tartoznak a stressz-rendellenességek, a trauma, a szorongás, az alvászavarok, a depresszió és a fizikai fájdalom (EWL, 2017: 17–18).

A foglalkozás az online szexuális erőszak témájára hivatott felhívni a figyelmet, és abban támogatja a fiatalokat, hogy képesek legyenek felmérni biztonságukat és megvédeni magukat a lehetséges ártalmaktól.

²⁸ EIGE beszámolója: „Nők és lányok elleni számítógépes erőszak” (Cyber violence against women and girls) 2017: <https://eige.europa.eu/publications/cyber-violence-against-women-and-girls>, és az Európai Női Lobbi (European Women's Lobby, EWL) beszámolója: „Her Net Her Rights”: https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/hernetherrights_report_2017_for_web.pdf

²⁹ Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (European Union Agency for Fundamental Rights – FRA) jelentése, „Nőkkel szembeni erőszak: az Unió egészére kiterjedő felmérés” (Violence against women: an EU-wide survey), 2014: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-april4_en.pdf, magyar összefoglalás: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hu.pdf; az EIGE beszámolója: „Nők és lányok elleni számítógépes erőszak” (Cyber violence against women and girls), 2017: <https://eige.europa.eu/publications/cyber-violence-against-women-and-girls>, és az Európai Női Lobbi (European Women's Lobby, EWL) beszámolója: „Her Net Her Rights”: https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/hernetherrights_report_2017_for_web.pdf

³⁰ „Against Violence and Abuse: A teacher's guide to violence and abuse”: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/506524/teen-abuse-teachers-guide.pdf

³¹ U.o., https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/506524/teen-abuse-teachers-guide.pdf

³² Lenhart, A., Madden, M. (2007), „Social Networking Websites and Teens: An Overview”, Pew Research Center, Internet : <http://www.pewinternet.org/2007/01/07/social-networking-websites-and-teens/>

3. Foglalkozás: Online kontroll és erőszak a párkapcsolatban

Célok:

Felhívni a figyelmet a fiatalkori párkapcsolati erőszak és kontroll online formáira, és biztatni a fiatalokat az áldozatok támogatására.

Tanulási eredmények:

- tudást szerezni a fiatalkori párkapcsolati erőszak és kontroll lehetséges online megjelenéseiről, és az elérhető segítségről
- a bántalmazó viselkedésekkel szembeni kritikus attitűdök kifejtése
- az áldozatok szükségleteinek mélyebb megértése, a párkapcsolati kontrollal/erőszakkal szembeni fellépés bátorítása

Időtartam: 90 perc (vagy 2x45 perc)

Szükséges feladatlapok és eszközök:

- 3.1. Feladatlap: Első szituáció
- 3.2. Feladatlap: Második szituáció
- 3.3. Feladatlap: Harmadik szituáció
- 3.4. Feladatlap: Online erőszak – fogalmak és definíciók párosítása
- 3.5. Feladatlap: Üzenetbuborékok

Flipchart vagy prezentációs tábla, filcek, ragasztószalag, üres lapok, post-itek, ollók.

Előkészítés:

Nyomtassuk ki a feladatlapokat. A 3.4. Feladatlap sorait vágjuk ki és keverjük össze, a 3.5. Feladatlapból pedig annyit nyomtassunk, hogy mindegyik csoportagnak legalább egy üzenetbuborék jusson. A másolatok száma a résztvevők számához igazodjon.

Hivatkozások:

Ez a gyakorlat a következő forrásokból származik:

Mogu da neću – Ljubav nije nasilje Program radionica za mlade (fiataloknak szóló foglalkozástematikák), Autonomous Women's Center.

Love is respect (loveisrespect.org) Healthy Relationship – High School Educators Toolkit <https://www.loveisrespect.org/wp-content/uploads/2016/08/highschool-educators-toolkit.pdf>

Online kontroll és erőszak a párkapcsolatban

ELSŐ LÉPÉS:

A feladat bemutatása:

Vezessük fel a gyakorlatot azzal, hogy elmondjuk: ez a foglalkozás a partnerünkkel történő online kommunikációról szól, aminek vannak jó és rossz módjai is. Beszéljünk az alábbi kérdésekről a résztvevőkkel (egyenként tegyük fel a kérdéseket, szóban vagy a táblára írva), és töltsünk kb. 10 percet a megbeszéléssel:

- A közösségi oldalaidon szereplő ismerősöket igaz barátoknak tekinted-e, akiket jól ismersz?
- Posztoltál-e valaha képet másokról a beleegyezésük nélkül?
- Kaptál-e valaha olyan üzenetet vagy képet, amit felkavarónak találtál?
- Elmondanád-e valakinek, ha nem kívánt üzenetet vagy képet kapnál?

MÁSODIK LÉPÉS:

Interaktív csoportmunka: Az online kontroll és erőszak szituációi

1. Osszuk fel a csoportot 3 kisebb, fiúkból és lányokból álló vegyes csoportra.
2. Osszuk ki a 3.1. Feladatlapot az első csoportnak, a 3.2. Feladatlapot a második csoportnak, a 3.3. Feladatlapot a harmadik csoportnak. Kérjük meg a résztvevőket, hogy olvassák el a különböző szituációk leírásait, és válaszolják meg a hozzájuk tartozó kérdéseket. Adjunk nekik 10 percet mindegyikre.
3. Kérjük meg a csoportok egy-egy képviselőjét, hogy mutassa be a csoport szituációját és a csoport válaszait, különösen amiben leginkább egyetértettek csoportszinten, vagy amiben a legnagyobb véleménykülönbségek voltak (mindegyik csoportnak kb. 5 perce van erre). Miután mindegyik csoport bemutatta a szituációit és a következtetéseiket, biztassuk a többi résztvevőt, hogy szóljanak hozzá, tegyenek fel kérdéseket egymásnak.
4. Miután minden csoport megtartotta bemutatóját, folytassuk a beszélgetést (kb. 10 percig) az összes résztvevővel közösen, a következő kérdések mentén:
 - Rendben van-e, ha valaki, akivel randizol, fotókat oszt meg rólad a tudtod nélkül? Miért/Miért nem?
 - Mit gondoltok arról az emberről, aki fotók megosztásával fenyeget egy lányt, ha az nem fekszik le vele? Mit gondoltok, miért tesz valaki ilyet?
 - Rendben van-e, ha valakinek a partnere megmondja neki, hogy mit tehet és mit nem tehet a közösségi oldalain?
 - Az áldozat hibája-e, ha ilyen viselkedést tapasztal?
 - Mit gondoltok, érdemes-e valakinek meztelen fotókat küldenie magáról, csak mert mindenki más is ezt csinálja?

Összegezzük a gyakorlatot azzal, hogy mindhárom szituáció az online térben előforduló negatív és káros viselkedéseket mutatta be. Magyarázzuk el, hogy bárkiből lehet ilyen viselkedés áldozata, és hogy ezek mind a párkapcsolati bántalmazás és kontroll jelei. Emeljük ki, hogy senkit sem lehet olyan dologra kötelezni az online térben, ami nem kényelmes neki. Hangsúlyozzuk, hogy attól még, hogy mindez online térben történik, az érintettek számára valós következményei vannak. Magyarázzuk el, hogy ilyen szituációkról nem érdemes hallgatni, mert az elősegíti a káros viselkedés folytatását, és érdemes beszélni róla egy megbízható felnőttel vagy iskolai dolgozóval.

Rövid szünet szükség esetén

Tartsunk 5 perces mosdószünetet, és akár nyújtózkodjunk vagy végezzünk légzőgyakorlatokat.

HARMADIK LÉPÉS:

Interaktív csoportmunka: Fogalmak és definíciók párosítása

1. Magyarázzuk el, hogy az előbb átbeszélte szituációk a párkapcsolati online kontroll és erőszak különböző típusait mutatták be, és hogy az online erőszaknak további formái is vannak. Magyarázzuk el, hogy most az online erőszak különböző formáiról fognak tanulni a definíciók és fogalmak összepárosításával.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy menjenek vissza a kisebb csoportokba és minden csoportnak osszuk ki a 3.4. Feladatlapot a fogalmakkal és definíciókkal. Adjunk nekik 5–10 percet a gyakorlat elvégzéséhez. Kérjük meg a csoportok különböző tagjait, hogy olvassák fel a fogalmakat és definíciókat, és a fogalmakat írjuk fel a táblára. Kérjük meg őket, hogy nevezzék meg, milyen káros online viselkedések fordultak elő a korábbi 3 szituációban.
3. Folytassuk a beszélgetést:
 - Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy veszélyesnek gondolják-e az online erőszakot vagy nem, és miért.
 - Kérdezzük meg, mik lehetnek az online erőszak különböző formáinak lehetséges következményei.
 - Kérdezzük meg, hogy szerintük a lányokat és fiúkat különböző módon érinti-e az online erőszak, és miért.
 - Kérdezzük meg, kihez fordulnának, ha online erőszakot tapasztalnának.

NEGYEDIK LÉPÉS:

Egyéni munka: Üzenet az online erőszak áldozatának

1. Kérdezzük meg a résztvevőket, mit mondanának valakinek, aki online erőszakos vagy kontrolláló viselkedést mutat. Kérdezzük meg, mit mondanának valakinek, aki erőszaknak vagy kontrollnak van kitéve.
2. Kérdezzük meg a résztvevőket, milyen üzenetet küldenének egy online kontrolláló vagy erőszakos viselkedésnek kitett embernek. Képzeljék el, mit mondanának például egy ezt tapasztaló barátjuknak. Osszuk ki a 3.5. Feladatlapot az üzenetbuborékokkal és adjunk a résztvevőknek 5 percet az üzenetek befejezésére.
3. Miután végeztek, felragaszthatják az üzeneteiket a táblára.
4. Olvassunk fel néhány üzenetet, kiemelve, hogy az erőszak nem az áldozat hibája; hogy a támogatás kifejezése segít az érintettnek megmutatni, hogy nincs egyedül, és ez további segítség kérésére bátoríthatja őt; illetve szemtanúként azt is megmutathatjuk, hogy ez a viselkedés nem elfogadható.

► Kulcsgondolatok a facilitátorok számára:

Hogy a megvalósítás igazodjon a foglalkozás időtartamához (45 perc), az első tanórán az első és második lépést, a második tanórán a harmadik és negyedik lépést érdemes végigcsinálni.

A gyakorlat megvalósítása során fontos kiemelni a következőket és visszatérni rájuk, különösen a csoportban felmerülő sztereotipikus nemiszerep-nézetek, áldozathibáztatás esetén:

- Nem az áldozat hibája, ha erőszak éri;
- Az elkövető a felelős az erőszakért (mindig választhatja a nem erőszakos viselkedést);
- A fiúk és lányok egyaránt ki vannak téve online erőszaknak, de a lányok általában súlyosabb formáit tapasztalják (pl. szexuális erőszak);
- Ennek mentális és fizikai hatásai súlyosak lehetnek, és a társadalmi kontextus miatt ezek a hatások erősebbek lehetnek a lányok és az LMBT fiatalok esetében (pl. más lehet a meztelen képek megosztásának következménye fiúk és lányok esetében);
- Az offline maradás vagy csendben maradás nem megoldás a problémára; valamint segít, ha felnőttel beszélünk róla, illetve léteznek szervezetek, amelyek ilyen ügyekre specializálódtak.

További információ, amelyet megoszthatunk/megbeszélhetünk a résztvevőkkel:

Általános információ a párkapcsolati online kontrollról és erőszakról
(forrás angolul: www.loveisrespect.org)

Online randierőszak (ismerkedés során előforduló online erőszak): Az üzenetküldés és egyéb hasonló technológiák felhasználása a partner zaklatására, stalkolására vagy megfélemlítésére. Ez a viselkedés gyakran a szóbeli vagy lelki bántalmazás online módon megvalósított formája.

„Szexting”: Még ha bízol is benne, hogy a partnered lesz az egyetlen, aki látni fogja a képeidet, sosem veheted biztosra, hogy nem kötnék ki valaki más készülékén vagy az interneten. Érdemes biztosra menni és azt az irányelvet követni, hogy azonnal töröljük a szexuális tartalmú fotókat, és sosem küldünk ilyeneket. Ugyanez vonatkozik a webkamerára és csetelésre is. Tartsd észben, hogy sosem kell olyat tenned, ami kényelmetlenül érint, akár mennyire is próbál rábeszélni a partnered. A szextingnek jogi következményei is lehetnek. A 18 éves kor alatti személyről készült bármilyen meztelen fotó és videó gyermekpornográfiának számít, ami minden esetben büntetendő. Még akkor is, ha a kép küldője saját akaratából tett így, a címzettet felelősségre vonhatják.

Online bántalmazásnak lehetsz kitéve, ha a partnered:

- Megmondja, kivel barátkozhatsz és kivel nem a Facebookon vagy egyéb oldalakon.
- Negatív, sértő, akár fenyegető emaileket, Facebook-üzeneteket, tweeteket vagy egyéb üzeneteket küld online.
- Arra használja a Facebookot, Twittert, Foursquare-et és egyéb oldalakat, hogy folyamatosan ellenőrizzen.
- Megaláz a saját oldalán közzétett posztjaiban.
- Nem kívánt, szexuális tartalmú képeket küld neked és/vagy ilyeneket követel tőled.
- Nyomást gyakorol rád, hogy küldj szexuális tartalmú videót vagy szexuális tartalmú üzeneteket.
- Megszerzi a jelszavaidat, vagy ragaszkodik hozzá, hogy megadd neki őket.
- Folyamatosan üzenget neked és azt az érzést kelti, hogy nem lehetsz távol a telefonodtól, különben tartanod kell a büntetésétől.
- Rendszeresen átnézi a telefonodat, ellenőrzi a képeidet, üzeneteidet és kimenő hívásaidat.
- Megjelöl kényszerítő fotókat az Instagramon, Tumblr-ön stb.
- Bármiféle technológiát felhasználva ellenőrzése alatt tart vagy követ (pl. kémprogramok vagy GPS az autóban vagy telefonon)

Az ismerkedés/randizás során előforduló erőszak figyelmeztető jelei:

- A mobilod vagy emailed engedélyed nélküli ellenőrzése
- Állandóan leszól
- Extrém féltékenység
- Dühkitörések, lobbanékonyág
- Elszigetel a családotól, barátaitól
- Mindenért téged okol
- Hangulatingadozások
- Testileg bánt bármilyen módon
- Birtokolni akar
- Megmondja, mit tehetsz
- Nyomást gyakorol rád a szexben vagy ráerőlteti a szexet

Határok meghúzása az online kommunikációban a párkapcsolatban:

- Rendben van kikapcsolni a telefonodat. Jogod van az egyedülléthez, vagy hogy időt tölts a barátaiddal és családdal anélkül, hogy a partnered mérges lenne rád.
- Nem kell küldened semmilyen képet vagy üzenetet, amit kényelmetlennek érzel, különösen ha meztelen vagy részben meztelen képekről van szó.
- Amint a partnered megkapja az elektronikus üzeneted, minden irányítást elveszítesz annak tartalma felett. Továbbküldheti bárkinek, úgyhogy semmi olyat ne küldj, amit nem akarnál, hogy mások is lássanak.
- Senkivel nem kell megosztanod a jelszavaidat.
- Ismerd a biztonsági beállításaidat. A Facebook és a hasonló közösségi oldalak lehetővé teszik a felhasználónak, hogy beállítsa, hogyan osztódnak meg a személyes információi és ki fér hozzá. Ezek gyakran testre szabhatók és az oldal biztonsági beállításai között találhatók. Tartsd észben, hogy néhány applikáció megköveteli, hogy a regisztrációkor megváltoztasd a biztonsági beállításokat.
- Légy tudatos az olyan alkalmazásokon való bejelentkezéskor, mint a Facebook Places vagy Four-square. Az aktuális tartózkodási helyed megosztása egy bántalmazó partnerrel veszélyes lehet. Mindig kérdezd meg a barátaidat, hogy rendben van-e, ha bejelentet/megjelölöd őket is. Sosem tudhatod, hogy esetleg nem szeretnék-e a tartózkodási helyüket titokban tartani.

Hogyan segíts egy barátnak:

- Ne habozz kapcsolatba lépni azokkal a barátaiddal, akiknek véleményed szerint szüksége lehet segítségre. Mondd el nekik, hogy aggódsz a biztonságukért és segíteni szeretnél.
- Légy támogató és hallgass türelmesen. Vedd tudomásul az érzéseiket és tiszteld a döntéseiket.
- Segíts a barátodnak felismerni, hogy a bántalmazás nem „normális” és NEM az ő hibája.
- Mindenki megérdemli az egyenlő, erőszakmentes bánásmódot a kapcsolatában.
- Fókuszálj a barátodra, ne a bántalmazó partnerre. Még ha a barátod a partnerével is marad, fontos, hogy továbbra is tudja, veled nyugodtan beszélgethet róla.
- Kösd össze a barátodat a közösségében elérhető erőforrásokkal, amelyek információt és támogatást nyújthatnak neki.
- Ha szakít a bántalmazó partnerrel, továbbra is maradj támogató a kapcsolat vége után is.
- Ne lépj kapcsolatba a bántalmazójával vagy posztolj negatív dolgokat nyilvánosan róluk online. Ez csak rontja a helyzetet a barátod számára.
- Még ha úgy is érzed, hogy semmit sem tehetsz, ne felejtse el, hogy már azzal, hogy támogató és gondoskodó vagy, rengeteget teszel.

A foglalkozás lezárása

Utolsó lépésként biztassuk a résztvevőket, hogy látogassák meg a www.nane.hu/onlineeroszak projekthonlapot és használják ott a T2Y ifjúsági magazint a további tájékozódáshoz az online párkapcsolati kontrollal és erőszakkal szembeni fellépésről.

2.4. Szemtanúk

Mindannyian szemtanúk vagyunk, minden percben. Folyamatosan észleljük a körülöttünk zajló eseményeket. Néha bizonyos történeteket problémásnak találunk. Amikor ilyesmi történik, döntést hozunk róla, hogy mondunk-e, teszünk-e valamit, vagy egyszerűen figyelmen kívül hagyjuk a dolgot.

A szemtanú az a személy, aki tudja vagy gyanítja, hogy valakit bántalmaznak, de közvetlenül nem érintett az eseményben. Szemtanúi lehetünk egy erőszakcselekménynek személyesen vagy online formában, mint például a közösségi oldalakon, weboldalakon, üzenetfolyamokban, játékok és applikációk felületén.

A szemtanúk különböző **szerepeket** tölthetnek be:

- **A kívülálló** tanúi az erőszaknak, de nem avatkoznak be.
- **A védelmezők**, amikor erőszakot tapasztalnak, beavatkoznak vagy segítséget nyújtanak az áldozatnak.
- **A ráerősítők** támogatják az elkövetőt vagy az erőszakos viselkedést, és az esemény után vagy közben együtt nevetnek vele, vagy egyenesen bátorítják, drukkolnak neki.
- **A rásegítők** segítenek az elkövetőnek és csatlakoznak hozzá.

Valószínűleg mindannyian egyetértünk abban, hogy fontos megállítani a nemi alapú erőszakot és bántalmazást. Azonban az emberek ritkán avatkoznak közbe, különösen online. Akár több száz szemtanú is olvashat egy agresszív vagy szexista posztot vagy egy segélykérést, de kevesen reagálnak rá. **A „járókelő-effektus” elmélete** szerint ez azért van, mert mindenki azt gondolja, hogy majd a másik beavatkozik. Mivel nem tudhatjuk, ki más látja ugyanazt, amit mi, azt sem tudhatjuk, hogy mások már reagáltak-e. Az erőszak szemtanúi olykor nem biztosak benne, mi a szerepük, vagy hogy mit tehetnek az adott helyzetben. Pedig a szemtanúknak, köztük a fiataloknak is, lehetőségük van pozitívan befolyásolni egy szituációt.

A foglalkozások arra fókuszálnak, hogy segítsenek a fiatalokat tudatosabbá és felkészültebbé tenni, hogy pusztán szemtanúk helyett proaktív és segítőkész védelmezővé váljanak, amikor szexuális és nemi alapú erőszakot látnak. A szemtanúk beavatkozásának sokféle formája van, és csak néhánynak célja, hogy magát az erőszakcselekményt állítsa le; a szemtanúk beavatkozásai inkább az egyéni és kortárs attitűdök és viselkedések megváltoztatására irányulnak. Fontos, hogy a diákok megértsék, hogy a nemi alapú erőszak árt nekik és másoknak is; hogy megtanulják, mi a szemtanúk szerepe, és felvértézzék magukat a szükséges attitűdökkel és készségekkel; így felelős védelmezőkként léphetnek fel, amikor online vagy offline szexuális és nemi alapú erőszakot észlelnek.

4. Foglalkozás: Hogyan segítsek? – Beavatkozási stratégiák eszköztára

Célok:

Felhívni a figyelmet a szemtanúk felelősségére, és bátorítani őket, hogy legyenek proaktív segítők és szembesítők, amikor párkapcsolati erőszakot észlelnek.

Tanulási eredmények:

- a szemtanú szerepének megértése a szexuális és nemi alapú erőszak eseteiben, beleértve az online erőszakot
- a gyakran nemi alapú erőszakhoz vezető, szexista kulturális normákkal szembeni kritikus attitűd kifejlesztése
- több ismeret és készség elsajátítása a biztonságos és hatékony beavatkozással kapcsolatban, illetve a biztonságos beavatkozásra való hajlandóság növelése

Időtartam: 45 perc

Szükséges feladatlapok és eszközök:

- 4.1. Feladatlap: 1. Szituáció
- 4.2. Feladatlap: 2. Szituáció
- 4.3. Feladatlap: 3. Szituáció
- 4.4. Feladatlap: 4. Szituáció
- 4.1. Kiadvány: Hogyan segíts egy barátodnak, aki erőszak áldozata?
- 4.2. Kiadvány: Hogyan segíts egy barátodnak, aki erőszakosan viselkedik?

Flipchart vagy prezentációs tábla, filcek, ragasztószalag, üres lapok, post-itek, ollók.

Hivatkozások:

Ez a feladat a következő forrásokból származik:

Quabbin Mediation and Ervin Staub: Training Active Bystanders: A Curriculum for Schools and Community. http://people.umass.edu/estaub/TAB_curriculum.pdf

„Men Can Stop Rape”, In: Family Violence Prevention Fund. <http://toolkit.endabuse.org/Resources/AToolBox/>

Paul Kivel and Alan Creighton: „Getting into the Mix”, Oakland Men’s Project, (1995). http://toolkit.endabuse.org/Resources/Getting/FVPFResource_viewccb4.html?searchterm=None

ELSŐ LÉPÉS:

A gyakorlat bemutatása:

1. Mondjuk el, hogy a foglalkozás célja, hogy elgondolkodjunk azon, hogy hogyan avatkozhatunk be, ha bántalmazás szemtanúi leszünk.
2. Az egyik legjobb módja, hogy felülemelkedjünk a sokunkat elhallgattató aggodalmakon és félelmeken, ha kész eszköztárunk van az ilyen helyzetekbe való beavatkozásra. Így nem kell túl sokat gondolkodnunk azon, hogy mit tegyünk, vagy egyáltalán tegyünk-e valamit, vagy hogy mikor tegyünk.
3. A következő gyakorlat segít a hatékony beavatkozási stratégiákról való ötletelésben.

MÁSODIK LÉPÉS:

Interaktív csoportmunka:

1. Osszuk fel a csoportot 4 kisebb, fiúkból és lányokból álló vegyes csoportra.
2. Ha kevesebb, mint 4 szituációt szeretnénk használni, osszuk fel a csoportot annyi kisebb csoportra, ahány szituációt használni fogunk.
3. Osszuk ki a 4.1. Feladatlapot az 1-es csoportnak, a 4.2. Feladatlapot a 2-es csoportnak, a 4.3. Feladatlapot a 3-as csoportnak, a 4.4. Feladatlapot pedig a 4-es csoportnak.
4. Kérjük meg a résztvevőket, hogy olvassák el a különböző szituációk leírásait, és próbálják meg beleképzelni magukat a helyzetbe. Majd kérjük meg őket, hogy beszéljék meg a csoporton belül a szituációt és írják le, mit tennének. Mondjuk meg nekik, hogy képzeljék el, hogy ismerik a szituációk szereplőit, de egyikük sem közeli barátjuk. Adjunk nekik 10 percet a mellékelt kérdések megválaszolására.
5. Amíg a csoportok megbeszélik a szituációkat, körbesétálhatunk a teremben, megfigyelhetjük és biztathatjuk őket, és szükség szerint segíthetünk is nekik. Amikor lejár az idő, mindenkit hívunk vissza és kérjük meg a diákokat minden csoportból (vagy egy-egy főt csoportonként), hogy foglalják össze a beszélgetéseiket. Ennek a gyakorlatnak az a célja, hogy olyan konkrét beavatkozási stratégiákat soroljanak fel a résztvevők, amelyeket bárki tud használni a megbeszélte szituációkhoz hasonló, és azoktól eltérő esetekben is.
6. Amikor megbeszéljük az egyes csoportok által kitalált stratégiákat, írjuk fel őket a táblára. A résztvevők valószínűleg a „Stratégiák listájában” leírtak közül sokat felsorolnak majd. Használhatjuk a „Stratégiák listáját” útmutatóként, hogy kategorizáljuk a diákok javaslatait, és adjunk hozzá a listához minden új javaslatot, amit a diákok megemlítenek. A végén megkérhetjük őket, hogy beszélgessenek azokról a stratégiákról is, amelyeket ők nem említettek; beszéljünk ezekről is, és kérdezzük meg, vajon ők miért nem foglalták bele az adott stratégiát a javaslataik listájába; és ha elfogadják, adjuk hozzá a listához.
7. 10 perc után hívjuk össze őket újra egy nagy csoporttá, hogy megbeszéljük a stratégiákat. Kérjük fel minden csoportból egy-egy képviselőt, hogy mutassa be a csoportja szituációját és a beszélgetésük főbb pontjait, különös tekintettel arra, amiben leginkább egyetértettek, és amiben a legtöbb véleménykülönbség volt. Miután minden csoporttag bemutatta a szituációját és a csoportja következtetéseit, kérjük meg a többi résztvevőt, hogy kommentálják ezeket és kérdezzenek.
8. Nyomatékosítsuk a következőket:
 - Az erőszak SOSEM helyes reakció az erőszakra; beszéljük át, milyen erőszakos reakciók léteznek.
 - Ez egy nagyon nehéz helyzet, és nem könnyű szembesíteni egy férfit, aki egy nőt vagy fiatal lányt bántalmaz.
 - El tudjátok képzelni, hogy éreznétek magatokat, ha ezeknek a szituációknak az áldozatai lennétek, és senki nem tenne semmit?
 - További kérdések:
 - Ha egy bántalmazó párkapcsolatban lennél, hova mennél és/vagy kihez fordulnál segítségért?
 - Ha egy barátod lenne bántalmazó párkapcsolatban, mit tennél? Mit mondanál a barátodnak?
 - Ha a barátod bántalmazná a partnerét, mit tennél? Mit mondanál neki?
 - A gyakorlat végén kérdezd meg a diákokat: Hogyan változtathatjuk meg ezt a helyzetet?
9. Összegezzük a gyakorlatot ehhez hasonló gondolatokkal:

Mindannyian nagyszerű stratégialistát állítottatok össze, amivel meg lehet kérdőjelezni mások erőszakot támogató nyelvhasználatát, attitűdjeit és cselekedeteit. Remélhetőleg most már felkészültebbnek érzitek magatokat arra, hogy adott helyzetben felszólaljatok. Emlékezzetek rá, hogy egyre magabiztosabbak lesztek majd, ahogy gyakorlatot szereztek a felszólalásban. Egy jótanács, mielőtt befejezzük: ne várjatok csodát magatoktól vagy a beavatkozástól. Tartsátok észben, hogy minden beavatkozás már önmagában siker, mert minden alkalommal, amikor felszólalunk az erőszak ellen, egy kicsivel biztonságosabbá tesszük a világot. Bár nem könnyű közbeavatkozni, fontos megtennünk.

Nehéz dolog szembesíteni valakit, aki bánt vagy megaláz másokat, veszélyes vagy kínos élmény is lehet, és attól is tarthatunk, hogy elveszítjük az elkövető barátságát. A biztonságunk mindig az első helyen kell, hogy legyen, amikor szembesítünk egy erőszakos személyt; nagyon fontos, hogy ne lépünk fel erőszakosan vele szemben. Fontos az is, hogy ne keltsük az áldozatban azt a benyomást, hogy ő gyenge és védelmezőre van szüksége, de ne is hallgassunk, mert a csend azt a benyomást kelti, hogy a bántalmazó viselkedése elfogadható a számunkra. Amikor eldöntjük, hogy beavatkozunk-e, a legfontosabb a biztonságunkat mérlegelni. Ha a helyzet nem tűnik biztonságosnak, vagy a beavatkozásunk további erőszakhoz vezetne az elkövető részéről, akkor jobb megoldás lehet pillanatnyilag szó nélkül hagyni az adott megjegyzést vagy cselekedetet, és megpróbálni egy későbbi alkalommal beavatkozni.

► Kulcsgondolatok a facilitátorok számára:

A beavatkozási stratégiák gyakorlata segít a fiataloknak, hogy átgondolt felszólalási és cselekvési módokat dolgozzanak ki. Amikor az ilyen helyzetekben való felszólalásról beszélünk, rendkívül fontos hangsúlyozni, hogy komolyan vesszük a biztonsági szempontokat. Gondoskodjunk róla, hogy a beszélgetésben mindig visszatérjünk a pozitív üzenetre: hogy felülkerekedhetünk félelmeinken és megtalálhatjuk a cselekvés megfelelő módját; illetve semmiképp se bátorítsuk a résztvevőket kockázatos viselkedésre.

Mivel ez a gyakorlat azt kéri a diákoktól, hogy képzeljék el, hogyan avatkoznának be helyzetekbe, amelyekben általában csendben maradnak, előfordulhat, hogy ellenállást mutatnak majd a stratégiák kidolgozásával szemben. A résztvevők olykor azt mondják, hogy ha ilyen helyzetben találnák magukat, akkor nem avatkoznának közbe. Válaszoljunk ilyenkor azzal, hogy most feltételeesen gondolkodjanak. Ha akarnának, mit mondhatnának, ami változást idézne elő?

Az egyik legnehezebb dolog a fiúk számára megtanulni szembesíteni a többi fiút. Szembeszállni a szexista nyelvhasználattal. Felszólalni, amikor egy fiú viccelődik a nők elleni erőszakon, és szembeszállni azokkal, akik erőszakosak. Nehéz dolog szembesíteni valakit, aki bánt vagy megaláz másokat, veszélyes vagy kínos élmény is lehet, és attól is tarthatunk, hogy elveszítjük az elkövető barátságát. Ugyanakkor a másik reakciója miatti aggodalom nem lehet kifogás a hallgatásra.

Fordítsunk különös figyelmet arra, ha a fiatalok agresszív vagy erőszakos beavatkozásokat javasolnak (pl. „én szétverném a fejét”). A vágy, hogy fehér paripán vágató hősként, fegyvereket durrogtatva mentsük meg az áldozatot, a hagyományos férfiasságfelfogás egyik központi eleme, de ez a hozzáállás gyakran többet árt, mint használ. Helyette bátorítsuk a diákokat, hogy álljanak ellen a csábításnak, hogy az erőszakra erőszakkal reagáljanak; hogy gondolkodjanak, mielőtt cselekszenek, és keressenek olyan erőszakmentes módszereket az erőszakkal szembeni ellenállásra, amelyek minimalizálják a kockázatát annak, hogy bárkinek baja esik.

Arról, hogy miért ne használjanak erőszakot az erőszak ellen, az is meggyőzheti a fiatalokat, ha elmagyarázzuk a hasonlóságokat a bántalmazó viselkedése és az efféle viselkedés között. A bántalmazó elleni agresszív viselkedés azt közvetíti az áldozatoknak és a társadalomnak egyaránt, hogy az erősebb ember mindig győz, és az áldozatnak nincs irányítása a sorsa felett, amikor bántalmazzák, vagy amikor egy szintén erőszakos ember megmenti őt.

Hangsúlyozzuk, hogy erőszakos cselekedetek nem vezethetnek erőszakmentes társadalomhoz.

▶ STRATÉGIÁK LISTÁJA

Kérj magyarázatot!

Kérdezd meg az elkövetőt és/vagy a szemtanút: „Miért csinálod ezt?” „Miért mondd ezt?” „Miért gondold ezt viccesnek?” „Nem világos számomra, hogy mit értesz ez alatt. Elmagyaráznád?” A kérdésekkel elgondolkodtatjuk a másikat a viselkedésén. Mindig erőszakmentes módon kérdezzünk.

Akik az erőszak kultúrájának irányába mutatnak attitűdöket, elvárják, hogy mások is kövessék a példájukat, hogy ők is nevéssenek, egyetértsenek, becsatlakozzanak. Nem számítanak arra, hogy valaki megkérdőjelezheti őket.

Adj arcot az áldozatnak!

Tedd személyesebbé a dolgot azzal, hogy emlékezteted az elkövetőt vagy szemtanút, hogy az áldozat a testvérük, barátjuk vagy barátnőjük is lehetne. Kérdezd meg tőlük, mit szólnának, ha olyasvalakivel történne mindez, aki közel áll hozzájuk.

Ne vádold, hanem fejezd ki az álláspontod!

Ne vádold meg az elkövetőt vagy a szemtanút! Ahelyett, hogy azt mondanád: „TE szexista vagy, és ez a legnagyobb hülyeség, amit valaha hallottam”, ami a másikat védekezővé teszi, inkább mondd azt: „Nem értek egyet azzal, amit mondasz; úgy gondolom, hogy senki nem érdemli meg, hogy így viselkedjenek vele.”

Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy érzik magukat, ha valaki rájuk mutat és vádlón azt mondja: „TE...”. Beszéljünk nekik arról, hogy az énközlések könnyebben befogadhatóak az emberek számára, mivel a kijelentő személyéről szólnak, és ettől a másik kevésbé lesz defenzív.

Használd a humorérzékedet!

Ezzel vigyázni kell, mert az emberek azt gondolhatják, hogy kineveted őket. Azonban ha hatékonyan használsz a humort, csökkentheted vele a helyzet feszültségét. De vigyázz, ne úgy legyél vicces, hogy azzal aláásd az álláspontod komolyságát.

Keress hozzád hasonlókat!

Megkérddezheted a csoportot: „Csak engem érint ez kellemetlenül?”

A kutatások szerint a férfiak 90%-a kellemetlenül érzi magát attól, amikor a férfitársai tiszteletlenül beszélnek a nőkről, de alig van köztük, aki szót emelne, mert azt gondolják, egyedül vannak ezzel és csak őket zavarja az ilyen beszéd. Ez a stratégia arra jó, hogy jelezze a többiek felé, hogy nincsenek egyedül a kellemetlen érzésükkel.

Kérj vagy ajánlj fel segítséget!

Ha egy erőszakos eseménynek vagy szemtanúja, szükséges lehet rendőrt hívni és segítséget kérni a körülöttes lévőktől. Ne avatkozz közbe, ha egyedül vagy és úgy érzed, ez veszélyes lehet. Megszólíthatod az áldozatot, és felajánlhatod neki a segítségedet, hogy biztonságban és támogatva érezze magát. Ha úgy ítéled, a helyzet túl veszélyes a beavatkozáshoz, előbb kérj segítséget, és a veszélyhelyzet elmúltával beszélj az érintettekkel.

Tedd magad láthatóvá

Hozd az elkövető tudomására, hogy jelen vagy és látod, hogy mi történik.

Használd a „Jelentem” gombot

Amikor online erőszakos viselkedést veszel észre (gyűlöletbeszédet, bántó, szexista kommenteket, videókat vagy képeket), ne habozz jelenteni. A legtöbb közösségi oldalon van ilyen lehetőség. Kiállhatsz az áldozat mellett kommentben is, kijelentve, hogy ez a fajta viselkedés bántalmazó.

A foglalkozás lezárása

Utolsó lépésként bátoríthatjuk a foglalkozás résztvevőit, hogy látogassák meg a www.nane.hu/onlineeroszak projekthonlapot és böngésszék ott a *True2You* ifjúsági magazint, hogy többet tudjanak meg a szemtanúk szerepéről és az erőszakkal szembeni fellépés technikáiról.

3. A SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ERŐSZAKRA ADOTT ISKOLAI VÁLASZOK

3.1. A tanárok és diákok közötti bizalom kiépítése

Miért fontos a bizalom a tanárok és a diákok között?

A tanárok és diákok közötti **kapcsolat** kulcsfontosságú, és hatással van minden más iskolán belüli kapcsolatra. Általánosan elfogadott, hogy a tanárok nemcsak a tanulási folyamaton keresztül vezetik a diákokat, hanem **példaképek** is a viselkedés terén, és **támogató** szerepük van a diákok személyiségfejlődésében. Ezért a tanárok és más iskolai dolgozók számára nyújtott megfelelő képzés kifejezetten pozitívan hat a diákok fejlődésére, különösen, ha nehéz körülmények között élnek vagy korábban traumatikus tapasztalatok érték őket. Azonban az iskola **a konfliktusok színtere** is lehet a három érintett csoport – a diákok, a tanárok és a szülők – között. A leggyakoribb kritika, ami a tanárokat éri a diákok részéről, hogy *nem érdeklődnek eléggé irántuk, és hogy nincs elegendő emberi kapcsolódás a tanárok és diákok között.*³³

Miért olyan fontos a bizalom, amikor a diákokat erőszak éri?

Az intézményekben dolgozó tanároknak és más iskolai segítő szakembereknek kiemelkedő szerepük van abban, hogy növeljék a diákok ismereteit a lányok és fiúk egyenlőségéről, a nemi alapú erőszak elfogadhatatlanságáról, beleértve a fiataalkori párkapcsolatokban elkövetett szexuális és nemi alapú (online) erőszakot. Ehhez azonban fontos, hogy a felnőttek maguk se rendelkezzenek előítéletes és diszkriminációt támogató attitűdökkel, és ne fogadják el a nemi alapú erőszakot. A tanárokból és segítő munkát végző szakemberekbe vetett bizalom nélkül a diákok nem fogják elmesélni, mi történt velük, nem fognak segítséget kérni vagy jelenteni az erőszakot.

Fontos: A bizalom azért szükséges, mert biztosítja a biztonság és bizonyosság élményét, az érzést, hogy az a személy, akiben megbízunk, ott lesz velünk, amikor szükségünk lesz rá, és segíteni fog, illetve szükség esetén megvéd minket.

Hogyan alakítható ki a tanárok és diákok közötti bizalom?

Ahhoz, hogy az iskola egy **biztonságos és támogató hely** legyen a gyerekek és fiatalok fejlődésében, fontos olyan bizalmi környezetet biztosítani, ahol a lányok és fiúk egyaránt *nyíltan* és *őszintén* beszélhetnek

³³ Polovina, N., 2014. Vršnjačko nasilje u školi: porodični faktori uticaja u ekosistemskoj perspektivi. Nastava i vaspitanje, 63(4), 717-732; Zotović-Kostić, M., Beara, M. 2016. Mentalno zdravlje mladih u AP Vojvodini – stanje i perspektive. Centra za proizvodnju znanja i veština, Novi Sad. http://cpzv.org/cpzb_uplo-ads/Mentalno-zdravlje-mladih-u-APV.pdf

különböző problémákról, arról, hogy biztonságban érik-e magukat különböző helyzetekben; illetve arra is van tér, hogy *felelősséggel járó feladatokat* vállaljanak. Ide tartozik, hogy bátorítják őket arra, hogy tegyenek javaslatokat; a tanárok, segítő szakemberek és az iskolai vezetőség hajlandó rá, hogy *meghallja és tiszteletben tartsa* a diákok javaslatait, illetve a lehetőségekhez mérten *integrálja* őket a tantervbe és az iskolai tevékenységek közé.

A kamaszokat tanító tanárok példamutató **diszkriminációmentes és erőszakmentes viselkedése** különösen fontos. A tanároknak világosan meg kell mutatniuk, szavakkal és tettekkel is, hogy tisztelik a sokszínűséget, támogatják az egyenlőséget és igazságosságot az iskolákban, hogy a diákok érzékeljék, hogy elfogadják az egyéniségüket, és megélhetik a csoporthoz való tartozás élményét is az iskolában. *Érdeklődő* hozzáállással a tanárok bizalmi kapcsolatot alakíthatnak ki, és kifejezhetik, hogy nyitottak a segítségnyújtásra.

Kik azok a tanárok, akikben a diákok megbíznak?

Minden iskolában vannak olyan tanárok, akik könnyebben lesznek a diákok bizalmasai. Jellemző rájuk, hogy:

- tudnak *figyelni* (meghallják, és felismerik a nonverbális jelzéseit annak, akivel beszélnek) – *„Hallom a problémádat.”*
- megpróbálják *megérteni*, amit a másik mondani próbál, vagy amit érez – *„Megértem, amit érez.”*
- világosan kimutatják, hogy készen állnak segíteni, megoldást keresni a problémára – *„Segítek neked gondolkodni a problémán, megpróbálunk megoldást találni rá.”*

Ezt az attitűdöt **értő figyelemnek** hívjuk. Aki értve figyel, az meg tudja hallgatni a beszélgetőpartnerét (időt és megfelelő teret biztosít hozzá), tiszteli az adott személy magánéletét, nem avatkozik bele, de kimutatja, hogy komolyan érdekli a másik és hogy törődik vele.³⁴

Hasznos ötletek a bizalom kiépítésére:

- Erősítsük meg az értékes gondolatokat és a pozitív kapcsolatok értékét, valamint a közösen elfogadott, egyértelmű szabályok tiszteletben tartását.
- Bátorítsuk a diákokat arra, hogy új dolgokat tanuljanak; kifejezzék gondolataikat és érzelmeiket; felismerjék szükségleteiket; meg tudják nevezni a problémáikat és legyenek céljaik.
- Teremtsünk lehetőségeket a diákoknak a követendő viselkedés megtanulására és gyakorlására, és arra, hogy a problémák megoldásán gondolkozzanak.
- Bátorítsuk a diákokat az önbecsülésük fejlesztésére
- Legyünk türelmesek, együttérzőek és mutassunk készséget arra, hogy segítünk a problémáik megoldásában, kezelésében. Mondjunk nemet az erőszak minden formájára! Reagáljunk rá – állítsuk meg, jelentsük, tájékozódjunk – minden alkalommal, amikor tanúja vagyunk, értesülünk arról, esetleg sejtjük, hogy valamilyen erőszak történik. Az erőszak áldozatai számára biztosítsuk a támogatást a felnőttek, a kortársak és a szakemberek részéről.

³⁴ Vranješnjić i sar. 2020. Ka sigurnom i podsticajnom školskom okruženju – Vodič za škole. Beograd Ka сигурном и подстицајном школском окружењу – Водич за школе. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. <https://uni.cf/3aLcQj>

3.2. Az áldozattá válás felismerése az iskolai környezetben

Információ a diákokat érintő erőszakról és/vagy annak gyanújáról

Honnan szerezhethetünk tudomást arról, honnan sejtethetjük, hogy egy diákot nemi alapú, szexuális, esetleg párkapcsolati online vagy offline erőszak ért?

- **Az erőszak közvetlen szemtanújaként**

Bármilyen erőszakesetről akkor a legkönnyebb értesülni, ha azok közvetlenül a szemünk előtt **történnék**, iskolai környezetben (szünetben, órán, iskola utáni elfoglaltságokon). Azonban időnként tanárokkal és más iskolai dolgozókkal is megtörténik, hogy **nem ismernek fel erőszakos helyzeteket, bizonyos megnyilvánulásokat nem azonosítanak be** erőszakként (főleg, ha lelki erőszakról van szó). Olykor viszont a tanárok maguk is úgy gondolják, hogy ami történik, nem annyira komoly probléma, ami választ igényelne. Előfordul, hogy a tanárok vagy a segítő szakemberek is (szociális munkás, pszichológus) úgy gondolják, hogy ha az erőszak a párkapcsolatban történik, akkor az a felek magánügye, amibe **nem kell beavatkozni**.

Fontos: Az erőszak **nem** magánügy. Az erőszak elfogadhatatlan, bűncselekmény, amit meg kell állítani és megakadályozni, hogy újra megtörténhessen. Annak, akit erőszak ért, joga van ahhoz, hogy segítséget és támogatást kapjon.

Minden iskolai dolgozónak kötelessége felismerni és megfelelően reagálni minden erőszakra, amelyet diákok okoznak vagy szenvednek el az iskolában.

- **Az erőszakot átélt diákok beszámolóí alapján**

Az ehhez **szükséges előfeltétel a bizalom** megléte, bizalom abban, hogy a tanár érdeklődő, megbízható és kompetens; készen áll ítékezés nélkül meghallgatni, elhinni az erőszakot átélt személy tapasztalatait; ugyanakkor odafigyel a diszkrécióra és vigyáz a megosztott információra; tiszteli az erőszakot átélt diák határait, és készen áll segítséget nyújtani, részt venni a probléma megoldásában.

- **Kortársakon és szülőkön keresztül**

A fiatalok **meghatározó referenciapontjai** és segítői egymásnak, ami megnöveli a jelentőségét, annak, hogy a diákok tudatossá váljanak és új tudást szerezzenek az erőszak különböző formáiról. Ahhoz, hogy segíteni tudjanak, fontos, hogy ne passzív szemlélők legyenek, ne normalizálják, bagatellizálják, hanem ítélik el az erőszakot, ne mentegessék és támogassák az elkövetőt. A tantervbe építve az oktatásban jelen kellene lennie annak is, hogy az erőszaknak milyen kockázatai és figyelmeztető jelei vannak, és hogy az áldozatok mit tehetnek, hogyan kérhetnek szakértő segítséget.

A szülők szintén az **információ forrásai** lehetnek a gyerekeiket érő erőszakkal kapcsolatban. Ha jó az együttműködés az iskolával; ha a szülők szerint a tanárok gondoskodnak a gyerekekről, ha kialakult a bizalom a tanárokkal, az iskolában dolgozó segítőkből és az iskolavezetésben, akkor nagyobb eséllyel fognak a gyerekeik problémáiról beszélni és információt, támogatást kérni az iskolától a megoldáshoz.

• Az iskolán kívüli erőszak jeleinek felismerésével

Az erőszak nem mindig az iskola kapuin belül, könnyen felismerhető módon történik. Mégis, vannak bizonyos, az **erőszak következményeként megfigyelhető változások**, amelyek az iskolai teljesítményben, jelenlétben is észrevehetőek és gyanúra adhatnak okot.

Milyen jelei lehetnek annak, hogy egy diák erőszak áldozata?

Nincsenek egyértelmű viselkedésszerű, társas kapcsolatokat vagy iskolai aktivitást és teljesítményt érintő jelek, amelyekből határozottan tudható, hogy egy diákot valamilyen fajta erőszak ért. Azonban bármilyen **változás** a viselkedésben, érzelmek kifejezésében, társas kapcsolatokban, iskolai aktivitásban és teljesítményben **figyelmeztető jele** lehet annak, hogy a diák **problémával küzd**.

Az erről szóló szakirodalom³⁵ kiemel néhányat azokból a figyelmeztető jelekből, amelyek utalhatnak arra, hogy a diákokat erőszak érte:

- **A viselkedés változása**, amely sokféle reakcióval járhat, ideértve például az érdeklődés elvesztését, vagy korábban a diák számára fontos elfoglaltságok elhagyását, de ugyanúgy a feszültséget, zavart, zavarodottságot, titkolózást, szemkontaktus kerülését, pszicho-fizikális nehézségek megjelenését (mint a fejfájás, gyomorfájás, alvászavar, fáradtság, étvágytalanság), sérülések jelenlétét (sebek, zúzódások),
- **Változás hangulatban és érzelmek kifejezésében**, ugyancsak széles skálán mozoghat, ide tartozik például a felszabadultság-érzés hiánya, a szomorkás, ideges, visszahúzó, apatikus, félős, óvatos, büntudatos, szégyenkező attitűd, ambivalens érzelmek, tehetetlenség, bizalomhiány, szorongás, depresszió, öngyilkosság gondolata, irritáltság és érzelemkitörések (hirtelen dühkitörés, sírás),
- **Változás a társas kapcsolatokban**, az érdeklődés elvesztése a kortársakkal közös időtöltés iránt, távolságtartás megnövekedése, közös iskolai tevékenységek kerülése, eltávolodás és elfordulás még a legközelebbi barátoktól is, a baráti kapcsolatok teljes megszüntetése és elszigetelődés,
- **Változás az iskolai érdeklődésben és teljesítményben**, iskolai elfoglaltságok iránti érdeklődés elvesztése, az azokon való részvétel kerülése vagy elhagyása, hiányzás az órákról, koncentrációs és tanulási problémák, iskolai teljesítmény romlása (az iskolai eredmények akár javulhatnak is, extra erőfeszítéssel, ha az erőszak az iskolán kívül történik, általában a családban),
- **Változás a számítógép és mobiltelefon használatában**, ez például járhat csökkenéssel vagy teljesen abba is maradhat, vagy éppen növekedhet is (az üzenetek és tartalmak kényszeres követése, oldalak/csetek bezárása, ha valaki közeledik); a készüléken töltött idővel, beszélgetőpartnerekkel, követett tartalmakkal kapcsolatos kérdések megválaszolásának kerülése; felhasználói fiókok törlése és (teljesen) újak nyitása,
- **A partnere féltékeny és birtoklóan viselkedik**, úgy tűnhet, hogy minden időt a partnerével tölt, aki irányítani próbálja a kapcsolatait, viselkedését, állandóan ellenőrizgetve őt, megkövetelve, hogy beszámoljon minden elfoglaltságáról, kapcsolatáról és mozgásáról (hogy küldjön bizonyítékot, hogy kivel van és mit csinál éppen), a partner engedélye nélkül nem hozhat döntést (a nevében is ő dönt), a döntések megváltoztatása, ha a partner nem ért egyet vele,
- **Negatív önkép**, amely változott a korábbi időszakhoz képest, alacsony önértékelés, érzelmi és/vagy gazdasági függés a partnertől, annak jelei, hogy a partnere zsarolja, olyasmire kényszeríti, amelyekbe korábban nem ment volna bele.

³⁵ Tsirigoti, A., Petroulaki, K. & Ntinapogias, A. (2015). Master Package "GEAR against IPV". Booklet III: Teacher's Manual. (Rev. ed.). Athens: European Anti-Violence Network. Európai Női Lobb (European Women's Lobby, EWL) – Observatory on violence against women. 2017. #HerNetHerRights – Mapping the state of online violence against women & girls in Europe. <https://bit.ly/3eYbYpv>
Ramljak, T. (ur.). 2018. Upoznajmo i prepoznajmo e-nasilje. Centar za nestalu i zlostavljanu djecu, Osijek. http://netica.hr/materijali/Digitalni_prirucnik.pdf

Fontos: Csak **egy** ilyen viselkedés jelenléte a felsoroltak közül nem feltétlenül utal a bántalmazás jelenlétére, de ha több jelet figyelünk meg, érdemes utánajárni, hogy mi történik. Néha egyetlen jel is utalhat nagy veszélyre, vagyis annak lehetőségére, hogy az erőszak fokozódhat (ilyen például a **féltékenységi** jelenléte a párkapcsolatban).

Nem mindenki reagál ugyanúgy, ugyanolyan intenzitással egy párkapcsolatban az erőszakos, bántalmazó viselkedésre. Bizonyos változások az áldozat viselkedésében nem feltétlenül negatívak. **Ebből kifolyólag nincsenek tipikus jelek és nincsenek tipikus áldozatok.**

Az online erőszak következményei hasonlóak a való életben (offline) előforduló zaklatáshoz. Komoly biztonsági kockázatot jelenthet a személyes adatok gyors és ellenőrizhetetlen terjedése, a védelem hiánya, és az, hogy az erőszakeseeményt akár élőben is közvetíthetik.

Hogyan győződhetünk meg a diákok biztonságáról és jóllétéről?

Amikor a tanárok vagy a segítő szakemberek gyanítják, szemtanúi lesznek, vagy tudomást szereznek arról, hogy egy diákot erőszak ér, különböző módon **győződhetnek meg** a diák biztonságáról és jóllétéről:

- **közvetlenül** – megkérdezni/beszélgetni a megváltozott viselkedésű diákkal, (mindig biztonságos, privát környezetben),
- **közvetetten** – beszélgetni az iskolai barátaival vagy a szüleivel (szintén biztonságos térben bizalmas keretek között),
- **közvetetten** – foglalkozásokon keresztül a többi diákkal együtt, különböző témákra fókuszálva, mint az erőszak felismerése és a jól és rosszul működő párkapcsolatok megkülönböztetése; a fiatalok közötti párkapcsolatban előforduló szexuális és nemi alapú (online) erőszak figyelmeztető jeleinek felismerése. Az ilyen gyakorlatokon keresztül a tanár megmutathatja, hogy nyitott meghallgatni az ilyen típusú problémákat és megoldást keresni rájuk.

3.3. Hatékony lépések a szexuális és nemi alapú erőszak, vagy annak gyanúja esetén

Mik az erőszakra adott jó válaszok legalapvetőbb elemei?

Mindig az adott helyzet körülményeitől függ, hogy milyen válaszok, reakciók lehetségesek. Ezzel együtt van néhány **általános irányelv**, amelyet a tanárok és akár az iskolák is követhetnek, ha arról értesülnek vagy azt sejtik, hogy egy diákot erőszak ért (Ignjatović, 2018³⁶):

- A legfontosabb mindig az áldozat **biztonsága**.
- **Kizárólag az elkövető felelős** az erőszakos viselkedésért,
- Minden beavatkozásnak figyelembe kell vennie az áldozat és az erőszak elkövetője közötti **hatalmi egyenlőtlenséget**,
- **Tiszteletben** kell tartani az áldozat szükségleteit, jogait és méltóságát,
- Az elvégzendő lépések, eljárások **sürgősségét** a helyzet súlyosságához és a kockázatfelméréshez, az áldozat lehetséges veszélyeztetettségéhez kell igazítani,
- Az iskola és más releváns intézmények felelőssége, hogy **megállítsák az erőszakot**, és megtegyék a **szükséges lépéseket** az erőszak áldozatának védelme és támogatása érdekében.

³⁶ Ignjatović, T. (2018). Rodno zasnovano nasilje u partnerskim vezama mladih: uloga obrazovno-vaspitnih ustanova, in: Ignjatović, T and Ilić, M. (ed.): Odgovor obrazovno-vaspitnih institucija na rodno zasnovano nasilje i nasilje u porodici, Autonomni ženski centar https://www.womenngo.org.rs/images/publicacije-dp/2018/Odgovor_obrazovno_vaspitnih_institucija.pdf

Lehetséges lépések az erőszak, vagy annak gyanúja esetén

Fontos, hogy ne hagyjuk figyelmen kívül a jeleket, amelyek arra utalhatnak, hogy az erőszak valamilyen formája előfordul a diákok párkapcsolatában. Az erőszak gyanúja kérdéseket, dilemmákat, bizonytalanságot, aggodalmat ébreszthet a tanároknak, és még azzal kapcsolatban is felmerülhetnek ezek az érzések, hogy megfelelően tudunk-e reagálni.³⁷

Emiatt kulcsfontosságú, hogy a tanárok tudást szerezzenek az erőszakról, hogy lebontsák az előítéleteiket; tudjanak jól kommunikálni; használják az értő figyelmet; ismerjék a vonatkozó iskolai szabályokat és eljárásokat; konzultáljanak az iskolai segítő szakemberekkel; ismerjék és legyenek kapcsolatban a szociális intézményekkel és releváns szakértő és segítő szervezetekkel.

Nem minden tanár rendelkezik az összes felsorolt ismerettel és információval, de fontos, hogy az iskolában legyenek olyan személyek, akiknek megvannak ezek az ismeretei és tudják, hogy honnan kaphatnak segítséget. Ezek a kijelölt személyek nem csak a tanároknak és az iskola vezetésének, de a szülőknek és a diákoknak is a segítségére lehetnek.

Támogatás, megértés, figyelem, határok és méltóság tisztelete – ezek a szükségletei mindazoknak, akiknek valaha bajuk esett, például párkapcsolati erőszak érte őket. Ezért fontos, hogy a tanárok, a segítő szakemberek és az iskola vezetősége folyamatosan törekedjen a következőkre:

- Olyan környezet kialakítása, amely megérti, segíti, támogatja és bátorítja az erőszak túlélőit,
- Az erőszak elfogadhatatlanságának nyílt kifejezése,
- Annak kinyilvánítása, hogy az erőszakért kizárólag az elkövető felelős,
- A diákok viselkedésének elfogadott, el nem fogadott és tiltott formáiról való világos kommunikáció – nem elvárható, hogy a diákok tudják, hogy mit mondjanak vagy tegyenek ilyen helyzetekben.

Általános javaslatok erőszak áldozataival folytatott beszélgetéshez³⁸

• **Tiszteljük őt és fejezzük ki elismerésünket, hogy megosztotta velünk, ami történt:**

Nem könnyű felismerni és megosztani az erőszak megtörténtét – nagyon nagy bátorságot követel és ez tiszteletre méltó. Fejezzük ki a diák számára elismerésünket, amiért úgy döntött, hogy valakivel megosztja a problémáját. Az erőszakról szóló beszámolókat vegyük mindig komolyan – az együttérzés és az, hogy nem kérdőjelezzük meg a vele történeteket, kulcsfontosságúak lehetnek abban a pillanatban.

• **Higgyünk neki és támogassuk:**

Álljunk készen meghallgatni és elfogadni, amit hallunk. Ne gyakoroljunk nyomást rá, hogy minél több részletet osszon meg. Bátorítsuk arra, hogy akkor beszéljünk, amikor készen áll rá. Ajánljuk fel, hogy jelen lehet egy számára megbízható személy (barát, szülő), ha ez segít neki, de figyeljünk oda arra, hogy ne más beszéljen az erőszakot elszenvedett diák helyett.

• **Ne ítélkezzünk vagy vádaskodjunk:**

Az erőszakra nincs mentség! Világosan jelentsük ki és ismételjük el többször, hogy aki erőszak áldozata, nem tett semmi rosszat, nem okolható az őt ért erőszakért. Az erőszak mindig az elkövető választása és felelőssége. Legyünk óvatosak – néhány kérdés (akaratlanul is) úgy hangozhat, mintha hibáztatnánk a túlélőt. Ne használjunk „Miért”-tel kezdődő kérdéseket, mert az áldozatok számára úgy tűnhet, mintha ítélkeznénk vagy vádaskodnánk („Miért küldted el a fotóidat...? vagy Miért nem csináltad ezt/azt...?”).

³⁷ Master Package "GEAR against IPV". Booklet III: Teacher's Manual. (Rev. ed.). 2015. Athens: European Anti-Violence Network.

³⁸ Master Package „GEAR against IPV”. Booklet III: Teacher's Manual. (Rev. ed.). 2015. Athens: European Anti-Violence Network. Ignjatović, T. 2018. Rodno zasnovano nasilje u partnerskim vezama mladih: uloga obrazovno-vaspitnih ustanova

- **Gondoskodjunk a biztonságos és bizalmas térről:**

Találjunk időt és teret, hogy biztonságos és bizalmas légkörben tudjuk meghallgatni az erőszakról beszélő személyt. Soha ne beszéljünk mások társaságában az esetről – hacsak nem egy másik bizalmi személyről van szó, akit az áldozat választott –, és olyan közösségi terekben se, ahol mások tartózkodnak vagy átjárnak.

- **Ne tegyünk fel túl sok kérdést:**

A tanároknak és iskolai dolgozóknak nem kell kideríteni vagy bebizonyítani, hogy mi történt (hiszen nem nyomozást végeznek az ügyben).

Ez azt jelenti, hogy ha a beszélgetés bizalmas, ne kérdezősködjünk a történetekről az elkövetőként megnevezett személynél. Hiszen azért vagyunk ott, hogy segítsünk, hogy elhiggyük a hozzánk bizalommal forduló diák által elmondottakat. Ugyanakkor tartsuk szem előtt a jelzési kötelezettséget az erőszak gyanújának felmerülésekor, vagy az erőszakról szerzett információ esetén, ha a beszélgetés nem maradhat bizalmas – a jelzési kötelezettségről **kötelező** értesíteni a diákot is.

- **Értő figyelemmel hallgassuk:**

Figyeljünk oda alaposan, próbáljuk megérteni, amit a diák mond, figyeljünk a nonverbális kommunikációjára, érzelmeire és szükség esetén kérdezzünk vissza, hogy jól értjük-e amit hallunk, látunk.

- **Ne adjunk tanácsot:**

Tanárként általában nem kell rendelkezünk specifikus áldozatsegítő vagy terápiás tudással. Nincsenek „konyhakész” megoldások, úgyhogy ne próbáljuk meg előre kitalálni, hogy mit fogunk mondani vagy javasolni. Amit biztosan megtehetünk, hogy végighallgatjuk a diákot és felajánljuk a segítségünk abban, amiben szüksége van rá.

- **Kontrolláljuk a reakcióinkat:**

Fontos, hogy nyugodtak maradjunk, ne mutassunk undort, dühöt, félelmet. A túlreagálás megijesztheti a diákokat (és azt okozhatja, hogy mégsem fognak beszélni az élményükről). Ugyanakkor a reakció hiánya azt a benyomást keltheti, hogy nem tartjuk fontosnak, hogy a diák hozzánk fordult, vagy amit mond. Figyeljünk oda a nonverbális kommunikációnkra (arc kifejezések, tekintet, gesztusok, mozdulatok, hangnem).

- **Ne beszéljünk másokkal a beszélgetés tárgyáról:**

Hacsak nem vagyunk kötelesek jelenteni az erőszakot vagy annak gyanúját, ne beszéljünk a kollegákkal, más diákokkal, szülőkkel arról, amit hallottunk.³⁹ Ha tanácsra van szükségünk, forduljunk iskolai vagy iskolán kívüli szakemberekhez, és kérjünk hozzá beleegyezést a diáktól. A szakemberekkel történő tanácsadó beszélgetésben nem kell kiadnunk a diák személyes adatait.

- **Adjunk pontos információt:**

A tanároknak egyszerű és pontos információt kell átadniuk arról, hogy mit tehetnek és mit nem, hogy kötelezettségeikről világosan tudják tájékoztatni a hozzájuk forduló diákokat. Ehhez szükséges, hogy az iskolán belül mindenki által ismert eljárásrend legyen érvényben, minden tanár tisztában legyen azzal, hogy kihez fordulhat, ha erőszakról szerez tudomást.

- **Ne ígérjünk olyat, amit nem tudunk teljesíteni:**

Az iskolának érdemes egy frissített listával rendelkeznie a releváns intézmények, szervezetek és személyek címéről, telefonszámáról, email címéről, weboldal címeiről, akikhez tanácsért, támogatásért és segítségért lehet fordulni. A kézikönyv 2. Mellékletében megtalálható egy ilyen lista.

³⁹ Magyarországon a gyermekvédelmi törvény értelmében (Gyvt. 1997. évi XXXI. törvény a gyermek védelméről és gyámügyi igazgatásról) a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot ellátó intézmények (többek között a köznevelési intézmények) mérlegelés nélkül és már akár gyanú esetén is **kötelesek** jelzéssel élni a gyermekjóléti szolgálatonál.

Lehetséges lépések az iskolán BELÜL történő párkapcsolati erőszak esetén

Ebben a részben összeszedtük, mit tehet abban az esetben az iskola, a segítő szakemberek és a vezetőség, ha egy diák ellen a partnere az iskolában követ el online vagy offline erőszakot.

Minden esetben kiemelten fontosak a következő tényezők:⁴⁰

Az erőszak áldozatának biztonsága: bármit is teszünk, a legfontosabb szempont az áldozat fizikai és érzelmi biztonsága legyen. Ennek érdekében fontos, hogy az elkövetőt az áldozat közeléből **a lehető leghamarabb eltávolítsuk**. Tegyük meg mindent annak érdekében, hogy amíg bármilyen iskolai és egyéb intézményi eljárások tartanak, addig az elkövető ne tudja felvenni a kapcsolatot az áldozattal (attól függetlenül, hogy a kapcsolatfelvétel. Ebben a részben összeszedtük, mit tehet abban az esetben az iskola, a segítő szakemberek és a vezetőség, ha egy diák ellen a partnere az iskolában követ el online vagy offline erőszakot.

Minden esetben kiemelten fontosak a következő tényezők:⁴¹

– Önmagában fenyegető-e, pl. az elkövető küldhet szerelmes üzeneteket vagy próbálhat bocsánatot kérni). Érdemes megakadályozni, hogy az elkövető befolyásolni tudja az áldozatot (például nyomásgyakorlással, hogy ne jelentse az erőszakot; vagy ne vegyen részt az eljárásban; vagy fenyegetéssel, megfélemlítéssel, zsarolással, az áldozatról készült intim tartalom nyilvános megosztásával).

Az áldozat szükségleteinek és jogainak tisztelete: a biztonság mellett a tájékozódáshoz való jog, a lelki támogatáshoz és megerősítéshez való jog, a jogi segítséghez és egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés joga is ide tartozik. Az iskola nem tud minden szükségletet kielégíteni, de kötelessége megfelelő, teljes körű és pontos információt nyújtani az áldozatnak az egyéb elérhető szolgáltatásokról vagy továbbírányítani őt.

Az iskolai eljárásrendek, protokollok folyamatos fejlesztése: az iskola az erőszak áldozataival együttműködve ellenőrizze, hogy a megvalósított eljárások megfelelőek, hatékonyak és hatásosak voltak-e. Gondoljuk át, hogy mely eljárási módokat lehetne felhasználni (beszélgetések, tájékoztatás, foglalkozások vagy egyéb gyakorlatok) a diákokkal, kortársakkal, szülőkkel, tanárokkal, iskolai vezetőséggel való munkában, annak érdekében, hogy az iskola minél hatékonyabban tudja megelőzni és kezelni az erőszakot.

Mit javasoljunk a diákoknak?

Az alábbiakban ötleteket írtunk arról, hogy tanárként mit tehetünk, és mit javasolhatunk a diákoknak, ha tudomásunkra jut, hogy valamelyikük szexuális és nemi alapú online erőszak áldozata lett, bármilyen típusú kapcsolatban⁴²: **Tanárként nem érdemes** azt javasolni a diákoknak, hogy kapcsolja ki az internetet és közösségi oldalakat, mivel ez nem állítja meg az erőszakot, miközben az áldozatot még inkább elszigeteli. Ehelyett:

- **javasoljuk, hogy hagyja figyelmen kívül** a zaklató üzeneteket, ne válaszoljon rájuk – a legtöbb elkövető számára az áldozat bármilyen reakciója (akár egy „hagyj békén” is) azt üzeni, hogy az a zaklatás elérte a célját, és érdemes folytatni;

⁴⁰ Ignjatović, T. 2018. Rodno zasnovano nasilje u partnerskim vezama mladih: uloga obrazovno-vaspitnih ustanova.

⁴¹ Ignjatović, T. 2018. Rodno zasnovano nasilje u partnerskim vezama mladih: uloga obrazovno-vaspitnih ustanova.

⁴² Európai Női Lobbi (European Women's Lobby, EWL) 2017. #HerNetHerRights – Mapping the state of online violence against women & girls in Europe. Ileš, M. 2018. Digitalno nasilje protiv žena i devojčica, u: Ignjatović, T., Ileš, M. Ignjatović, T., Ileš, M. (ur.): Odgovor obrazovno-vaspitnih institucija na rodno zasnovano nasilje i nasilje u porodici. Autonomni ženski centra. https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2018/Odgovor_obrazovno_vaspitnih_institucija.pdf
STOP Cyber Violence – Toolkit for Trainers. 2017. Stowarzyszenie Instytut Nowych Technologii (Poland), Crystal Clear Soft (Greece), CSP – Innovazione nelle ict S.C.A.R.L. (Italy), Asociatia Direct (Romania).

- javasoljuk, hogy **blokkolja** azokat, akik erőszakos üzeneteket küldenek (különböző felületeken, mint a Facebook, Instagram és Twitter);
- **vessük fel, hogy kövesse ki a zaklatót, távolítsa el a tageket** magáról az olyan posztokból (Facebook) vagy fotókról (Facebook és Instagram), amiket a zaklató láthat, távolítsa el az ismerősök közül azokat, akikben nem bíz és akikkel igazából nem osztana meg szívesen tartalmakat;
- **biztassuk, hogy jelentse azokat a tartalmakat** (Facebook és Instagram), melyek megsértik a közösségi irányelveket
- **ajánljuk, hogy gyűjtsön bizonyítékot** képernyőfotók segítségével és üzenetek számítógépre, biztos helyre való elmentésével (a bántalmazás bizonyítéka fontos a jogi eljárások során);
- javasoljuk, hogy forduljon erre **specializálódott** szervezetekhez információért és támogatásért (pl. digitális jogokkal és gyerek-, illetve nőjogok védelmével foglalkozó szervezetekhez). Bővebb információ online: a <https://nane.hu/onlineeroszak/segitseget-kerek/oldalon>;
- **mondjuk el neki, hogy jelentheti** a felelős szervek felé az esetet – a rendőrségen belüli, számítógépes bűnözés elleni osztályon, vagy az ügyészség speciális szakosztályai felé;
- **emlékeztessük** őt és másokat is, hogy **tárolják** biztonságosan jelszavaikat, és kérjenek segítséget – ha az erőszakot már nem lehet megelőzni, akkor fontos **minél hamarabb megállítani**.

3.4. A biztonságos és támogató iskolai környezet kialakítása

Bátorítsuk a diákokat a segítségkérésre!

Az alábbiakban néhány javaslat szerepel arra vonatkozóan, hogy hogyan bátoríthatjuk a diákokat⁴³:

- **Egyértelműen foglaljunk** állást az erőszak ellen: mondjuk el a diákoknak, hogy a bántalmazás elfogadhatatlan és a törvények szerint is bűncselekmény
- **Beszélgessünk a diákjainkkal**: kérdezzük meg a diákokat, hogy mit gondolnak a párkapcsolati erőszakról. Bátorítsuk őket, hogy gondolkodjanak kritikusan a bántalmazó kapcsolatokról.
- **Figyeljünk oda**: hallgassuk meg, amit mondanak a diákok, éreztessük velük, hogy érdeklődünk irántuk, hogy ott vagyunk nekik, számíthatnak ráuk.
- **Biztassunk, támogassunk, segítsünk**: vigyázzunk arra, hogy semmiképp ne becsüljük le a problémáik jelentőségét a koruk, tapasztalathiányuk vagy kapcsolataik rövidege miatt. Támogassuk őket, álljunk az áldozat mellé. Tudatosítsuk magunkban, hogy a diákok maguk hozhatnak döntést arról, hogy kilépjenek-e egy rosszul működő kapcsolatból, ezt nem tehetjük meg helyettük. Támogassuk őket, hogy jól informált döntést tudjanak hozni!

Álljunk készen: tájékozódjunk előre a témában, nézzünk utána a hatékony segítségnyújtás módjainak, a szükséges lépéseknek. Az előítélet- és ítéletmentes információátadás nagyon sokat segíthet az érintetteknek. Tartsuk észben, hogy az erőszak a szakítás idején általában súlyosbodik egy bántalmazó kapcsolatban. Legyünk tudatában a saját felelősségünknek.

⁴³ Healthy relationship high school educators toolkit. 2016. The National Domestic Violence Hotline and Break the Cycle (pg.8). <http://www.loveisrespect.org/wp-content/uploads/2016/08/highschool-educators-toolkit.pdf>

Mit tehet az iskola annak érdekében, hogy a diákokat segítségkérésre biztassa?

Alább felsoroljuk, hogy milyen felelőssége van az iskolának a diákok megfelelő fejlődéséhez szükséges, biztonságos és bátorító környezet kialakításában. Nagyon fontos például, hogy az iskola adjon megfelelő, teljes körű és világos tájékoztatást az erőszak jelentésének, a segítségkérésnek és a segítségnyújtásnak a lépéseiről.

- **Információ az eljárásrendről:** A diákokkal meg kell ismertetni az iskola erőszakkal kapcsolatos (belső) eljárásrendjét, a haza törvényi szabályozást, illetve, hogy mi a teendő, ha bármilyen típusú erőszakot tapasztalnak, vagy az a tudomásukra jut. Mindezt egyszerűen és világosan és a korosztályra szabott, érthető formában. Minden diáknak fontos tudnia, hogy **mi az első lépés**, honnan indulhatnak el.
- **Bizalom és titoktartás:** Az iskolában a bizalom légkörét kell kialakítani. Ebben segít például, ha a diákok tudják, kivel beszélhetnek bizalmasan, kire bízhatják adataikat; ha biztosak lehetnek benne, hogy az iskola képviselői kellő gonddal kezelik a velük megosztott információkat. Az is fontos, hogy az iskola zéró toleranciát hirdessen mindenféle diákokat érő erőszakkal szemben. A bizalom és erőszakmentesség légkörét közösen, a tanárokkal és iskolában dolgozó egyéb szakemberekkel együtt lehet kialakítani.
- **Támogatás:** Az iskola nyújtson támogatást az erőszak áldozatává vált diákoknak, segítsen abban, hogy jelteni tudják az erőszakot, hogy támogatást kérjenek és kapjanak. Az iskola álljon a diákok mellett az erőszak elleni fellépés teljes folyamatában.
- **Biztonság:** Az iskola dolgozóinak is felelősségük az áldozat biztonságát elősegíteni, miután az erőszakról beszámolt, különösen, ha ezt az információt az iskola továbbítja iskolai és iskolán kívüli szakértő szervek felé.
- **A további sérülések megelőzése:** Ha az iskola vagy más intézmények (rendőrség, ügyészség, szociális ellátóközpont) eljárást kezdeményeznek, akkor ezek során nagyon fontos, hogy a diákokat nem szabad (másodlagos) **traumatizációnak** kitenni (pl. ismételt kikérdezés, nem megfelelő körülmények között, nem szakértők által, olyanok előtt, akik nem rendelkeznek megfelelő képesítéssel a fiatalokkal való munkában, az elkövetőkkel való szembesítésében). A helytelen, szakmaiatlan, megalázó vagy erőszakos bánásmód következtében az érintett a folyamatban ismét (másodlagosan) áldozattá válhat és ezt mindenképp kerülni kell.
- **Együttműködések:** Fontos, hogy az iskola jó együttműködést alakítson ki az olyan felelős intézményekkel, amelyek a külső támogató hálózatot alkotják, és hogy ismerje az elérhető erőforrásokat.

Fontos: A fiatalok sokszor tapasztalati úton tanulnak, és ezáltal változnak. A felnőttek is tanulhatnak néha a fiataloktól. A bizalmi kapcsolat kiépítését segítik elő a fiatalok és felnőttek közötti, a fiatalokat érintő témákkal foglalkozó találkozók, melyek elfogadó és nyitott légkörben zajlanak, a különböző nézőpontok és álláspontok tiszteletben tartásával.

- **Szakértelem fejlesztésének támogatása:** Az iskolának gondoskodni kell róla, hogy az iskolában dolgozó szakemberek, de különösen azok, akik valamilyen szakmai támogatást nyújtanak vagy a diákok erőszaktól való védelme a feladatuk, megfelelő szintű érzékenységgel és tudással rendelkezzenek a fiatalokat érintő erőszak különböző formáiról, beleértve a szexuális és nemi alapú (online) erőszakot is.

Mit kell tudniuk a tanároknak az online erőszak megelőzéséről?

A tanároknak (és a szülőknek) szóló irányelvek⁴⁴ szerint a tanároknak nem szükséges ismerniük az összes online technológiai eszközt, de az **fontos**, hogy érdeklődjenek a diákok online és közösségi oldalakon való tevékenységei iránt. A Covid-19 járvány sok felnőttet (beleértve a tanárokat is) a digitális technikák használatára kényszerített, ami segíthet az online kommunikáció megértésében, az előnyök és a kockázatok feltérképezésében.

Fontos **beszélni** a diákokkal a digitális technológia előnyeiről, de a kockázatairól is. A témáról való párbeszéd azt az üzenetet közvetíti, hogy a diákok fontosak, hogy a tanárok elfogadják és tisztelik őket, hogy készen állnak információ és tudást cserélni és együttműködni, annak érdekében, hogy a diákok és tanárok tudása és kompetenciája is növekedjen. Ezért:

- **Kérjünk segítséget** a diákoktól az új digitális technológiákkal, eszközökkel, alkalmazásokkal kapcsolatban – ez jó módja a tiszteleten és bizalmon alapuló kapcsolat kialakításának és megerősítésének.
- **Beszélgessünk** a diákokkal az internet és közösségi oldalak **lehetséges kockázatairól** – hallgassuk meg, mint mondanak róla, bátorítsuk őket, hogy maguk találjanak ki és térképezzenek fel védekezési stratégiákat. Ezekről a módszerekről készíthetnek prezentációt a kortársaik, tanáraik és szüleik számára. Bátorítsuk őket a biztonságos internet- és közösségioldalt-használat szabályainak megalkotására (az ebben való részvétel növeli az esélyét azok tiszteletben tartására). Az eltiltás, utasítás, megfélemlítés, fenyegetés vagy büntetés nem működik ezen a területen sem.
- **Meséljünk** a diákoknak arról, hogy a **kortárs nyomás** milyen hatást gyakorolhat a viselkedésükre, milyen módszerekkel és stratégiákkal lehet ezt a nyomást kezelni, hogyan lehet kritikusan viszonyulni a nemi sztereotípiákhoz és előítéletekhez, a szexista nyelvhasználathoz és viccekhez, nem csak a való életben, de az online térben is. Bátorítsuk őket, hogy ne osszanak meg és ne lájkoljanak szexista kommenteket, hogy ismerjék fel, hogy ezek a hiteltelenítés és megalázás eszközei és a lányok/nők elleni erőszaknak adnak táptalajt. Beszélgessünk velük az áldozat iránti **szolidaritás, támogatás** fontosságáról, illetve hogy mennyire lényeges, hogy ők maguk világosan elítéljék és elutasítsák az erőszakot.
- **Kontrolláljuk** a félelmünket vagy dühünket, mivel ezek az érzelmek **megakadályozzák** az építő gondolkodást és problémamegoldást; legyünk **következetesek** – a fiatalokra a felelős viselkedéssel tudunk hatni; ne feledjük: ha bizalomteli a tanár-diák **kapcsolat**, akkor az érintettek nagyobb eséllyel fognak segítséget kérni.

Milyen üzenetekkel bátoríthatják a felnőttek a diákokat?

Tanárként (és ugyanez vonatkozik a szülőkre is) éreztessük azt a fiatalokkal, hogy támogatjuk őket, érdeklődünk irántuk, bízunk bennük és bízhatnak bennünk, tiszteljük őket. Felsorolunk néhány konkrét példát, hogy miképp lehet ezt megfogalmazni⁴⁵:

- **Támogatás:** Szeretném, ha tudnád, hogy számíthatsz rám. Örülök, hogy hozzám fordultál segítségért, együtt fogunk megoldást keresni.
- **Érdeklődés:** Tegnap megtudtam, hogy milyen üzeneteket váltottál a Facebookon, és ez nagyon aggaszt. Szeretnél beszélni róla? Sikerült döntést hoznod? Biztonságban vagy? Hogy érzed magad?
- **Bizalom:** Köszönöm, hogy megosztottad ezt velem. Mindig elmondhatod nekem, ha valami aggaszt. Amiről beszéltünk, az köztünk marad.
- **Tisztelet:** Szeretnék beszélgetni az új applikációkról, sokat jelent nekem, hogy tanulhatok tőled. Büszke vagyok a képességeidre és hogy annyi hasznos információt tudsz megtalálni online.

⁴⁴ Vranješević, J. i sar. 2020. Ka sigurnom i podsticajnom školskom okruženju – Vodič za škole. Kuzmanović, D. i sar. 2016. Digitalno nasilje – prevencija i reagovanje. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i UNICEF. (str. 38-39) <http://www.mprn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/priru%C4%8Dnik-in-teraktivni.pdf>

⁴⁵ Kuzmanović, D. i sar. 2016. Digitalno nasilje – prevencija i reagovanje (40.o.).

3.5. A tanárok és az iskola szerepe és felelőssége a szexuális és nemi alapú (online) erőszak kapcsán

Megelőzés és védelem: két egymást kiegészítő feladat

A tanároknak, segítő szakembereknek (pedagógusoknak és pszichológusoknak), az adminisztrációs és vezetői dolgozóknak, az oktatási intézmény egészének két, egymást kiegészítő feladata van:

1. a diákokkal szembeni erőszak megelőzése;
2. az erőszakot átélt diákok megfelelő **védelme és támogatása**⁴⁶.

Az erőszak megelőzése kulcsfontosságú

A **megelőzés** bármilyen típusú erőszak esetén a leghatékonyabb stratégia, ide értve a fiatalok/gyerekek elleni szexuális és nemi alapú (online) erőszakot is. A megelőzés az oktatási intézmények, illetve a társadalom alapvető feladatai közé tartozik, a tanároknak és az iskolának pedig hivatalosan is a kötelessége. A megelőzés része a témával kapcsolatos **információátadás és képzés** az oktatási rendszeren belül. Ez a kötelező tanterv és órák részeként is megvalósulhat, vagy szabad foglalkozásokon, közösségi eseményeken. A megelőzés egyúttal magába foglalja a diákok **megerősítését**, a figyelmeztető jelekről, a segítségkérés módjairól való tudásátadást.

Fontos: A megelőzés sokkal hatékonyabb, ha nem csak egy-egy alkalommal foglalkozunk vele, hanem rendszeresen és folyamatosan. A hatékonyság tovább növelhető, ha a diákokon kívül más iskolai dolgozókat, a szülőket, a releváns intézmények és szervezetek képviselőit és a tágabb közösséget is be tudjuk vonni.

Sokféle módon lehet iskolai foglalkozásokat szervezni a diákok elleni szexuális és nemi alapú (online) erőszakkal kapcsolatban, az alábbiakban összeszedtünk néhány ajánlást, melyeket érdemes szem előtt tartani:

- **A helyzet felmérése:** A folyamat elején hasznos feltérképezni a helyzetet, hogy miből indulunk ki: mit tudnak, mit gondolnak a fiatalok a témáról; mennyire elterjedtek az erőszak különböző formái a tapasztalataik alapján; milyen információkra és tudásra lenne a leginkább szükségük. Ezeknek az információknak az összegyűjtése történhet anonim kérdőívek segítségével, a lehető legtöbb évfolyamról a lehető legtöbb diák bevonásával. Más módszereket is használhat az iskola; az a fontos, hogy a diákok szabadon kifejezhessék a nézeteiket, gondolataikat, kérdéseiket és tapasztalataikat. A megelőző foglalkozások tervezésekor egyéb, a témában végzett kutatások eredményei is felhasználhatók (mint például amit korábban ismertettünk).

⁴⁶ Ignjatović, T. 2018. Rodno zasnovano nasilje u partnerskim vezama mladih: uloga obrazovno-vaspitnih ustanova. Ignjatović, T. 2018. Seksualno nasilje i uznemiravanje: uloga obrazovno-vaspitnih ustanova u prevenciji i zaštiti učenika i učenika, u: Ignjatović, T., Ileš, M. Ignjatović, T., Ileš, M. (ur.): Odgovor obrazovno-vaspitnih institucija na rodno zasnovano nasilje i nasilje u porodici. Autonomni ženski centra. https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2018/Odgovor_obrazovno_vaspitnih_institucija.pdf
Dalla Pozza, et al. 2016. Cyberbullying Among Young People – Study for the LIBE Committee. Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs, European Union. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf)
STOP Cyber Violence – Toolkit for Trainers. 2017.
Popadić, D., Kuzmanović, D. 2013. Korišćenje digitalne tehnologije, rizici i zastupljenost digitalnog nasilja među učenicima u Srbiji (str. 133). Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. <http://sbn.rs/clientpub/uploads/Digitalno%20nasilje-Izvestaj%202013.pdf>

Fontos: A diákok a folyamat minden elemének legyenek **aktív részesei**, több tanárral együttműködve (különböző szakterületekről – társadalomtudomány, pszichológia, matematika, informatika, művészetek). Ez az együttműködés olyan tantárgyakon átívelő összefogás, amelynek céljai és eredményei túlmutathatnak a konkrét folyamaton, és különböző fejlődési, életvezetési és problémamegoldási kompetenciák, készségek fejlődését segítik elő.

- **Közös tervezés:** A felmérés eredményeit érdemes megmutatni a diákoknak, a többi iskolai dolgozónak – a tanároknak, az iskolavezetésnek, illetve a szülőknek. Bátorítsuk őket a párbeszédre, és hogy fejezzék ki, szerintük mire lenne a leginkább szükség. Figyeljünk a javaslataikra, és vonjuk be őket az iskolai megelőző programok tervezésébe.
- **Cselekvési terv:** Hasznos, ha az iskola készít egy tervet, melyben az erőszak megelőzéséhez szükséges tevékenységek és intézkedések szerepelnek. A tervnek legyen része a biztonságos és bátorító iskolai környezet kialakítása; a tiszteletet és a bizalom légkörének az elősegítése; a különbözőségek iránti elfogadás és tisztelet népszerűsítése a diákok és iskolai dolgozók között; a nemi és egyéb sztereotípiák és előítéletek megkérdőjelezése; az egyenlőségen, kölcsönösségen alapuló párkapcsolatokról és az erőszak figyelmeztető jeleiről szóló tudásátadás; az erőszak érintettjeinek a támogatása, illetve az erőszakra való megfelelő reakciók.
- **A foglalkozások megvalósítása és hatásmérés:** Ha már vannak foglalkozástervek, akkor a következő lépés ezek megvalósítása. Már az elején érdemes eltervezni, hogy miként mérheti az iskola a megvalósított foglalkozások hatását, és hogyan gyűjtse a résztvevők visszajelzéseit. A feldolgozott adatokat felhasználhatjuk a későbbi foglalkozások tervezéséhez, például választhatunk az alapján, hogy melyik foglalkozást ítélték a legjobbnak, melyik hozott a legtöbb pozitív változást, melyikkel értük el a legtöbb embert.
- **Széleskörű tájékoztatás:** Az iskola tájékoztassa a dolgozókat, tanárokat és szülőket arról, hogy az erőszak minden formája tilos, hogy milyen jogi megoldások léteznek, milyen eljárásrendet követ az iskola erőszak esetén. Az információ legyen **világos, hozzáférhető és írott formában elérhető**, például posztereken, hirdetőtáblákon, iskolai újságokban, honlapokon és hasonló helyeken. Érdemes olyan helyekre kihelyezni az információt, ahol a diákok könnyen hozzáférnek és biztonságban tudják olvasni (pl. az iskolai mosdó ajtajának belső oldalán). Fontos, hogy az osztályban, az osztályfőnöki órán, foglalkozásokon, dolgozói meetingeken, pedagógusi szervezeti megbeszéléseken, panelbeszélgetéseken, diákönkormányzati találkozókra is jelenjenek meg ezek a témák, információk.
- **Tudásbővítés:** Az iskola gondoskodjon róla, hogy a tanárok, osztályfőnökök és támogató szakemberek képződhessenek a témában, növelhessék a tudásukat, fejleszthessék készségeiket, mert így tudják a tőlük elvárt feladatokat hatékonyan elvégezni.
- **A kortársak szerepe:** A középiskolai diákok leginkább a kortársaikban bíznak meg és nekik mesélik el erőszakélményeiket, beleértve a párkapcsolati szexuális és nemi alapú (online) erőszakot. Ezért kulcsfontosságú a megelőzés és az áldozatok támogatása szempontjából a kortárs képzők, kortárs segítők jelenléte az iskolában.

Ha mégis megtörténik az erőszak – védelem és támogatás

Ha a megelőzés nem járt sikerrel, és megtörténik az erőszak, vagy felmerül annak gyanúja, akkor a védelemre és a támogatásra kell az iskolának koncentrálnia. Országanként eltérő lehet, hogy milyen törvények és rendeletek vonatkoznak a szexuális és nemi alapú erőszakra. Ugyanakkor mindenképp érdemes a következő **elveket** betartani⁴⁷:

- Mindenki, aki be van vonva az ügybe, tartsa tiszteletben az erőszakot átélt személy **védelmének alapvető elveit**.
- Amikor az erőszak áldozatával kommunikálunk, tiszteletben kell tartani az eddig ismertetett **kommunikációs irányelveket**.
- Ha az erőszak az **iskolában történik**, az első lépés az **erőszak megállítása** és az **áldozat biztonságának biztosítása**.

Az erőszakra adott reakció (az országok specifikus előírásaitól függetlenül) minden esetben tartalmazza a következő lépéseket:

- **Amint tudomást szerzünk az erőszakról vagy annak gyanújáról, hallgassuk meg** az erőszakot átélt diákot – mindig **először** az áldozattal beszéljünk, és soha ne az **elkövető** jelenlétében;
- **Hallgassuk meg** az erőszakot elkövető diákot (vagy akiről felmerült annak gyanúja) – **sohasem** az erőszakot átélt személy jelenlétében;
- **Hallgassuk meg** a diákokat, akiknek információjuk van (vagy lehet) az erőszakról (szemlélők és tanúk);
- **Beszéljünk az érintett diákok szüleivel**, személyesen, a releváns szabályokat és eljárásokat betartva – **amint csak lehet**.
- **Iskolán belül tartsunk megbeszéléseket**, találkozókat az iskolai segítőkkal, szakértőkkel, erőszakellenes diákvédő csoportokkal (vagy egyéb kompetens iskolai szervvel, az eljárásrendnek megfelelően). Mérjük fel a helyzetet, határozzuk meg a (jogilag) megfelelő lépéseket – **amint csak lehet**.
- **Az iskola kezdeményezzen belső eljárást**, az e területet szabályozó törvényeknek és rendeleteknek megfelelően – a **jogilag előírt** időkereten belül.
- **Az iskola tegyen bejelentést/feljelentést a felelős intézmények felé** (rendőrség, ügyészség, szociális ellátóközpont), a területet szabályozó törvényeknek és rendeleteknek megfelelően – a **jogilag előírt** időkereten belül.
- **Hozzunk létre személyes támogatási tervet** az erőszakot átélt diák védelmében, amely konkrét lépéseket tartalmaz az áldozat/túlélő gyógyulása és megerősítése érdekében. Határozzuk meg a megvalósítás felelőseit, a határidőket, az ellenőrzési és hatásmérési módszereket, és a terv utánkövetésének és ellenőrzésének határidőit. A folyamatba **vonjuk be az áldozatot – amint csak lehet**.
- **Hozzunk létre személyes akciótervet** az erőszakot elkövető diák számára. Ez is tartalmazzon konkrét lépéseket, a lépések megvalósításának felelőseit, határidőket, ellenőrzési és hatásmérési módszereket, és a terv utánkövetésének és ellenőrzésének határidőit. Az elkövetővel való munka nem helyettesíti az erőszakos tett elleni sankciókat – **amint csak lehet**;
- **Valósítsuk meg a hatásmérést, az utánkövetést és** abban az esetben, ha a tervezett lépések nem hozzák meg a várt hatásokat, **tervezzük újra** a beavatkozást – **folyamatosan** (a személyes tervben meghatározott határidőknek megfelelően);
- **Informáljuk** a tanárokat és az iskolai szakértő csoportokat a zajló folyamatokról, és a hatásokról. **Elemezzük** az okokat és a következményeket, értékeljük az iskolai reakciót. Készítsünk tervet a kockázati tényezők csökkentésére és a védelmi tényezők növelésére. Vezessünk be a témával kapcsolatos

⁴⁷ Ignjatović, T. 2018. Rodno zasnovano nasilje u partnerskim vezama mladih: uloga obrazovno-vaspitnih ustanova. Iles, M. 2028. Digitalno nasilje protiv žena i devojčica.
Kuzmanović, D. i sar. 2016. Digitalno nasilje – prevencija i reagovanje (pp. 44–50).
Ramljak, T. (ur.). 2018. Upoznajmo i prepoznamo e-nasilje (pp. 35).

megelőző foglalkozásokat, hogy ne ismétlődjön meg az erőszak. Foglalkozunk az iskolai tudatosság-növeléssel – **folymatosan**;

- **Dolgozzuk ki a rendszeres együttműködés módját** az iskolai kulcsszereplők és közösségi képviselők között. Együttes erőfeszítéssel hatékonyabban megelőzhető az erőszak, és népszerűsíthető a szolidáris viselkedés az iskolában és a közösségben – **folymatosan**;
- **Megfelelő módon dokumentáljuk** az eseményt, a tervezett és megvalósított lépéseket – **folymato-san**;

Még egyszer – mire figyelünk különösen?

Az iskola ne kövesse el azokat a tipikus hibákat, melyek gyakran előfordulnak az erőszak kapcsán, mint például:⁴⁸

- Ne bagatellizáljuk, hagyjuk figyelmen kívül, fedjük el, titkoljuk el, ferdítsük el, tagadjuk le az erőszakot. Ne hibáztassuk az áldozatot. Az elkövető felelősségét ne minimalizáljuk, vagy tagadjuk. Ne hallgattassuk el az áldozatot/túlélőt, ne próbáljuk rávenni visszavonulásra, megbocsájtásra, békülésre.
- *Nemi alapú erőszak esetén ne szervezzünk mediációt* az áldozat és az elkövetője között, mert az ilyen típusú erőszak alapja a hatalommal való visszaélés és az egyik partner másikon való uralkodása, a mediációhoz viszont egyenlő felek szükségesek.
- *Kezeljük bizalmasan az információkat és a személyes adatokat.*
- Figyeljünk rá, hogy az áldozat (vagy szülei, gondozói) az iskola által kezdeményezett eljárások során *hozzáérjenek a szükséges információkhoz.*
- *Ne azonosuljunk az elkövető értékrendjével, ne sajnáljuk őt.* Az erőszak letagadása, minimalizálása, igazolása („csak vicc volt”, „ez csak játék, semmi komoly”, „magánügy”), elrejtése szintén káros. Ha elfogadhatónak állítjuk be az elfogadhatatlan viselkedéseket és attitűdöket, azzal nem segítünk, sem rövid, sem hosszú távon, mert ez azt közvetíti, hogy a rendben van tiszteletlenül bánni a partnerünkkel, figyelmen kívül hagyni a törvényeket és szabályokat, manipulálni másokat. Ehelyett inkább hangsúlyozzuk, hogy mindenki felelős a saját viselkedéséért.

Ötletek iskolai prevenciós tevékenységekhez:

Az iskolák számos módon és területen valósíthatnak meg erőszakmegelőző tevékenységet.

- Specifikus aloldal létrehozása az iskola honlapján a párkapcsolati, szexuális és online erőszakról, segítségkérés lehetőségeinek ismertetése
- Látványos és informatív anyagok elhelyezése az iskola hirdetőfelületein, osztálytermekben, folyosókon, az iskolaújságban
- A diákok bevonása a prevenciós anyagok létrehozásában, pályázatok, versenyek meghirdetése
- Erőszak-megelőzéssel foglalkozó szervezetek foglalkozásainak, előadásának meghívása
- Filmvetítések, beszélgetések, kvíz szervezése
- Kortárs támogatási rendszer elindítása – kortárs segítők képzése
- Tájékoztató, érzékenyítő programok szervezése szülőknek
- Tanárok és iskolai dolgozók továbbképzése, fórum biztosítása a kérdéseik, dilemmáik megosztására
- Csatlakozás a 16 Akciónap a Nők Elleni Erőszak Ellen elnevezésű programsorozathoz vagy valamilyen kapcsolódó világnap programjaihoz.

⁴⁸ Ignjatović, T. 2018, pp. 15 Rodno zasnovano nasilje u partnerskim vezama mladih: uloga obrazovno-vaspitnih ustanova (pp. 15).

A NANE Egyesület és partnerszerveink által létrehozott oldalak, kiadványok:

Kérsz teát? előadás a szexuális beleegyezésről

» www.nane.hu/kerszteat

NANE Együtt Egyenlően erőszak-megelőző iskolai foglalkozásai

» www.nane.hu/szakembereknek/egyuttegyenloen

NANE Instagram oldala

» www.instagram.hu/naneeegyesulet

NANE online erőszak aloldala

» www.nane.hu/onlineeroszak

NANE tájékoztató szórólapjai

» www.nane.hu/kiadvanyok

NANE T2Y ifjúsági magazin az online erőszakról

» www.nane.hu/onlineeroszak/wp-content/uploads/2020/12/TEENAGE-MAGAZINE_hun_final_RGB_kis-meret.pdf

NANE Youtube csatornája

» www.youtube.com/channel/UCrzDQXDgELt6zqihpiAdybA

MUSZÁJ munkacsoport honlapja a gyerekkori szexuális abúzus áldozatainak jogaiért

» www.muszajmunkacsoport.hu

PATENT Kapcsolódj be! szexuális felvilágosító foglalkozásai

» www.kapcsolodjbe.hu

PATENT Kapcsolódj be! Youtube csatorna

» www.youtube.com/channel/UCZ86k5BHag4RDvpEgOUhB7g

SHERO – A hősnő képregényfüzet

» www.nane.hu/wp-content/uploads/2020/09/WAVE_shero_HU_200831_webspread.pdf

4. AZ OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK BEN ALKALMAZHATÓ MÓDSZEREK A SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ONLINE ERŐSZAK MEGELŐZÉSÉRE

4.1. Bevezetés

A nemi alapú erőszak előfordulásának csökkentéséhez fontos eszköz a fiatalok közötti párkapcsolati erőszak hatékony és módszeres megelőzése. A változásra mind egyéni, mind párkapcsolati, mind közösségi és társadalmi szinten szükség van. Mivel majdnem minden gyermek és fiatal korú jár iskolába, ezért az oktatási intézmények megfelelő helyszínt nyújtanak a nemi alapú erőszakot megelőző programoknak, beleértve azokat is, amik az online párkapcsolati bántalmazással foglalkoznak.

Az erőszak-megelőző programoknak a nemekkel kapcsolatos kulturális és társadalmi normák megváltoztatásával is foglalkozniuk kell. Elengedhetetlen az is, hogy a digitális kor sajátosságait figyelembe véve formáljuk az információs technológia következő generációjának médiafogyasztási szokásait és a biztonságról kialakult elképzeléseit. A prevenciós programnak kiemelt témája az egyenlőségen alapuló párkapcsolat; azoknak a sztereotípiáknak a megváltoztatása, amelyek megalapozzák és táplálják a nemek közötti egyenlőtlenséget; és a biztonsághoz kapcsolódó kérdések tudatosítása akár a fiatalok párkapcsolataiban, akár más helyzetekben. Ha sikerül a diákokban kialakítani azt az elvárást, hogy a kapcsolataik egyenlőségen alapuljanak és erőszakmentesek legyenek, illetve ha fejlesztjük az ehhez szükséges készségek kialakulását (együttérzés, tisztelet, konstruktív kommunikáció, konfliktuskezelő eszközök), az csökkenti annak kockázatát, hogy később kapcsolatban belüli erőszak áldozatává vagy elkövetőjévé váljanak.

Ahhoz, hogy a megelőző programok hatékonyan működjenek, szükség van megfelelő törvényi és egyéb közösségi szabályozásra is. Az online szexuális zaklatás és a nemi alapú erőszak témájának beépítése a fiataloknak szóló programokba, a programokat lehetővé tevő pénzügyi források elérhetősége, a programok monitorozása és értékelése, valamint a jógyakorlatok terjesztése hosszú távon pozitív eredményeket hoznak.

A nemi alapú erőszak megelőzését az iskolákban rendszerszinten érdemes megközelíteni, és célszerű összehangolni más ismeretterjesztő foglalkozásokkal és a tágabban értelmezett oktatási programmal.

Az iskolai prevenciós programokon kívül fontos kidolgozni és használni olyan nem- és korszpecifikus módszereket, amellyel megvédhetjük és támogathatjuk a nemi alapú (online) erőszak áldozatává váló fiatalokat. Az ilyen esetek megfelelő jogi szankcionálása is lényeges tényező, egyrészt, az áldozatok biztonsága érdekében, másrészt azért, hogy elejét vegyük további bűncselekményeknek.⁴⁹ Jelen fejezetnek nem az a célja, hogy a tanároknak mindenre kiterjedő áttekintést nyújtson arról, hogy mi mindent tehetnek az iskolák az erőszak megelőzése érdekében, hanem inkább az, hogy **bemutasson néhány, az iskolai közegben bevezethető jógyakorlatot a kapcsolati erőszak témájában, vagy megerősítse a már eddig is alkalmazott módszereket.** Ezek mellett olyan megoldásokat is javasolunk, amelyek túlmutatnak az iskolai környezeten, és általában más érdekelt felekkel (úgy mint szülők, civil szervezetek, helyi önkormányzat stb.) való együttműködésen alapulnak.

⁴⁹ Sanja Pavlovic (2020): Középiskolás fiatalok párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos tájékozottsága és attitűdjei: kutatási beszámoló. Kézirat.

4.2. Irányelvek a szexuális és nemi alapú (online) erőszak hatékony megelőzéséhez iskolai programok keretében

Az erőszakmentes és biztonságos környezet megteremtése

A biztonságos, erőszakmentes iskolai légkör megteremtése alapvető fontosságú a bántalmazás, különösen a szexuális és nemi alapú online erőszak megelőzésében és kezelésében. Ahhoz, hogy megfelelő iskolai környezet tudjunk teremteni, oda kell figyelni, hogy milyen értékeket és elveket vall maga az iskola, és **miként valósulnak meg ezek a gyakorlatban**. Az iskoláknak kifejezetten népszerűsíteniük kell a nemek közötti egyenlőséget, az erőszakmentességet, valamint az egymás iránti tiszteletet, a diákok, a tanárok és az egyéb iskolai személyzet körében. Ebben minden érintettnek aktívan részt kell vennie.

„Olyan barátságos és biztonságos légkört kell kialakítani, amely támogatja a nemek közötti egyenlőséget, zéró toleranciát hirdet a nemi alapú erőszak ellen, valamint a bizalom légkörét táplálja a diákok, a tanárok és más iskolai dolgozók között.”⁵⁰ A felmérésünk szerint a legtöbb országban ezek a legfontosabb ajánlások középiskolai tanárok részéről. Elősegíti a biztonságos környezet megteremtését, ha az iskola fejleszti a szabályzatait és előírásait, különösen, ha olyan új szabályokat és gyakorlatokat vezet be, amelyek a nemek közötti egyenlőséget hirdetik és segítik elő. Az ilyen szabályozás erősíti a demokratikus légkört, tiszteletet alakít ki a sokszínűség iránt, biztonságos és diszkriminációmentes környezetté teszi az iskolát. Egy ilyen környezetben a párkapcsolati erőszak érintettjei nagyobb támogatottságot élnek meg és könnyebben jelentik az eseteket. Az iskolai szabályzatoknak előtérbe kell helyezniük a párkapcsolati és randierőszakot átélt diákok biztonságát és jóllétét, és világos útmutatást kell adniuk, hogy a diákok hogyan tudnak segítséget kérni, illetve bejelentést tenni, ha tudomásukra jut bármilyen erőszak, akár digitális eszközökkel történő kontroll, megfélemlítés vagy zaklatás. Fontos ezeket a szabályzatokat széles körben megosztani és nyilvánosan hozzáférhetővé tenni, a teljes iskolai közösséggel megismertetni, és az intézkedéseket következetesen alkalmazni is az iskolában.

Bizonyos helyeken létezik országos szintű stratégia az iskolai erőszak kezelésére, vagy az oktatási szektor által kidolgozott átfogó, országos akcióterv a kortársak közötti, gyerekek elleni erőszak kezelésére. Ha létezik ilyen, akkor az irányadó lehet az iskolai szintű stratégia kidolgozásához, és részletesebb útmutatót nyújthat az erőszak kezeléséhez, beleértve a szexuális és nemi alapú erőszakot az iskolákban.

A finnországi Turku Egyetem által kidolgozott, kutatásokon és tapasztalatokon alapuló KiVa elnevezésű program az iskolai bullying elleni fellépést célozza. A KiVa az iskola egészét veszi célba, és három fő eleme van: megelőzés, beavatkozás és megfigyelés. A KiVa célja a társas és érzelmi készségek javítása, a csoportnormák és a tanú szerepének fejlesztése, az erőszakmentes légkör kialakítása az órákon illetve az iskola egészében. A program részét képezik oktatási anyagok, online játékok, az elkövetőkkel és az áldozatokkal való foglalkozások, valamint a tanároknak és a szülőknek szóló tájékoztató anyagok. www.kivaprogram.net/

⁵⁰ Nataša Bijelić (2020): A középiskolai tanárok ismeretei a fiataloktól érő szexuális és nemi alapú online erőszakra: kutatási beszámoló. Kézirat.

Hogyan integráljuk az online ismerkedés során előforduló erőszak, zaklatás témáját a meglévő tananyagba?

A szexuális és nemi alapú iskolai (online) erőszak megelőzésének elengedhetetlen része, hogy a diákokkal együtt megvizsgáljuk, alapvetően mi is okozza az erőszakos viselkedést, illetve hogy miként lehet ellene felvértetni magunkat. A nemi egyenlőséget, a diszkrimináció elleni fellépést és az erőszak megelőzését célzó oktatási programokat tekintjük egy állandóan jelen lévő folyamatnak, amit nem lehet egyetlen foglalkozásra korlátozni.

Amennyiben az iskolának van rá kapacitása, érdemes **áttekinteni a meglévő tananyagot** és a bevett gyakorlatot, és megvizsgálni, hogy miként lehet abba beépíteni a témáról szóló foglalkozásokat, ahelyett, hogy különálló programként jelennének meg. Beilleszthető például az egészségügyi és szexuális nevelés órák anyagába, az életvezetési készségeket tárgyaló osztályfőnöki órákba, az informatika órákba, etikaórákba vagy az állampolgársági ismeretekbe; vagyis olyan órákba ahol a tanárok egyébként is szoktak olyan témákkal foglalkozni, mint az egyenlőségen alapuló kapcsolatok, kommunikációs képességek, a társas nyomásnak való ellenállás, az érzelmek kezelése, az online biztonság, vagy a nemek közötti egyenlőség és az emberi jogok fontossága. A legpraktikusabb és leghatékonyabb a diákokra, a tanárookra és az egyéb foglalkozás-vezetőkre bízni, hogy miként illeszthető bele legjobban a tananyagba a szexuális és nemi alapú erőszak megelőzése.

Az **átfogó szexuális nevelés** egyik legalapvetőbb témája, hogy miként ismerhető fel és kezelhető a szexuális és nemi alapú erőszak, különösen a párkapcsolatokban. Fontos, hogy a diákok tisztában legyenek a biztonságos és egyenrangú ismerkedés jellemzőivel, ezért ez a téma mindenképpen kapjon helyet a szexuális nevelésben. Legyen hangsúlyos továbbá a mások iránti tisztelet fontossága, nemtől és szexuális orientációtól függetlenül. Ezzel elősegítjük, hogy az iskola mind a lányok, mind a fiúk számára megerősítő lehessen, és teszünk a nemi alapú erőszak megelőzéséért. Az *International technical guidance on sexuality education*⁵¹ (Nemzetközi gyakorlati útmutató a szexuális neveléshez) című kiadványt azért dolgozták ki, hogy segítsen a tantestületeknek és más érintett szakembereknek kidolgozni és megvalósítani iskolai és iskolán kívüli szexuális nevelési programokat. A fiatalokat a tanórákon is lehet oktatni az online tér biztonságos használatára, úgy, hogy **fejlesztjük a digitális médiában való jártasságukat**. Az online biztonsághoz hozzájárulhat, ha megismerik a nemek közötti egyenlőtlenség rendszerszintű hátterét, a szexista kultúrát, ami az online térben is újratermeli a nemi alapú erőszakot. Az állampolgári ismeretek órákon is fontos kitérni a nemeket érintő problémákra, az online **technológia biztonságos használatára és a digitális állampolgárság gyakorlására**. A magánélethez való jog és a digitális állampolgári ismeretek mellett a diákoknak azt is fontos megtanulniuk, miként hozhatnak létre a nemi szerepeket érzékenyen kezelő online tartalmakat, és hogyan tudnak pozitív hatással lenni az internetes kultúrára.

⁵¹ International technical guidance on sexuality education. An evidence-informed approach. (2018) UNFPA. Elérhető: www.unfpa.org/publications/international-technical-guidance-sexuality-education

Minden országban eltérőek a nők elleni erőszakról szóló oktatási programok. Spanyolországban a tanárokat az egyenlőséggel foglalkozó képzésen való állandó részvételre kötelezik, viszont az iskolák maguk dönthetik el, hogy mennyiben használják ezeket. Magyarországon a Nemzeti Alaptanterv rögzíti, hogy szexuális és párkapcsolati nevelést kell nyújtani a diákoknak, de a szöveg főleg a biológiai aspektusokat és a hagyományos családmódnak megfelelő nemi szerepeket emeli ki. A dokumentum meg sem említi a nemek közötti egyenlőség fontosságát és nem ad útmutatást a tanároknak, hogy hogyan kérdőjelezhetőek meg a korlátozó nemi szerepek és sztereotípiák. Horvátországban minden iskolának alkalmaznia kell valamilyen prevenciós programot, de a nemi alapú erőszakot megelőző programokat elsősorban használják csak az iskolák. Az újonnan bevezetett nemzeti alaptanterv egészségre nevelés része nem tesz említést sem a nemi alapú erőszakról, sem más, nemek közötti egyenlőséget érintő problémáról. Szerbiában nincsen hivatalos oktatási terv a nemek közötti egyenlőségről és a nemi alapú (akár online) erőszakról; nem része a kötelező tananyagnak és a szakmai továbbképzéseknek sem. Egy hasonlóság viszont minden országban megfigyelhető: a legtöbb megelőzéssel foglalkozó iskolai program kidolgozása – mind a tanárok, mind a diákok számára – a civil szervezetekre hárul.⁵²

Safe Dates (Biztonságos ismerkedés), USA

A **Safe Dates** egy iskolai megelőző program, amely többféle foglalkozást is tartalmaz: egy 10 hetes képzést a párkapcsolati erőszakhoz kötődő attitűdökről és viselkedésekről, a párkapcsolati erőszakról szóló színdarabot, plakátkészítő versenyt, szülőknek szóló tájékoztató anyagokat, például hírleveleket. A programnak közösségi események, elsősorban a támogató szervezetek és szolgáltatások munkatársai számára tartott képzések is részét képezik. Az USA-ban ez a program sikeresen formálta az arról alkotott elképzeléseket, hogy mi számít elfogadhatónak az ismerkedés során, hatott a nemi szerepekre, és növelte a segítő szolgálatok ismertségét, ezzel pedig sikeresen csökkentette a szexuális, fizikai és érzelmi bántalmazás előfordulását.

<https://rb.gy/npwwzb>

A társadalmi nemi szerepek témája az oktatásban és a megelőzésben

A nemi alapú (online) erőszak rendszerszintű megelőzését a patriarchátus szerepe, az uralkodó társadalmi normák, és a nemek közötti hatalmi egyenlőtlenség felől kell megközelíteni. A megelőzés során olyan gyakorlatokat célszerű alkalmazni, amelyek alkalmasak a szexuális és nemi alapú erőszakot fenntartó attitűdök és viselkedések megváltoztatására. A nemi szerepekre érzékeny oktatás jobb minőségű, jobban megérthetőek általa az emberek szükségletei, attitűdjei és viselkedése; fejleszti a tanulók kritikus gondolkodását, és olyan új eszközöket nyújt nekik, amelyekkel felismerhetik a nemekhez társított társadalmi sztereotípiákat, normákat és szerepeket.

Az online térben is megjelenik és felerősödik az offline valóságban meglévő egyenlőtlenség és a szexizmus, ami táptalaja az online erőszaknak. A szexuális és nemi alapú online erőszak korlátozhatja és akadályozhatja a nők számára az internet nyújtotta lehetőségeket, ezzel még jobban elmélyíti a nemek közti digitális egyenlőtlenséget, és hozzájárul a nemi sztereotípiák megerősítéséhez és újratermelődéséhez. Ezért hatékony lépéseket kell tenni a nemi szerepek tudatosítására és az online nemi alapú erőszak ellen, ami pozitív lendületet fog adni a változásnak és fejlődésnek. Mindezek abban is segítenek, hogy a nők és a lányok számára az élet minden területén biztonságosabb környezetet teremtsünk.

⁵² Sanja Pavlovic (2020): Középiskolás fiatalok párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos tájékozottsága és attitűdjei: kutatási beszámoló. Kézirat.

A szerbiai Autonomous Women's Center – AWC (Független Nők Központja) a **No Tolerance for Gender-Based Violence** (Zéró Toleranciát a Nemi Alapú Erőszakkal Szemben) nevű projektje során azon dolgozott, miként lehetne a nemek közötti egyenlőség és a nemi alapú erőszak témáját a szerb középiskolák tantervébe beépíteni.

A projekt egyik részében elemezték (a nyelvtan és a szóhasználat szempontjából is) a középiskolai tananyagot, hogy foglalkozik-e és ha igen, akkor milyen mértékben a nemek közötti egyenlőség kérdésével, a nemi alapú diszkriminációval és erőszakkal; ha nem, akkor pedig mely pontokon lehetne ezeket a témákat behozni. A kutatás eredményeként részletes összegzés született arról, hogy a nemi szerepekkel összefüggő témákat, valamint a nemi alapú erőszak problémáját hol és miként lehetne a középiskolai tananyagban felvetni.

(Link a szerb nyelvű pdf-hez: <https://www.womenngo.org.rs/publikacije/razvoj-dobrih-praksi/1352-zasto-i-kako-o-temi-rodno-zasnovanog-nasilja-u-skolskom-programu-u-srednjim-skolama-2018>)

A fent említett munka másik hasznos eredménye, hogy az elemzést végző belgrádi Women's Studies program hallgatói a munkának köszönhetően tájékozottabbak lettek az adott témában, illetve fejleszthették a kutatói és elemzői készségeiket is.

Egy másik kezdeményezés keretében konkrét példákat gyűjtöttek azzal kapcsolatban, hogy a tantervben szereplő különböző tantárgyak oktatásában hogyan jelenhetne meg a nemek közötti egyenlőség és a nemi alapú erőszak témája, és a tanárok miként integrálhatják ezeket a tantervbe. Kidolgoztak egy sor óratervet azoknak a témában motivált tanároknak és iskolai dolgozóknak a bevonásával, akik részt vettek az AWC képzésén, ezzel megmutatva, milyen sokféle módon lehet információkat adni a diákoknak a témában és bátorítani őket a vitára. A projekt a hivatalos tananyag mellett (irodalom, nyelvek, társadalomismeret, sőt matematika, számítástechnika stb.) a fakultatív foglalkozásokra is kiterjedt.

(Link a szerb nyelvű pdf-hez: <https://www.womenngo.org.rs/publikacije/razvoj-dobrih-praksi/1399-nulta-tolerancija-na-rodno-zasnovano-nasilje-2018>)

Horvátországban a Forum for Freedom in Education (Fórum a Tanítás Szabadságáért) projekt⁵³ célja, hogy rendszerszintű és átfogó változásokat kezdeményezzen az általános- és középiskolákban. Létrehozottak egy minőségellenőrzésre szolgáló mérőeszközt Gender Equality Charter Mark (GECM) néven (magyarul Nemi Esélyegyenlőségi Mutató (NEM)). Arra számítanak, hogy a nemiszerep-sztereotípiák megkérdőjelezésével változik majd a fiatalok gondolkodása is. A GECM sok területet lefed: iskolai vezetőség, tanterv, iskolai környezet, az uralkodó attitűdök, és közösség. Ezzel mérhetővé teszi az iskola számára, hogy hogyan tud egyre jobban reagálni a sztereotipikus nemi kategorizálásokra, amelyek hatással lehetnek a tanulók tantárgy- vagy karrierválasztásaira, és amelyek gyökerét képezik a szexuális zaklatásnak, az iskolai és tágabb környezetben is megjelenő nemi alapú erőszaknak. Így a GECM a nemek közötti egyenlőség általános érvényesítésének eszköze is.

⁵³ A projekt elemei a DECY által koordinált három éves Gender Respect Project tapasztalataira és eredményeire épültek. További információk erről: www.decsy.org.uk/project/gender-equality-charter-mark/ A GECM-hez kapcsolódó magyar programról lásd: <http://nem.hu.anthropolis.hu/>

Képzés tanárok számára

A tanárok elengedhetetlenül fontos szerepet játszanak az erőszakot megelőző programokban. A jól képzett, támogatott és motivált tanároké a kulcsszerep a jó minőségű prevenciós foglalkozások megvalósításában, ideértve azokat is, melyek a szexuális és nemi alapú (online) párkapcsolati erőszak megszüntetését célozzák. A korábban ismertetett kutatás adatai⁵⁴ szerint a tanárok nagy része fontos szerepet tulajdonít magának abban, hogy a tanulók halljanak az online ismerkedés során előforduló szexuális és nemi alapú erőszak problémájáról. A tanárok kihangsúlyozták a szakirányú képzés és az oktatási anyagok szükségességét, továbbá a több szektorra vonatkozó együttműködés fejlesztésének fontosságát. A tanárok az iskolában nem csupán a **hivatalos tantervet követik**, hanem hozzájárulnak egyfajta „**rejtett tanterv**” létrejöttéhez is. A tanárok nem feltétlenül tudatos viselkedése és gyakorlatai is nagy hatással vannak a diákokra, és ezáltal maguk a tanárok is nagyban hozzájárulhatnak a nemi sztereotípiák fennmaradásához, akár a diákok önképében is.

A kifejezetten tanárok számára szervezett képzés segít mélységében megérteniük a nemi alapú erőszak természetét és hatását, ami befolyásolja majd, hogy miként reagálnak, ha erőszakot észlelnek, és hogyan dolgoznak együtt kollegáikkal az iskolában az erőszak megelőzése érdekében. Hogy mindezt meg tudják valósítani, a tanároknak magabiztosságra, elkötelezettségre és megfelelő eszköztárra van szükségük. Jó, ha azt érzik, hogy a jogszabályi környezet, az iskolavezetés, valamint a témában érintett intézmények és hatóságok is támogatják a munkájukat. Hasznos, ha hozzá tudnak férni releváns képzésekhez és segédanyagokhoz, és ha az iskola vezetősége bátorítja, támogatja őket és iránymutatást ad nekik ebben a munkában.

Horvátországban a **CESI (Center for Education, Counselling and Research – Oktatási, Tanácsadói és Kutatási Központ)** szervez képzéseket a tanároknak (és a kortárs képzőknek). A program fő célja, hogy a nemek közötti egyenlőséget, az egyenlőségen alapuló párkapcsolatokat népszerűsítse, és zéró toleranciát hirdessen a nemi alapú párkapcsolati erőszak ellen. Elméleti és gyakorlati képzéssel motiválják a tanárokat és adják át nekik a szükséges tudást és módszertant a megelőző programok és foglalkozások megvalósításához; az oktatási rendszerben meglévő nemi sztereotípiákkal kapcsolatos tudatosságnövelést végeznek; és fejlesztik azokat a készségeket, melyekkel a tanárok felismerni, kezelni és jelenteni tudják a szexuális és nemi alapú erőszakot. Annak érdekében, hogy a növekedjen a diákok témával kapcsolatos tudása, a kampány a meglévő attitűdjeik megváltoztatását célozza, és a következő témákban növeli a tinédzserek tudását: az egyenlőségen, illetve elnyomáson alapuló kapcsolatok jellemzői; a nemiszerep-elvárások hatása a kapcsolataikra; a hatalmi egyenlőtlenségek összefüggése a nők és lányok elleni lelki, fizikai és/vagy szexuális erőszakkal. Azzal is foglalkoznak, hogy a fiatalok mit tehetnek a nemi alapú erőszak minden formájának megelőzéséért, beleértve az online párkapcsolati erőszakot is.

(A program horvát nyelvű oldala: www.cesi.hr)

⁵⁴ Nataša Bijelić (2020): A középiskolai tanárok ismeretei a fiatalokat érő szexuális és nemi alapú online erőszakról: kutatási beszámoló. Kézirat.

4.3. Jógyakorlatok a fiatalok közötti párkapcsolati erőszak megelőzésére

Az Isztambuli Egyezmény (az Európa Tanács Egyezménye a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról, 2011) 14. cikkelye (amely az oktatásról szól) világosan kijelenti, hogy a részes felek megteszik a szükséges lépéseket, hogy „a tanulók változó képességeihez igazított tananyagot illesszenek a hivatalos tantervekbe olyan témákban, mint a nők és a férfiak közötti egyenlőség, a sztereotípiamentes nemi szerepek, a kölcsönös tisztelet, az erőszakmentes konfliktusmegoldás a személyközi kapcsolatokban, a nőkkel szembeni nemi alapú erőszak, és a személyi sérthetlenséghez való jog” és ezt nem csak a „hivatalos tantervekre és az oktatás minden szintjére” értik, de fontos, hogy az „említett elveket érvényre juttassák az informális oktatási létesítményekben, valamint a sport-, a kulturális és a szabadidős létesítményekben és a médiában.”⁵⁵

Tapasztalati tanulás, kreatív és művészeti módszerek használata az oktatásban

A prevenciós programoknak a formális oktatásban is fontos helyet kell kapniuk, az általános és a középiskolai szinten is, az adott korcsoportnak megfelelő kommunikációs eszközöket használva, interaktív formában, a nemek közötti egyenlőség fontosságát szem előtt tartva. **Az iskola** azzal, hogy az oktatás keretében foglalkozik a szexuális és nemi alapú erőszak témájával, azt a fontos üzenetet közvetíti, hogy az erőszak nem elfogadható. A **tanórákon kívüli kreatív foglalkozásokkal** formálhatjuk a fiatalok gondolkozását és viselkedését, ötleteket, bátorítást és segítséget adhatunk nekik az egyenlőségen alapuló kapcsolatok kialakításához, az erőszak elleni kiálláshoz és az érintett áldozatok támogatásához. A hosszú távú, folyamatos munka iskolai szinten segíti elő, hogy a kölcsönös tiszteleten alapuló kapcsolatok jelentsék a normát a közösségben, a diákok kevésbé fogadják el az erőszakos viselkedést, és egyenlőségen alapuló kapcsolatokat alakítsanak ki egymással.

Az iskolában **a témában megfelelően képzett tanárok** kulcsszerepet játszanak, nem csak a formális keretben megtartott prevenciós órák megszervezésében, de a tanórán kívüli foglalkozások, információs kampányok megtervezésében, közös művészeti alkotások létrehozásában is. A tanároknak megfelelő képzést és szakmai támogatást kell kapniuk a részvételen alapuló módszerek magabiztos használatához, melyekkel kreatív módon tudják a diákok témával kapcsolatos tudását növelni, és be tudják vonni őket a kreatív, innovatív folyamatokba. A facilitátor-szerepben lévő tanároknak **az összes résztvevővel partneri viszony** kialakítására kell törekedniük, így tudják a diákokat a leginkább lelkesíteni és motiválni. A diákok a foglalkozásokon olyan új készségeket és a témában való jártasságot tudnak elsajátítani és gyakorolni, melyek segítségével később maguk tudnak foglalkozásokat és tudatosságnövelő kampányokat tervezni. A foglalkozás lezárásaképp a résztvevők maguk hozhatnak létre egy alkotást, valamilyen általuk választott formában, a tanár segítségével és támogatásával. A mű később jól használható lesz a társaik érzékenyítésére és információátadásra. A diákok sokféle művészeti alkotás közül választhatnak: rövid animációs filmek, képregények, fényképkiallítás, szlogenek, poszterek, rajzok, dalszövegek és zene, novellák, cikkek, közösségi médiakampányok, információs szórólapok és kiadványok, koncertek és médiainterjúk. A fiatalokat meg-

⁵⁵ Az Európa Tanács Egyezménye a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence) (2011), www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention, Magyar nyelven: <https://nokert.hu/sze-20160720-0010/1466/1/az-isztambuli-egyezmeny-szovege-magyar-nyelven>

erősíti, ha övék lehet a kezdeményező szerep, ha maguk szervezhetnek eseményeket, indíthatnak kampányokat online és offline, tervezhetnek művészeti alkotásokat, és tehetik mindezt nyilvánossá. Így a diákok teret kapnak, láthatóvá és hallhatóvá válnak, és az alkotásaik által hatékony és fenntartható módon juthat el az üzenetük a többiekhez. Miközben maguk fedezik fel a témát, a fiatalok arra is rájönnek, hogy van ahhoz erejük – egyénileg és közösségileg is –, hogy megelőzzék az elnyomást és az erőszakot.

A nemi alapú erőszak megelőzésében az egyik legnagyobb kihívás **a fiúk bevonása** a prevenciós tevékenységekbe. A különböző iskolai foglalkozások tapasztalatai alapján azt mondhatjuk, hogy amikor a fiatalok kreatív módon részt vehetnek a folyamatban, akkor a fiúk is szívesen beszállnak a nemi alapú erőszak elleni küzdelembe.

A diákok, akik szexuális és nemi alapú erőszakot tapasztalnak, jellemzően nem a tanáraikhoz vagy az iskolai személyzethez fordulnak segítségért. Ilyen szempontból is hasznos, ha a diákok az iskolai szakemberekkel együtt terveznek és szerveznek a nemi alapú erőszak témájában eseményeket, tevékenységeket, mert ezáltal nő a diákok bizalma a tanárok iránt, és nagyobb eséllyel kérnek konkrét erőszakeseménnyel kapcsolatban segítséget tőlük.

A diákok bevonása az oktatási és kreatív tevékenységekbe és a tanárokkal való együttműködésbe javítja a tanár-diák kapcsolat minőségét, növeli a bizalmat, és segít a tanárnak jobban megérteni, hogyan is gondolkodnak a fiatalok. Ennek eredményeképp a tanárok és a diákok jobban megértik majd egymást. Tapasztalataink szerint a diákok nagyon elégedettek az ilyen típusú munkával, szívesen részt vesznek benne hosszabb távon is, sőt, néhányan akár önkéntes munkára is vállalkoznak a területen, hogy segítsenek a kortársaiknak.

► Play it for Change

A **Play it for Change** („Játssz a változásért”) elnevezésű projektbe tanárokat és különböző területekre specializálódott szakembereket vontak be. A kapacitásfejlesztés részeként a szakemberek képzésben részesültek, és olyan gyakorlati eszközöket ismertek meg, melyek segítségével a fiatalokkal együtt dolgozhatják fel a nemi sztereotípiák és a nemi alapú erőszak témáját. A különböző igényekre reagálva a képzés az elméleti alapok és a gyakorlati tudás megfelelő kombinációját tartalmazta. A nemi sztereotípiákkal kapcsolatos érzékenyítés során zenével és audiovizuális eszközökkel is dolgoztak. A szakembereket a dalszövegekben jelen lévő szexizmus kritikus vizsgálatára kérték. Tanultak arról, hogy hogyan vehetik rá a fiatalokat a nemi sztereotípiák megkérdőjelezésére. A felkészítés eredményeképp a szakemberek megtanulták, miként népszerűsíthetik kreatív és innovatív módszerek segítségével a nemek közötti egyenlőséget, és az egyenlőségen alapuló kapcsolatokat a fiatalok között.

A szakemberek azzal mutathatták meg új kompetenciáikat, hogy fiataloknak szóló tudatosságnövelő kreatív foglalkozásokat terveztek és valósítottak meg. A diákok az egyenlőséget népszerűsítő dalokat és klipeket készítettek, a tanároknak a támogatói szerep jutott.

A kamasz fiúk és lányok vezető szerepet kaptak a dalok és a videók létrehozásában, miközben a tanárok figyelmét és támogatását élvezték, és ez a tapasztalat megerősítőleg hatott rájuk. A nemi egyenlőséget és egyenlőségen alapuló párkapcsolatokat népszerűsítő dalok és videók megalkotása által a diákok aktív szereplői lettek a változás elősegítésének és a kortárs párkapcsolati erőszak megelőzésének. A munkájuk hazai és európai szinten is bemutatásra került.

A projekt fejlesztette a diákok kreativitását és erősítette a csoportkohéziót is. Mivel mindannyian ugyanabban a feladatban vettek részt és ugyanaz volt a céljuk, megerősödött az egymáshoz való kötődésük, valamint a támogatás és együttműködés légköre alakult ki a tanárok és a diákok között is.

(Angol nyelvű oldal: www.playitforchange.org)

Kérsz teát?! – színdarab a szexuális beleegyezésről, melyet a nézőkkel való interaktív feldolgozó beszélgetés követ. A színdarabot a **NANE Egyesület** dolgozta ki, színészeket és a párkapcsolati erőszak szakértőit bevonva a témába. A darab a tea metaforát⁵⁶ használja a szexuális beleegyezés jobb megértésére: először olyan jeleneteket látunk, melyekben az egyik fél szexelni akar, de a másik nem, majd ezután pontosan ugyanazt a jelenetet látjuk, azzal a különbséggel, hogy az egyik fél teázni akar, a másik nem. A darab arra hívja fel a figyelmet, hogy a szexuális beleegyezés is nagyon könnyen megérthető: ha valaki nem akar teázni, ne önts a szájába teát – ha valaki nem akar szexelni, ne vedd rá a szexre. A színdarab megtekintése után a nézőknek lehetősége nyílik átbeszélni egymással és a szakértőkkel a különböző jeleneteket és a hozzájuk kapcsolódó érzéseket.

Magyarországon is egyre több, a fiatal korosztályt is érintő szexuális erőszak ügy került nyilvánosságra, és erre válaszként született a színdarab, amelyet nagyon sokszor játszottak fiatal közönség előtt. A színdarab színházi előadásra is alkalmas (nem iskolai foglalkozásként, hanem fizető közönséggel).

Az **Autonomous Women's Center (Szerbia)** fiataloknak szóló foglalkozásokat szervezett, azzal a céllal, hogy a középiskolás korosztályt bevonják a párkapcsolati erőszak megelőzésébe. A projekt keretében a diákok által tervezett programokat valósítottak meg iskolai vagy helyi közösségi szinten, és információs anyagokat terjesztettek arról, hogy elfogadhatatlan a kontroll és az erőszak a párkapcsolatokban. A tudatosságnövelő kampányokkal megpróbálták minél több fiatalot elérni és bevonni.

Egy zenei tagozatos iskola is részt vett a folyamatban, és nem meglepő módon ők olyan formában üzentek az erőszak ellen, amiben amúgy is a legjobbak. A tanáraik segítségével írtak és felvettek egy számot „Nemet is mondhatok!” címmel, amely felkeltette a lakosság figyelmét, és számos médiában megjelent.

A dal és a videó elérhető a YouTube-on: <https://www.youtube.com/watch?v=YKNrBHTHpr0>.

Voltak olyan iskolák, ahol a fiatalokat a graffitik által sikerült mobilizálni. Az iskolák engedélyével nemi alapú erőszak-ellenes graffitik kerültek fel az épületek falaira vagy kerítésére. Ezeken a kültéri eseményeken szívesen részt vettek a tanulók, a graffitit készítő fiatalok pedig megoszthatták a nemi alapú erőszakról frissen megszerzett tudásukat a társaikkal.

További információk szerb nyelven a szervezet erőszakmegelőzéssel foglalkozó honlapján:

www.mogudanecu.rs

A fiúk és a fiatal férfiak bevonása a nemi alapú erőszak megelőzésébe

Az erőszaknak sokféle formája létezik, és ezek nagy részét férfiak és fiúk követik el, ezért nagyon fontos az ő szerepüket is hangsúlyozni a megelőzés során. Fontos, hogy lássák és megértsék, hogy **az erőszak normaként való elfogadása romboló és veszélyes**, és mindenkire rossz hatással van. Ha a tizenéves fiúk megtanulják, hogy pozitívan is kifejezhetik a férfiasságukat, már azzal tehetnek a nők elleni erőszak csökkentéséért. A nemi szerepeltvárások kritikus elemzése és az erről való beszélgetés segíthet a fiatal fiúknak megtanulni, hogy a férfiasság jelenthet tiszteletet, gondoskodást, jószívűséget és az erőszak elutasítását is. Az erőszak megelőzésével foglalkozó programoknak azt kell közvetíteniük a fiúk felé, hogy sokféle módon hozzájárulhatnak a mozgalom sikeréhez: jó példaként, a változás elősegítőjeként, a férfiak és a nők közötti kölcsönös tisztelet és egyenlőség szószólójaként.

⁵⁶ <https://youtu.be/pZwvrXVavnQ>

Ugyanakkor tapasztalataink alapján sokszor nem könnyű a férfiakat és a fiúkat meggyőzni arról, hogy nekik is nagy szerepük van a nemi alapú erőszak megelőzésében. Az oktatási programokban szenteljünk külön figyelmet és időt arra, hogy a fiúkkal átbeszéljük, miképp tudják leépíteni a nemi sztereotípiákat, átalakítani a nemi alapú erőszakhoz kapcsolódó attitűdjeiket, visszautasítani a patriarchátus normáit, ellenállni a társas (és társadalmi) nyomásnak, illetve hogy hogyan reagálhatnak, ha szexuális és nemi alapú online erőszak tanújává válnak.⁵⁷ Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) adatai alapján azt mondhatjuk, a **nemi szerep-transzformatív megközelítés**, amely a társadalmi nemi szerepek átalakítását és az egyenlőségen alapuló férfi-női kapcsolatok normalizálását célozza, hatékony stratégia.⁵⁸

Horvátországban a **Status M** nevű szervezet a káros nemi sztereotípiák megkérdőjelezésével és leépítésével foglalkozik, különös tekintettel a férfiassághoz kapcsolódó uralkodó elképzelésekre. Fiatalokkal való munkán, nem-formális oktatási tevékenységeken és aktivizmuson keresztül a Status M arra bátorítja a fiatalokat, elsősorban a fiúkat és fiatal férfiakat, hogy segítsenek a társadalmat erőszakmentessé alakítani, és megvalósítani a nemek közti egyenlőséget.

A nemi egyenlőtlenségek mindenhol jelen vannak és amellett, hogy rombolóan hatnak sok millió lány és nő életére világszerte, a fiúkat és a férfiakat is kedvezőtlenül befolyásolják. A Status M olyan sérülékeny csoportokba tartozó fiatalokkal dolgozik a hagyományos férfiasság-felfogás káros hatásán, mint a fiatal bűnelkövetők, roma fiatalok, gazdasági kiszolgáltatottságban élő fiatalok, antiszociális viselkedést mutató fiatalok. Átfogó módszertannal és nemi szerep transzformatív szemlélettel dolgoznak (**Program Y**). A fiatalokkal való munkájuk kísérleti jellegű és interaktív, és nagyon sok témát érint, mint például a nemi szerepek, az erőszak, az érzelmek, a kapcsolatok, a szexualitás, a konfliktuskezelés, a reprodukciós és mentális egészség, a függőségek és a szülői szerep.

A munka általános és középiskolákban, javítóintézetekben, fiatalok büntetés-végrehajtási intézeteiben, Zágráb és környéke helyi közösségeiben zajlik. A Status M arra bátorítja a fiatalokkal dolgozó szakembereket és tanárokat, hogy maguk is használják, alkalmazzák a Program Y-t, a Status M-től függetlenül, a saját munkájukban, a saját területükön is.

A Status M a Program Y foglalkozások mellett más formában is támogatja a fiatal fiúkat: az iskolákban önszerveződő, kortárs képzésre alapuló „Be A Man” („Légy férfi”) elnevezésű klubokat tart. Ez a fórum ad otthont a nemi egyenlőséggel és a nemi alapú erőszakkal kapcsolatos tudatosság növelésre helyi közösségi szinten és a kortársakkal való munkában.

A fiatalok bevonása: kortárs edukációs és támogató csoportok

A kortárs edukáció rendkívül eredményes, mivel a társas befolyásolás hatását használja fel pozitív módon. A felnőtt facilitátorokkal összehasonlítva a kortárs gyakorlatvezetők könnyebben ébresztenek bizalmat a fiatalokban, hitelesebbnek érződik a mondanivalójuk, és nem tűnnek olyan hatalmi személyeknek, akik meg akarják mondani, hogy mit lehet csinálni és mit nem. A kortárs gyakorlatvezetők emiatt könnyebben tudnak olyan környezetet, hangulatot teremteni, amelyben a fiatalok olyan érzékenyebb témákat is szívesen megbeszélnek, mint a nemi egyenlőtlenségek vagy a szexuális és nemi alapú online erőszak. A fiatalok nagyon sok információt egymástól szereznek be, különösen a személyesebb témákban, amelyek nem szerepelnek az iskolai tananyagban. Azok a fiatalok, akik párkapcsolati erőszak áldozatává válnak, sokkal valószínűbb,

⁵⁷ U.o.

⁵⁸ Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO) (2007). Engaging men and boys in changing gender-based inequity in health: Evidence from programme interventions.

hogy egy barátjukkal, kortársukkal osztják ezt meg, mint bárki mással. Ilyen módon a kortárs csoport egy- részt sok támogatást is nyújthat az érintettnek, másrészt erőteljes pozitív hatással lehet az egész közösség- re.

A diákoknak vonzó lehet a **kortárs képző** szerep, hiszen megerősíti őket, hogy jó példává válhatnak a töb- biek számára; magabiztosságot ad nekik, ha igényeiket, véleményüket, nézőpontjukat meghallgatják, és részesei lehetnek valaminek. A sikerélmény inspirálni tudja a diákokat, és arra sarkallhatja őket, hogy olyan értékes képességeket fejlesszenek ki, mint amilyenek az előadói, facilitátori, kommunikációs készségek és az empátia.

Annak érdekében, hogy a kortárs képzők eléggé felkészültek és magabiztosak legyenek a társaik felvilágo- sításához, fontos, hogy a tanárok rászánják a szükséges időt a feladatra jelentkező diákok felkészítésére. A tréningben való részvétellel a kortárs képzők olyan képességeket és elméleti háttértudást sajátíthatnak el, melyek segítségével érzékeny témákról is tudnak beszélgetni. A diákokat aktív közreműködésre érdemes bátorítani, hogy vegyék ki a részüket a tervezésben, monitorozásban és a programok értékelésében, vala- mint a tevékenységek megvalósításában, a diákokkal és a szülőkkel való párbeszéd kezdeményezésében. A személyes visszajelzések és elismerés hatására tovább fejlődnek a készségeik, nő a motivációjuk, lelkesé- désük. Fontos, hogy a munkájuk folytatásához és a további részvételhez is kapjanak támogatást.

Ha sikerül nyílt légkört teremteni és fenn is tartani, akkor a kamaszok nagyobb eséllyel számolnak be az erőszakkal kapcsolatos saját élményeikről. A kortárs képzők nem tudhatják, hogy van-e a fiatalok között olyan, aki tapasztalt nemi alapú erőszakot, de bármilyen ezzel kapcsolatos beszámolót érdemes nagyon komolyan venni. Nem a kortárs képző feladata, hogy tanácsokat adjon, vagy megmentse az erőszaktól az érintettet. De azt megteheti, hogy meghallgatja, és arra biztatja, hogy kérjen hozzáértő támogatást, segít- séget. Az foglalkozások alapvető célja, hogy a diákokat bevonjuk az egyenlőtlenség és a diszkrimináció el- leni harcba, a szexuális és nemi alapú online erőszak elleni fellépésbe; valamint elősegítsük, hogy hallassák a hangjukat, és népszerűsítsék a nemek közötti egyenlőséget a kortársaik között.

GYAKORLATI PÉLDÁK A FIATALOK BEVONÁSÁRA

- **Egy horvátországi iskolában** a diákok kortárs képzőkké váltak a tanárok segítségével. Előadásokat és foglalkozásokat tartottak a kortársaiknak a saját iskolájukban és a környéken lévő más közép- iskolákban is. Az volt a céljuk, hogy minél több diákot képezzenek ki és vonjanak be a tudatosságnö- velő akciókba. Rendszeres csoportokat szerveztek az iskolában, és egyéni segítséget kínáltak azok- nak a diákoknak, akik a szerelmi kapcsolataikban nehézségeket tapasztaltak. A tanárok szerepe az volt, hogy visszajelzéseket és támogatás nyújtssanak, elismerjék a diákok munkáját, és segítsenek a csoportalkalmak megszervezésében. Egy másik iskolában a diákok szintén kortárs képzőkké váltak, és az oktatási tevékenység mellett aktív szerepet vállaltak egy, a kapcsolati erőszak elleni közös- ségimédia-kampányban. Videót készítettek a nemi alapú erőszakról, és különböző eseményeket szerveztek a város főterére, illetve az iskola elé. Mindezekkel az volt a céljuk, hogy a kortársaikat a széles körben elterjedt sztereotípiák, előítéletek és diszkrimináció megkérdőjelezésére bátorítsák, valamint az emberi jogokat és az egyenlőséget népszerűsítsék.
- **Az Együtt Egyenlőn** a NANE Egyesület új projektje. Az Egyesület sok éve tart rendszeresen közép- iskolai foglalkozásokat a párkapcsolati erőszak témájában Magyarországon (**Szívdobbanás** fog- lalkozások), és egy tanároknak szóló akkreditált képzést is kidolgozott, azon szakemberek számára, akik szeretnének a diákjaiknak foglalkozásokat szervezni és tartani. Az Egyesület átlagosan három foglalkozást tart minden hónapban különböző iskolákban. Az új projekt (**Együtt Egyenlőn**) célja a fiatal korosztály bevonása a prevenciós munkába: a korábbi évek tapasztalatait alapul véve új képzési anyagok készültek és összeállt egy 18 és 30 év közötti fiatalokból álló kortárs képző csapat, akik alapos felkészítés után fiatalokkal fognak majd dolgozni.

- A **szerbiai Autonomous Women's Center** harminc középiskola diákjának tartott a nemi alapú erőszak megelőzésére irányuló foglalkozásokat. Ezzel párhuzamosan a pedagógusok és az iskolában dolgozó egyéb szakemberek is képzésben részesültek és utánkövető találkozókra járhattak. Ennek folyamánként sok iskola döntött úgy, hogy a kortárs prevenciót is beépíti a rendszerébe, azaz bevonják a diákokat a tudatosságnövelő kampányokba, és proaktív szerepet szánnak mind nekik, mind a tanároknak a megszerzett képzés hasznosításában. Ennek részeként valósult meg például, hogy a prevencióba bevont tanárok foglalkozásain részt vevő fiatalokból csoport alakult, akik előadást tartottak a nemi alapú erőszakhoz kapcsolódó témákról. Ennek köszönhetően az iskolába járó diákok mindegyike értesült ezekről a fontos témákról. Volt, hogy a helyi általános iskola felsőbb évfolyamaira, és a helyi közösségekbe is meghívták a diákokat előadást tartani.

A lányok megerősítése és támogatásuk az erőszak elleni kiállásban

A lányoknak szóló csoportokban nagyon hatékonyan lehet foglalkozni **a megfelelő mértékű önbecsülés megteremtéséhez kapcsolódó kihívásokkal, a testképpel és az önérvényesítéssel. Olyan készségeket sajátíthatnak el, melyektől magabiztossá válhatnak, és megtapasztalhatják, hogy nincsenek egyedül.**

A lányok számára sokszor komfortosabb egy csak lányokból álló csoport.

Az online tér sok lehetőséget kínál a lányoknak, ugyanakkor veszélyeket is rejt, különösen a tinédzserek számára, akik gyakran szexuálisan már aktívak, ugyanakkor nem feltétlenül rendelkeznek azokkal a készségekkel és tudással, amelyekkel megvédehetik magukat.

Az online nemi alapú erőszak eredményeképp a nők sokszor félelmet és szorongást élnek át, lehangoltak lesznek, és ezért visszahúzódnak az online térből vagy teljesen el is zárkóznak tőle. Az online erőszak sokszor az offline térbe is átszivárog és fordítva is, ami azt eredményezi, hogy a nők mozgásteret beszűkül az erőszak miatt. Például a személyes információk online megosztása magában hordozza a testi erőszak fenyegetését is.

A lányokkal való csoportos munka remek alkalom lehet, hogy **bátorítsuk őket a tapasztalataik és az ötleteik megosztására, az érzéseik kifejezésére, és hogy együtt dolgozzunk az önbecsüléshez, önérvényesítéshez és határok meghúzásához kapcsolódó témákon.** A foglalkozásvezetőknek mindig biztonságos, barátságos és támogató környezetet kell teremteniük, miközben arra ösztönzik a résztvevőket, hogy konstruktív és interaktív párbeszédet folytassanak egymással. Szintén fontos a csoportban elmagyarázni a titoktartás fontosságát (ami ott elhangzik, az nem kerül ki) és a passzoláshoz való jogot (nem muszáj megnyilvánulni). Ha fiúk is vannak a csoportban, az befolyásolja, hogy a lányok mennyire szívesen vagy nyíltan mernek beszélni a saját tapasztalataikról, és hogy mennyire érzik magukat biztonságban.

A társas interakciók és a csoportfolyamatok elősegítik, hogy a csoporttagok dolgozzanak a függetlenségükön, az önbecsülésükön, a magabiztosságukon; így erősebbé válhatnak és teljesebbnek élethetik meg önmagukat. Azt szeretnénk, hogy a lányok megismerjék a saját jogaikat; képessé váljanak a potenciálisan erőszakos viselkedés felismerésére; a saját vágyaikat és szükségleteiket megfelelő módon ki tudják fejezni; és a pozitív, kölcsönösen támogató kapcsolataikban gyakorolni tudják az önérvényesítést. Fontos tudniuk, hogy hol jelenthetik, ha erőszakot tapasztalnak, hol kérhetnek segítséget és támogatást, amikor szükségük van rá. A csoportfolyamat során azt is fontos megérteniük és elhinniük, hogy nem ők a hibások az erőszakért; ami történt, az nem az ő szégyenük; joguk van ahhoz, hogy higgyenek nekik, amikor erőszakról beszélnek, és döntéseikben támogassák őket.

A **Take Back the Tech!** egy nemzetközi online együttműködés, amely mindenkit arra szólít – de különösen a lányokat és a nőket –, hogy vegyék a kezükbe az irányítást az információs technológia fölött és alakítsanak ki olyan stratégiákat, amelyekkel bármelyik digitális platformot a nők elleni erőszakkal szembeni fellépésre tudják használni. Ez egy globális kezdeményezés, amely nők elleni digitális erőszakra hívja fel a figyelmet, és összesíti a világ különböző tájairól származó kutatásokat és megoldásokat. A kampány biztonsági stratégiákat és cselekvési lehetőségeket kínál fel. A Take Back the Tech! számos kampányt bonyolít le évente, de a legnagyobb kampány mindig a *16 akciónap a nők elleni erőszak ellen* rendezvénysorozat alatt zajlik (amelyet Magyarországon is megrendeznek minden évben, november 25. és december 10. között.).
www.takebackthetech.net

Az erőszak szemtanúival való munka

Az erőszak gyakran mások jelenlétében zajlik. A szexuális és nemi alapú online erőszaknak az elkövetőkön és az áldozatokon kívül gyakran más emberek is tanúi lesznek. Nagy részük nem lép közbe, hiába látja, hogy mi zajlik. Erre az egyik magyarázat, hogy a legtöbb ember azt gondolja, hogy majd valaki más beavatkozik, ezért neki nem kell semmit tennie. Az is előfordul, hogy nem veszik észre vagy nem ismerik fel az erőszakot, nem gondolják, hogy felelősségük lenne az ügyben, vagy nem tudják, hogyan is léphetnének közbe.

A kutatásokból tudjuk, hogy a fiatalok elsősorban a kortársaikhoz fordulnak támogatásért, ha valamilyen online erőszak éri őket. Ezért hatalmas támogatást jelenthetnek egymás számára, és lényeges szerepet játszanak az online erőszak kezelésében. Megfelelő készségek birtokában meg is előzhetik az online erőszakot és elősegíthetik, hogy az érintettek szakszerű segítséget kapjanak.

Már sok országban jelen van az erőszak tanúit célzó újító megközelítés: **amely szerint fontos felkészíteni őket, hogy miként léphetnek közbe, ha szexuális és nemi alapú erőszakot tapasztalnak.** A tanú szerepe lehet, hogy közbelépjen olyan helyzetekben, ahol bántalmazás történik vagy van készülődés; hogy felelőse a szavát a szexuális és nemi alapú (online) erőszakot támogató társadalmi normák ellen; vagy hogy hatékonyan támogató szövetségese legyen az erőszak áldozatainak. A tanúk hatékony stratégiái lehetnek: ignorálni az elkövetőt; elterelni a figyelmét; támogatni az áldozatot, akár az esemény után, amikor már biztonságban van; segíteni az áldozatnak elmenekülni; jelenteni az esetet, támogatást kérni egy megbízható személytől; vagy egyszerűen csak jó példát mutatni.

Az iskolák összeállíthatnak képzési programot kifejezetten a tanúk számára, amely készségszinten segít a diákoknak reagálni, ha olyan szituációval találkoznak, ahol megjelenik az erőszak, az áldozattá vagy elkövetővé válás lehetősége. Olyan készségeket tanulhatnak, mint a szexuális erőszakot övező tévhitek és a szexista beszéd megkérdőjelezése, az áldozatok támogatása és közbelépés a potenciálisan veszélyes helyzetekben.

A **Hollaback!** nevű kezdeményezés célja olyan eszközök és képzések kidolgozása, amelyek segítenek az erőszak tanúinak közbelépni, ha zaklatást tapasztalnak. Az angolul 5D-nek nevezett modell (Five D – Distract, Delegate, Document, Delay, and Direct – azaz elterelés, továbbítás, dokumentálás, késleltetés, irányítás) – olyan módszereket mutat be, amelyekkel a zaklatás áldozatainak nyújthatunk segítséget, kifejezhetjük, hogy az erőszak nem elfogadható, és megmutathatjuk, hogy az emberek együtt igenis képesek biztonságos közösségeket és munkahelyeket teremteni.

További információk angolul: www.ihollaback.org/bystander-resources/

Hogyan vonjuk be a szülőket a prevenció munkába és miért fontos ez?

A szülőknek megkérdőjelezhetetlenül fontos szerepük van abban, hogy a gyerekek megértsék a társadalmi nem, a nemi szerepek, a nemi egyenlőség koncepcióit, illetve részben a szülők tanítják meg azt is, hogy mi számít felelős viselkedésnek egy párkapcsolatban, és online is. Ezért az erőszak megelőzése szempontjából is elengedhetetlenül fontos a szülők és az iskola közötti együttműködés, ahogy ezt kiemeli a gyerekek erőszaktól való védelméről szóló jogi stratégia is. A szülők és a tanárok más kérdések kapcsán jellemzően már úgymint együttműködnek, és a jó tanár-szülő viszony egyértelműen elősegíti a gyerekek megfelelő oktatását és nevelését. Az online erőszak, nemi alapú erőszak elleni fellépés ugyanakkor plusz kompetenciákat igényel, mind a szülők, mind a tanárok részéről.

Egy európai uniós kutatás szerint⁵⁹ a legtöbb országban arról számolnak be a gyerekek, hogy a szüleik legalább alkalmanként aktívan foglalkoznak az internetes oktatással (beszélgetnek velük, bátorítják őket, segítséget nyújtanak nekik, vagy megmutatják, hogy hogyan kell biztonságosan használni az internetet). Ugyanezen kutatás szerint a gyerekek a legtöbbször a szüleikhez fordulnak, ha valami felzaklatja őket az online térben. Ha rendszeresen beszélgetnek a szülők a gyerekekkel a kapcsolatairól, online élményeiről, akkor az segít hosszú távon bizalmas kapcsolatot kiépíteni, és csökkentheti a szülő késztetését, hogy a gyerek tudta nélkül ellenőrizze, hogy az mit csinál. A fiataloknak is hasznos, ha megbízható felnőttekkel beszélgethetnek a szexuális egészségről és a jól működő kapcsolatokról.

A túl alacsony szintű szülői bevonódás, az odafigyelés hiánya, a nem megfelelő határok, az internet veszélyeivel kapcsolatos információhiány, a szülők elnyomó viselkedése mind hozzájárulhat a gyerek erőszakosságához.⁶⁰ Továbbá a nem megfelelő iskolai légkör – a rossz kommunikáció, az iskola polgárai (tanárok, más szakemberek, szülők) közötti negatív kapcsolatok – általában az erőszak minden formájának növekedéséhez vezetnek, az online erőszakot is beleértve. Amellett, hogy a tanároknak a saját digitális kompetenciájukat is fejleszteniük kell, fontos szerepük van a szülők megerősítésében: segítségükkel a szülők jobban megérthetik a gyerekeiket, a fejlődésüket, a saját szerepüket, és javítani tudják a saját szülői, nevelői képességeiket és készségeiket.

Azzal, hogy a szülőket bevonjuk a szexuális és nemi alapú online erőszaktól való megbeszélésekbe, több lehetőséget kapnak, hogy felhozzanak olyan kapcsolódó témákat, mint a szexuális zaklatás, párkapcsolati erőszak, a tinédzserek szexualitása és párkapcsolatai. Ezek a beszélgetések elég nagy kihívást jelentenek, ugyanakkor nagyobb fokú tudatossághoz és kölcsönös megértéshez vezet a szülők, a diákok és a tanárok között, ha lehetőséget kapnak rá. Ha a munkába még nőjogi szervezeteket is bevonunk, az tovább gazdagítja a párbeszédet, illetve formális és informális együttműködési lehetőségeket nyit.

Mit tehetünk tanárként a szülők bevonása érdekében?⁶¹ Tájékoztassuk őket az iskolai tevékenységekről: vonjuk be őket a biztonságos iskolai környezet megteremtésébe és a jó kapcsolatok kialakításába. Ezt elérhetjük rendszeres tanár-szülő találkozókra, de akár üzenetekben vagy telefonon folytatott kapcsolattartással is.

Segítsük elő a jó kapcsolat kialakulását: működünk együtt más tanárokkal előadások, diák-szülő találkozók szervezésében, hívunk meg olyan vendégelőadókat, akik a szülőket érdeklő témákról beszélnek, kérjük meg a diákokat, hogy jöjjenek el a szülő-tanár találkozókra, rendszeresen írunk a szülőknek, adjunk olyan házi feladatot, amiben a szülők is részt vehetnek, vonjuk be a szülőket az osztálytevékenységekbe.

Alakítsunk ki a szülőkkel jó kapcsolatot és kérjünk tőlük információkat. Ha azt látjuk valamelyik tanulón, hogy erőszak éri vagy erőszakosan viselkedik, vegyük fel a kapcsolatot a szülőkkel. Szervezzünk találkozót az iskolába, és kérjük meg az iskolapszichológust is a részvételre.

Dokumentáljunk és monitorozzuk: készítsünk jegyzeteket a találkozóról, írjuk le a fontos adatokat, összegzéseket, megállapodásokat. Fontos, hogy kapcsolatban maradjunk a szülőkkel és megbizonyosodjunk róla, hogy a megállapodások még mindig érvényesek, hogy nyomon kövessük a tanuló viselkedését, illetve az esetleges változásokat. Fontos, hogy a tanuló viselkedésével kapcsolatban inkább pozitív visszajelzésekre törekedjünk, így a szülőknek is segíthetünk jó színben látni a gyerekeket.

⁵⁹ Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. EU Kids Online.

⁶⁰ Kuzmanović, D. et al. (2016). Digitalno nasilje – prevencija i reagovanje, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i Pedagoško društvo Srbije, Belgrad, <https://www.unicef.org/srbia/publikacije/digitalno-nasilje>

⁶¹ U.o.

Az alábbiakban összeszedünk néhány **ötletet** (létező iskolai gyakorlatok alapján⁶²), **amelyekkel javíthatjuk a szülő-tanár együttműködést** és sikeresen bevonhatjuk a szülőket az iskolai tevékenységbe, az erőszak-megelőző programokat is ide értve: Szervezzünk tanár-szülő találkozót, ahol a szülők elmondhatják, hogyan képzelik el az iskolával való együttműködést, mit tudnak ők ajánlani.

- Alakítsunk ki csapatokat, melyekben két tanár (mint koordinátorok) néhány szülővel dolgozik együtt. A csapatokat személyes preferencia vagy érdeklődés szerint is összeállíthatjuk, más csapat dolgozhat a találkozók megszervezésén és más a foglalkozásokon stb.
- Adjunk megfelelő segéd- és információs anyagokat a szülőknek, melyekből informálódhatnak az online biztonságról és beszélgetést tudnak kezdeményezni olyan témákról, mint a közösségi médiában tapasztalható társas nyomás, a beleegyezés kérdése, a fotók és a jelszavak megosztása, érzelmi agresszió és szóbeli fenyegetés az online térben, valamint az online fiókok biztonsága.
- Tervezzünk és valósítsunk meg eseményeket a szülőkkel közösen. Szervezzünk találkozót, ahol a diákok adnak elő különböző témákban; emlékezzünk meg a fontos dátumokról; látogassunk meg releváns intézményeket; beszéljünk a biztonságról és az erőszak elleni védelemről (iskolai szakemberek és külsős szakemberek meghívásával, akik akár szülők is lehetnek); szervezzünk fókuszcsoporthoz, promóciós eseményeket, előadást az iskolai szabályokról a szülők számára, fordított napot (a szülők és a tanárok legyenek diákszerepben), szülő-tanár klubot, interaktív foglalkozást a diákok számára; vegyünk részt a helyi szervezésű eseményekben, például az önkormányzati szintű szülőszervezetek, vagy országos szintű szülő- vagy tanárszervezetek rendezvényein.
- Szervezzünk pedagógiai-pszichológiai konzultációt a szülőknek, vagy olyan foglalkozást, amelynek célja a szülői kompetenciáik megerősítése. Ezeknek a fókuszában állhatnak éppen aktuális témák, vagy bevonhatunk szakértőket különböző területekről.

A biztonságos internethasználat irányelvei szülők számára (angolul)⁶³

- <https://www.childnet.com/resources/a-parents-guide-to-technology>
- <https://www.saferinternet.org.uk/advice-centre/parents-and-carers/parents-guide-technology>
- <https://www.saferinternet.org.uk/blog/key-things-remember-when-helping-your-child-set-new-profile>
- <https://www.esafety.gov.au/education-resources/iparent/online-safeguards/parental-controls>
- <https://www.childnet.com/parents-and-carers/hot-topics/parental-controls>
- <https://rm.coe.int/digital-parenting-/16807670e8> (pdf)
- <https://www.breakthecycle.org/sites/default/files/LINA%20Parent%20Handbook.pdf> (pdf)

Együttműködés közösségi szinten, különböző érdekcsoportok bevonása

A párkapcsolati erőszak súlyos és összetett társadalmi probléma, ezért a hatékony megoldás folyamatos elköteleződést és együttműködést kíván az iskolák, a családok, a közösség és a döntéshozók részéről. Számos helyi közösség tesz **a nők elleni erőszak megelőzéséért**, olyan kulcsfontosságú szektorokkal együttműködve, mint az egészségügy, a rendvédelem, az oktatás, valamint a pszichológiai támogatást nyújtó szolgáltatások. Az iskola képviselői részt vehetnek a már létező, az erőszak megelőzéséért dolgozó közösségi alapú együttműködések munkájában.

⁶² U.o.

⁶³ Kuzmanović, D. et al. (2019), Deca u digitalnom dobu – Vodič za bezbedno konstruktivno korišćenje digitalne tehnologije i interneta. Užički centar za prava deteta, Užice. 57.o.

Az érvényben lévő jogi szabályozások és eljárások határozzák meg, hogy milyen lépéseket tehet az iskola, amikor más szervezetekkel együttműködve fellép egy konkrét esetben, illetve mi az, amiről tájékoztatást kérhet, kaphat. Ettől függetlenül a kutatási eredmények alapján a jelen projektben részt vevő országok szakemberei szerint hasznos lenne, ha jobb kommunikációs csatornák épülnének ki az iskolában dolgozó szakemberek és az egyéb intézmények kijelölt kapcsolattartói között.

A beavatkozás kapcsán, akár az iskolában történik, akár másutt, **az iskolák számára mindenképpen hasznos, ha a tanár más intézmények szakembereivel konzultálhat, és szorosabb együttműködést építhet ki velük.** Ez segít az iskola részéről egy olyan jól időzített és összehangolt reakció kialakításában, ami a leginkább szolgálja az érintett tanuló érdekeit és figyelembe veszi a szükségleteit. Azokban az esetekben, amikor az iskola kezdeményezi az eljárást, **joga van információt kapni és kérni az eljárás kimeneteléről, illetve az eljáró hatóság által tett lépésekről, amelyek érintik a tanulókat.** Ezek után az iskola meg tudja tenni a szükséges lépéseket, dokumentálni tudja a fejleményeket és a kezdeményezett lépések eredményét. Továbbá az iskola kérhet a tanulói számára támogatást és információt erre specializálódott civil szervezetektől, akik közvetlenül a fiatalokat érintő szexuális és nemi alapú (online) erőszakkal dolgoznak, megelőző jelleggel is.

- Intézményekkel és erre specializálódott szervezetekkel az együttműködés úgy is megvalósulhat, hogy bevonjuk őket a prevenciós tevékenységekbe. Például szakértőként részt vehetnek az iskola projektjeiben; a diákokkal, szülőkkel, tanárokkal és más iskolában dolgozó szakemberekkel közös találkozókra meghívott előadóként beszélhetnek; interaktív foglalkozásokat tarthatnak a fiataloknak; előadhatnak az iskola szervezésében megvalósuló önkormányzati rendezvényeken; információs anyagokat terjeszthetnek; kijelölhetnek kontaktszemélyeket a szervezeten belül; kihelyezhetnek információs poszttereket, segélyhívó számokat, hasznos oldalak linkjét az iskolában és az iskola honlapján; konzultációval, tanácsadással segíthetik az iskola munkáját az erőszak, bántalmazás és elhanyagolás megelőzésében.
- Horvátországban például rendőröket képeztek ki arra, hogy középiskolás diákoknak tartsanak foglalkozásokat „Élet erőszak nélkül” címmel a nők elleni erőszak megelőzéséért. A program segít abban is, hogy a fiataloknak pozitív képük alakuljon ki a rendőrségről.
- A legfontosabb kulcsszereplők a fiatalok kapcsolataiban előforduló szexuális és nemi alapú (online) erőszak megelőzésében a civil szervezetek. A többi érintett intézmény fontos együttműködő partnereként tekint a civil szervezetekre. Sok iskola nagyrészt rájuk támaszkodik: megvalósítják a civil szervezetek programjait, használják a kiadványaikat és információs anyagaikat, részt vesznek a képzéseiken. A közösségi szervezetek különböző tereket ajánlhatnak fel, ahol megjelenhetnek a nemi alapú erőszak felszámolásával kapcsolatos üzenetek; például a könyvtár, egy galéria vagy egy közösségi központ helyet adhat a diákok tematikus művészeti kiállításának. Az iskola is részt vehet közösségi szervezésű eseményeken, például a diákok által készített színdarabbal, interaktív foglalkozással vagy információs pulttal.

Felhasznált irodalom és további források

- Against Violence and Abuse: A teacher's guide to violence and abuse. Elérhető: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/506524/teen-abuse-teachers-guide.pdf
- Barter, C., McCarry, M., Berridge, D., Evans, K. (2009). Partner exploitation and violence in teenage intimate relationships. Elérhető: http://www.womenssupportproject.co.uk/userfiles/file/partner_exploitation_and_violence_report_wdf70129.pdf
- Cyber violence and hate speech online against women. (2018). European Parliament's Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Elérhető: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU\(2018\)604979_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf)
- Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO). (2007). Engaging men and boys in changing gender-based inequity in health: Evidence from programme interventions. Elérhető: https://www.who.int/gender/documents/Engaging_men_boys.pdf
- Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO). Department of Reproductive Health and Research, London School of Hygiene and Tropical Medicine, South African Medical Research Council (2013). Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. Elérhető: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564625>
- ENSZ (UN) Broadband Commission for Digital Development Working Group (2015). Cyber Violence Against Women and Girls: A WorldWide Wake-Up Call. Elérhető: https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2015/cyber_violence_gender%20report.pdf?d=20150924T154259&v=1.
- Európa Tanács (Council of Europe) (2011). Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Isztambuli Egyezmény) Elérhető angolul: <https://rm.coe.int/CoERM-PublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c>
- Európa Tanács (Council of Europe) Számítástechnikai bűnözésről szóló Egyezmény Bizottsága (Cybercrime Convention Committee) (2017) Mapping study on cyberviolence. Elérhető: <https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-study-provisional/16808c4914>
- Európai Női Lobbi (European Women's Lobby, EWL) (2017). – Observatory on violence against women. #HerNetHerRights – Mapping the state of online violence against women & girls in Europe. Brüsszel: European Women's Lobby. Elérhető: <https://bit.ly/3eYbYpv>
- Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (European Union Agency for Fundamental Rights – FRA) (2014). Nőkkel szembeni erőszak: az Unió egészére kiterjedő felmérés (Violence against women: an EU-wide survey. Main results.) Luxemburg: Publication Office of the European Union. Elérhető: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf, magyar összefoglaló: <https://fra.europa.eu/hu/publication/2020/nokkal-szembeni-eroszak-az-unio-egeszere-kiterjed-felmeres-az-eredmenyek>
- <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2016/12/global-guidance-on-addressing-school-related-gender-based-violence>
- Handbook for youth workers, trainers and teachers working with youth about cyber violence. (2018). Project Stop cyber violence. Elérhető: http://www.cyberviolence.eu/wp-content/uploads/2019/01/HANDBOOK_EN.pdf.pdf

- Ignjatović, T. (2018). Rodno zasnovano nasilje u partnerskim vezama mladih: uloga obrazovno-vaspitnih ustanova [Nemi alapú erőszak a fiatalok párkapcsolataiban: az oktatási intézmények szerepe] In: Ignjatović, T. és Ileš, M. (szerk.): Odgovor obrazovno-vaspitnih institucija na rodno zasnovano nasilje i nasilje u porodici, Autonomni ženski centar. Belgrad.
- Kardos B., Sudár O. (2019). Turn Me On – Kapcsolódj be! Felvilágosítás az egyenlőségen alapuló szexuális kapcsolatokért. Tanári Kézikönyv. Patriarchátust Ellenzők Társasága. Elérhető: <http://turnmeon.hu/wp-content/uploads/2019/06/Kapcsolodj-be-Tordelt-WEB-FINAL-L-1.pdf>
- Köberlein, I. et al. (2010). Heartbeat. Relationships without violence. Paritätische. Baden-Württemberg. Elérhető angolul: http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/03/Manual_heartbeat_relationships_without_violence.pdf Magyarul: Szívdobbanás. Párkapcsolat erőszak nélkül. A fiatalok közti párkapcsolati erőszak megelőzése – kézikönyv iskolai és iskolán kívüli foglalkozásokhoz. <https://nane.hu/wp-content/uploads/Szivdobbanas-1.pdf>
- Kuzmanović, D., Pavlović, Z., Popadić, D., Milošević, T. (2019). Korišćenje interneta i digitalne tehnologije kod dece i mladih u Srbiji: rezultati istraživanja Deca Evrope na internetu [Az internet és a digitális technológia használata a szerbiai gyermekek és fiatalok körében: az Európa Gyermekei internetes kutatásának eredményei]. Belgrad: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Elérhető: https://www.unicef.org/serbia/media/12511/file/koriscenje_interneta_i_digitalne_tehnologije_kod_dece_i_mladih_u_srbiji.pdf
- Laxton, C. (2014). Virtual World, Real Fear. Women's Aid report into online abuse, harassment and stalking. Elérhető: <http://bit.ly/2h0W4OX>
- Lenhart, A., Madden, M. (2007). Social Networking Websites and Teens: An Overview. Pew Internet American Life Project. Elérhető: <http://www.pewinternet.org/2007/01/07/social-networking-websites-and-teens/>
- Magyarul: <https://nokert.hu/sze-20160720-0010/1466/1/az-isztambuli-egyezmeny-szovege-magyar-nyelven>
- Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete (European Institute for Gender Equality, EIGE) (2017). Cyber violence against women and girls [Nők és lányok elleni számítógépes erőszak]. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Magyarul elérhető: <https://bit.ly/3f0u8af>
- PDST. Creating a Positive School Culture and Climate. PDST. Elérhető: <https://pdst.ie/positive-school-culture-and-climate>
- Pew Research Center (2014). Online Harassment. Elérhető: <https://www.pewresearch.org/internet/2014/10/23/12113/>
- Pew Research Center (2017). Men and women experience and view online harassment differently. Elérhető: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/07/14/men-women-experience-and-view-online-harassment-differently/>
- Popadić, D. és Kuzmanović, D. (2013). Korišćenje digitalne tehnologije, rizici i zastupljenost digitalnog nasilja među učenicima u Srbiji. [Az információs technológia használata, kockázatok és digitális erőszak szerbiai diákok körében]. Belgrad: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Elérhető: <https://bit.ly/3bNLxB4>
- Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. EU Kids Online. DOI: 10.21953/lse.47fdeqj0lofo Elérhető: http://eprints.lse.ac.uk/103294/1/EU_Kids_Online_2020_March2020.pdf
- Tsirigoti, A., Petroulaki, K., Ntinapogias, A. (2015). Master Package "GEAR against IPV". Booklet III: Teacher's Manual. Athén: European Anti-Violence Network.
- Vranješević, J. et al. (2020). Ka sigurnom i podsticajnom školskom okruženju – Vodič za škole. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. [A biztonságos és ösztönző iskolai környezet felé – Útmutató az iskoláknak. Oktatási, Tudományos és Technológiai Fejlesztési Minisztérium] Belgrad.

TANÁRI KÉZIKÖNYV A SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ONLINE ERŐSZAK MEGELŐZÉSÉRŐL ÉS MEGFÉKEZÉSÉRŐL

I. Melléklet: Feladatlapok és segédanyagok
a foglalkozásokhoz

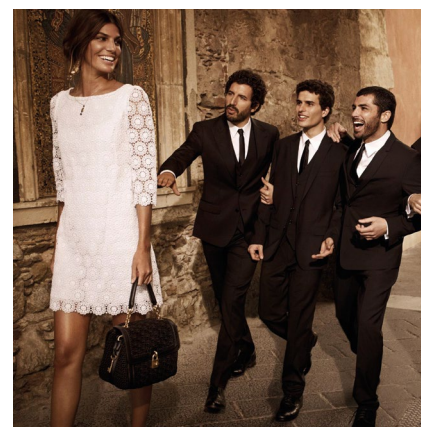
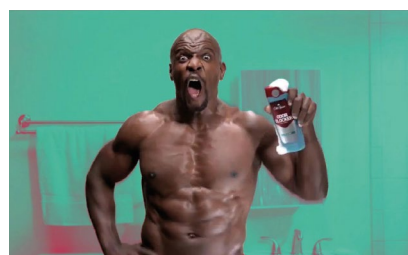
Akiszeret,
az **NEM**erőszakos!
MONDHATOK NEMET!

1. foglalkozás: Nemi szerepdoboz

1.1. Feladatlap

A férfiak sztereotip ábrázolása...

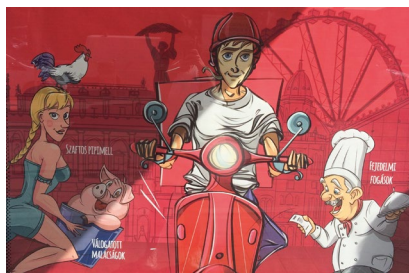
...a hirdetésekben, a televízióban és a filmekben....

1.2. Feladatlap

A nők sztereotip ábrázolása...

...a hirdetésekben, a televízióban és a filmekben....

1.3. Feladatlap

Kérdések a nemi szerepdobozhoz

Beszéljétek meg csoportosan az alábbiakat:

- » Hogyan jelenítik meg a nőket/férfiakat a fenti képeken? Jellemezzétek a külsejüket és a testi tulajdonságaikat!
- » Milyen üzenetet közvetítenek ezek a képek a nők és a férfiak sajátosságairól? Milyen viselkedést várunk tőlük ezek alapján? Jellemezzétek őket melléknevekkel!
- » Összességében, a saját tapasztalataitokra támaszkodva, és az alapján, ahogyan általában vélekednek az emberek (a szüleitek, az ismerőseitek, a barátaitok, a média, az iskola), mit gondoltok, milyen szerepeket szán a társadalom a nőknek/a férfiaknak az életben? Szakmailag sikeresek? Hatalmi pozícióban vannak? Mi a szerepük a családban?

Válaszoljatok a következő kérdésekre:

- » Milyen érzések megengedettek egy „igazi nő” és egy „igazi férfi” számára?
- » Hogyan fejezik ki az érzéseiket az „igazi nők” és az „igazi férfiak”?
- » Hogyan viselkednek az „igazi nők” és az „igazi férfiak” a szexben?

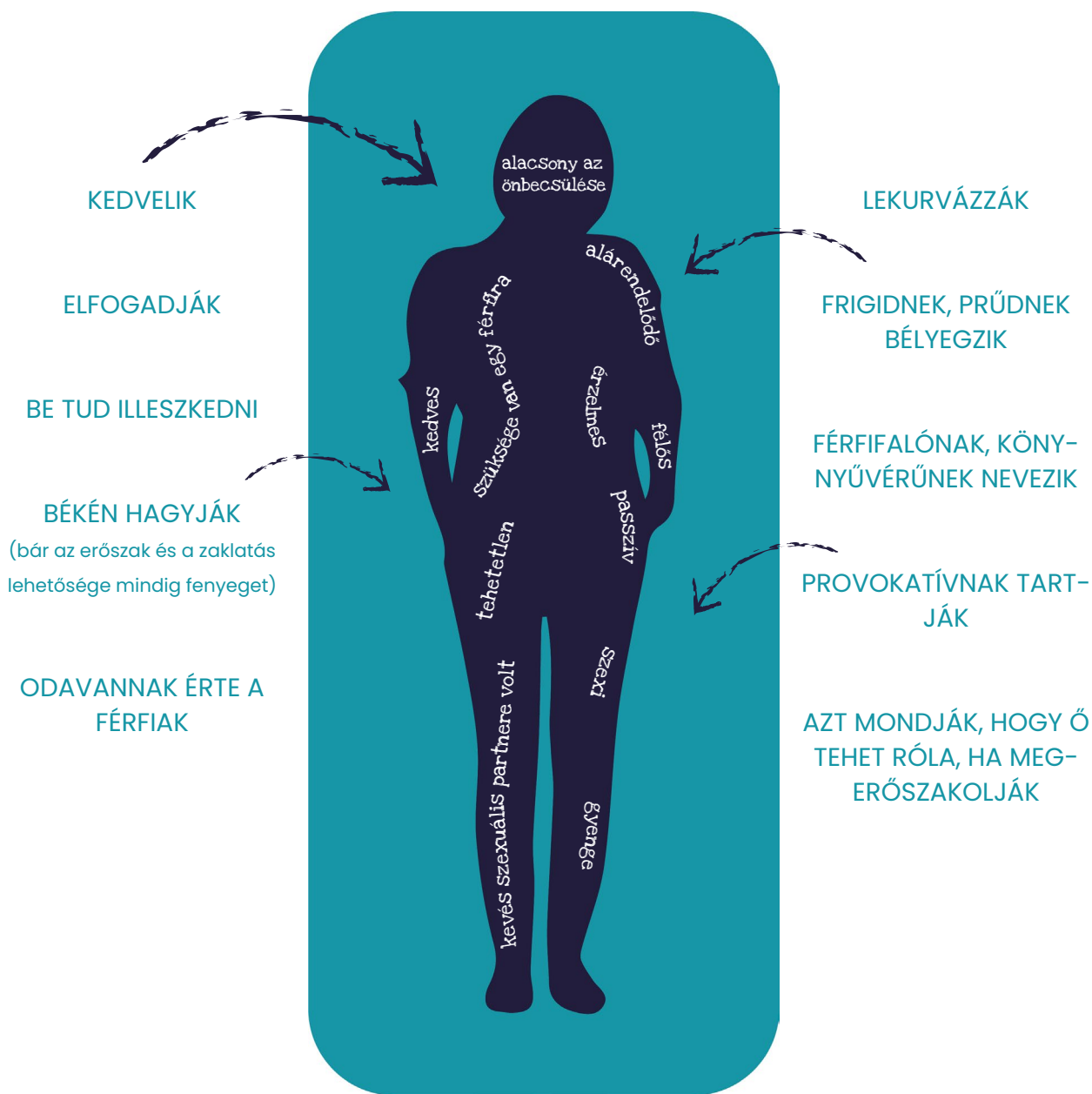
1.4. Feladatlap

Női szerepdoboz

JUTALMAK, amelyekkel a társadalom a nemiszerep-dobozban tartja a nőket

BÜNTETÉSEK, amelyekkel a társadalom a nemiszerep-dobozban tartja a nőket

Nő a nemi szerepdobozban

A **testre írt kifejezések**, amelyeket a társadalom nőies jellemzőknek és viselkedéseknek tart

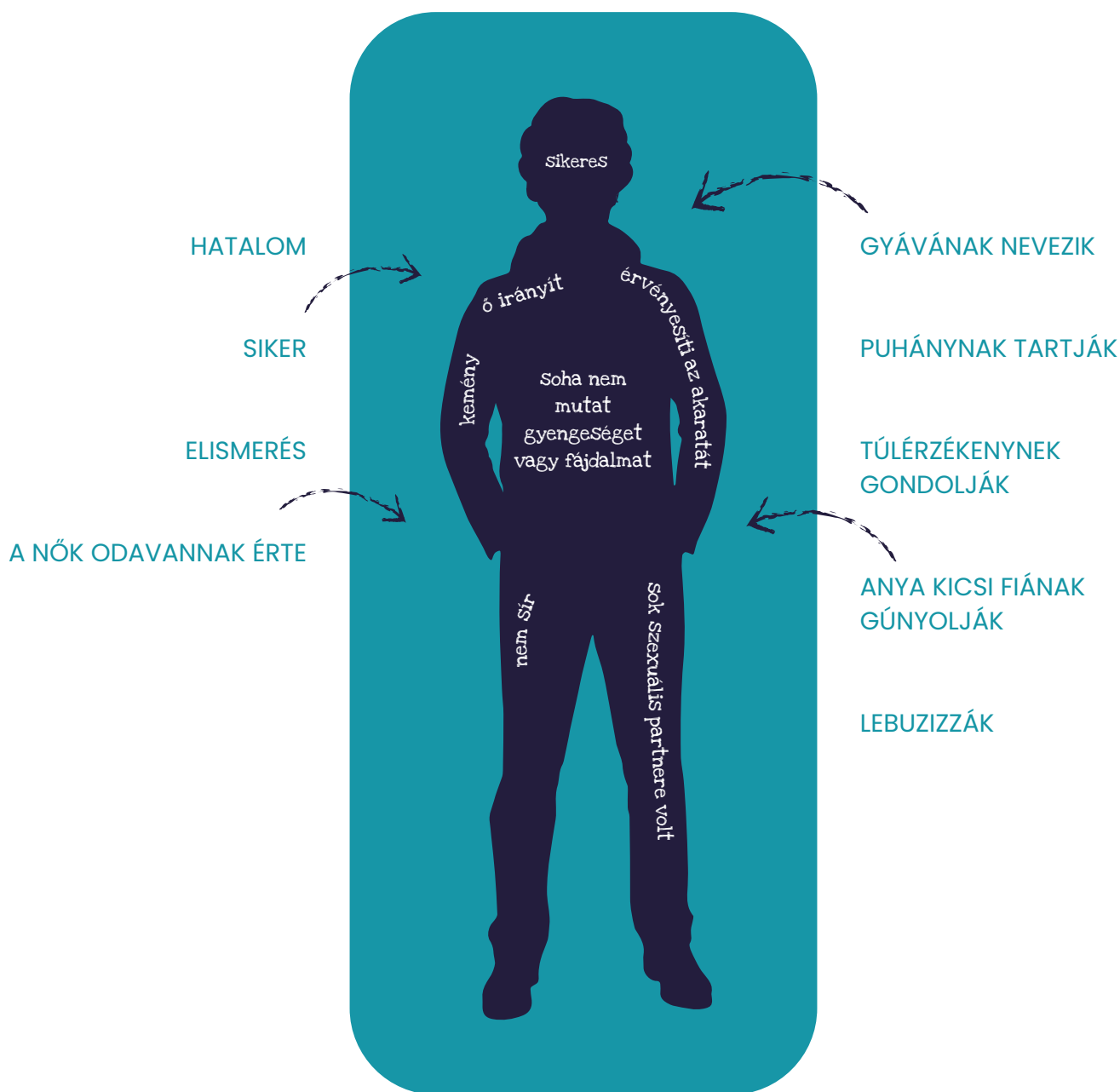
1.5. Feladatlap

Férfi szerepdoboz

JUTALMAK, amelyekkel a társadalom a nemi szerepdobozban tartja a férfiakat

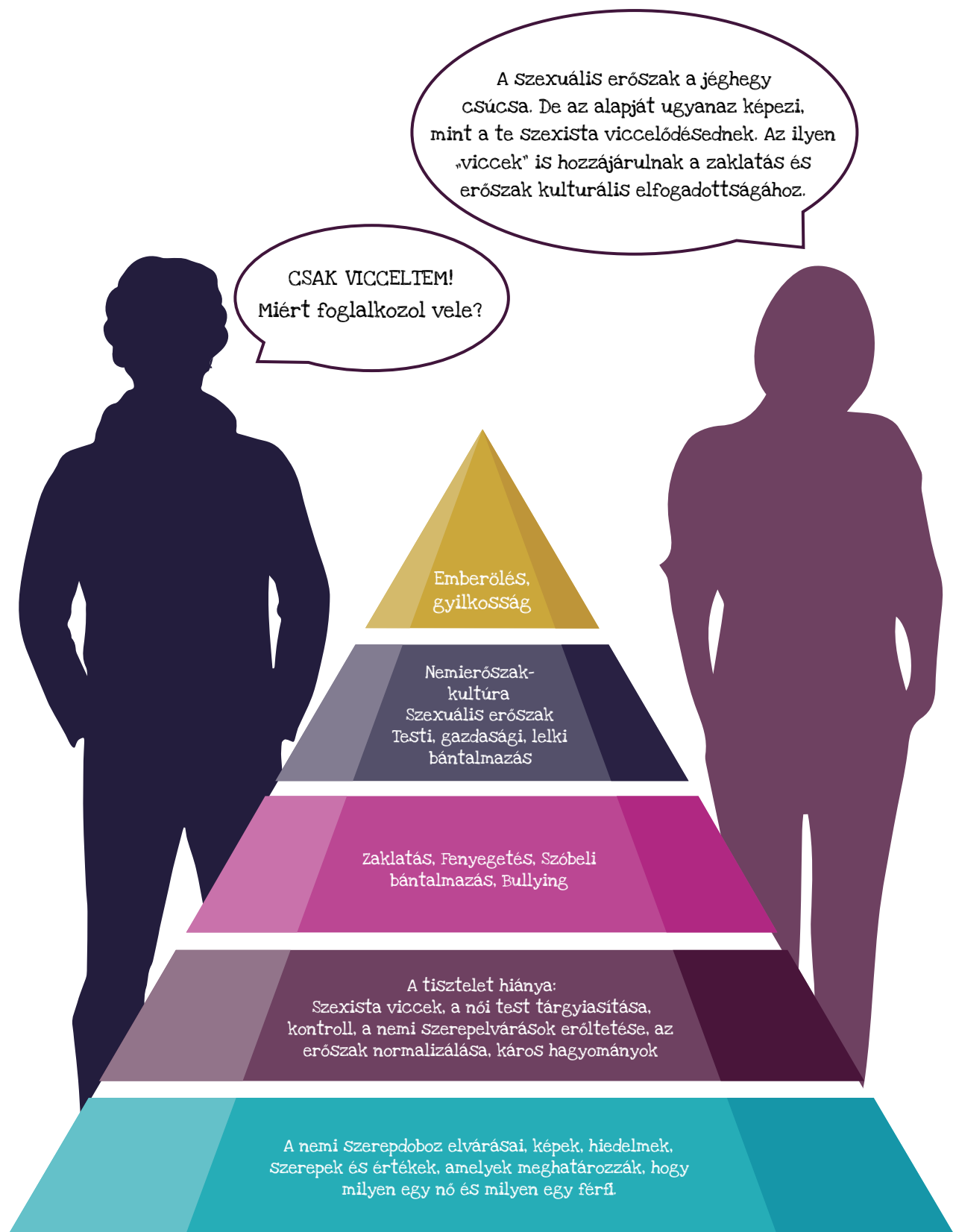
BÜNTETÉSEK, amelyekkel a társadalom a nemi szerepdobozban tartja a férfiakat

Férfi a nemi Szerepdobozban

A **testre írt kifejezések**, amelyeket a társadalom férfias jellemzőknek és viselkedéseknek tart

1.6. Feladatlap „Csak vicceltem!”

2. Foglalkozás: Romantikus szerelem

2.1. Feladatlap

Herceg a fehér lovon

Herceg a fehér lovon

- **Tomi:**
Gyönyörű vagy! Bírom a stílusodat. Komolyan, te vagy a legjobb fej csaj. Még nem találkoztam senkivel, aki ennyire nagy hatással lett volna rám!
- **Lili érzései:**
Ez nagyon jól esik, soha senki nem mondott nekem még ilyeneket.
- **Tomi:**
Tudod, én még soha senkit nem éreztem ennyire közel magamhoz. Te vagy az egyetlen, akiben teljesen megbízhatok, akivel megoszthatom minden problémámat, és aki tényleg segít megoldani a gondjaimat. Szeretek veled lenni, nagyon szeretlek.
- **Lili érzései:**
Nagyon fontos vagyok neki, és biztonságban érzem magam vele.
- **Tomi:**
Úgy érzem, mintha megtaláltam volna a másik felemet. Biztos vagyok benne, hogy egymásnak lettünk teremtvé. Te is ugyanezt érzed, hogy nincs szükségünk senki másra, csak egymásra?
- **Lili érzései:**
Minden Tomi nélkül töltött perc csak elvesztegetett idő. Még senki nem érzett így irántam.
- **Tomi:**
Tudod, hogy irtó szexi vagy. Nem gondolod, hogy ez a szoknya túlságosan kihívó? Nagyon féltetek. Szerintem sokkal biztonságosabb lenne, ha átöltöznél valami visszafogottabb ruhába.
- **Lili érzései:**
Nagyon szerelmes vagyok Tomiba. Ezt az apróságot megtehetem a kedvéért, ha ennyire zavarja. Mostantól jobban meggondolom, hogy mit hordok, hogy neki is megfeleljen.
- **Tomi:**
Túl sok időt töltesz a barátaiddal. Én ezt nem értem. Eddig annyira boldogok voltunk együtt. Nem vagyok elég neked? Szerintem rossz hatással vannak rád. Mindig olyan morcos vagy, miután velük találkozol.
- **Lili érzései:**
Kedves akarok lenni Tomihoz. Nagyon odavan értem, és mindig jót akar nekem. Folyton azt mondja, hogy rosszkedvű vagyok, miután a barátaimmal voltam. Nem akarom megbántani őt. Lehet, hogy igaza van, és tényleg rossz hatással vannak rám, ezentúl jobban odafigyelek, és kevesebbet találkozom velük.

2.2. Feladatlap

A bántalmazó párkapcsolat figyelmeztető jelei

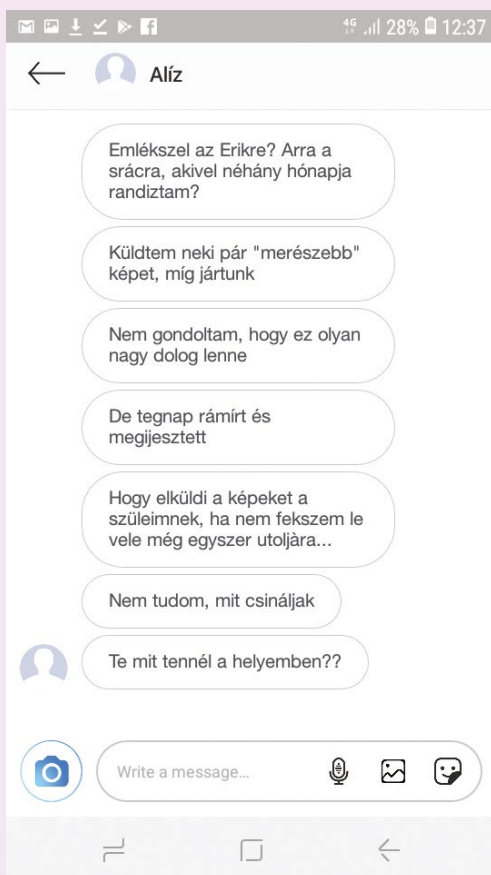
A bántalmazó párkapcsolat figyelmeztető jele, ha a partnered:

- megnézi a telefonodat vagy emailjeidet a beleegyezésed nélkül
- folyton leszól, sérteget
- szélsőségesen féltékeny
- lobbanékony természetű
- elszigetel a családotól vagy a barátaitól
- mindenért téged hibáztat
- szélsőséges hangulatváltozásokat mutat
- testileg bánt
- birtokolni akar
- megmondja, hogy mit tegyél
- nyomást gyakorol rád, vagy rádkényszerít valamit a szex terén

3. Foglalkozás: Online kontroll és erőszak a párkapcsolatban

3.1. Feladatlap – Első szituáció

Olvassátok el a csevegést, majd beszéljétek meg a kérdéseket!

Elfogadható ez a viselkedés?

Mit érezhet Alíz?

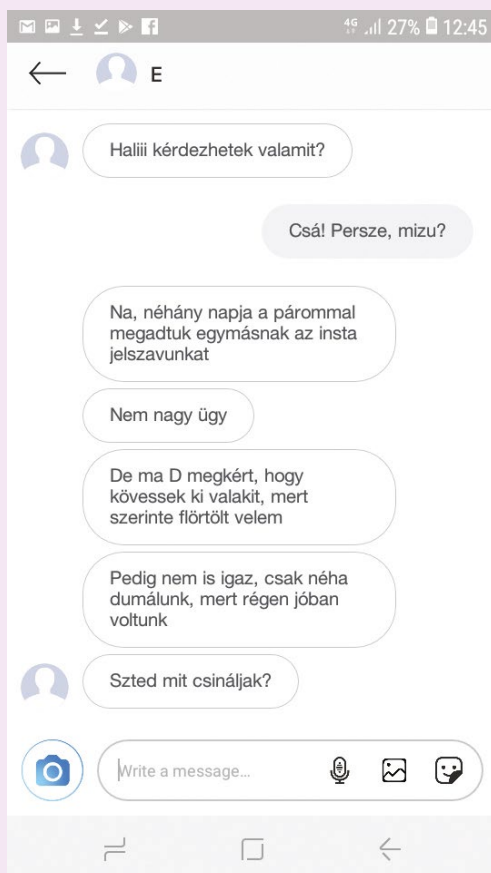
Mit tanácsolnál neki?

Szerinted megtörténhet ilyesmi a valóságban?

Ki és hogyan segíthet egy ilyen esetben?

3.2. Feladatlap – Második szituáció

Olvassátok el a csevegést, majd beszéljétek meg a kérdéseket!

Elfogadható ez a viselkedés?

Mit érezhet „E” (az üzenet írója)?

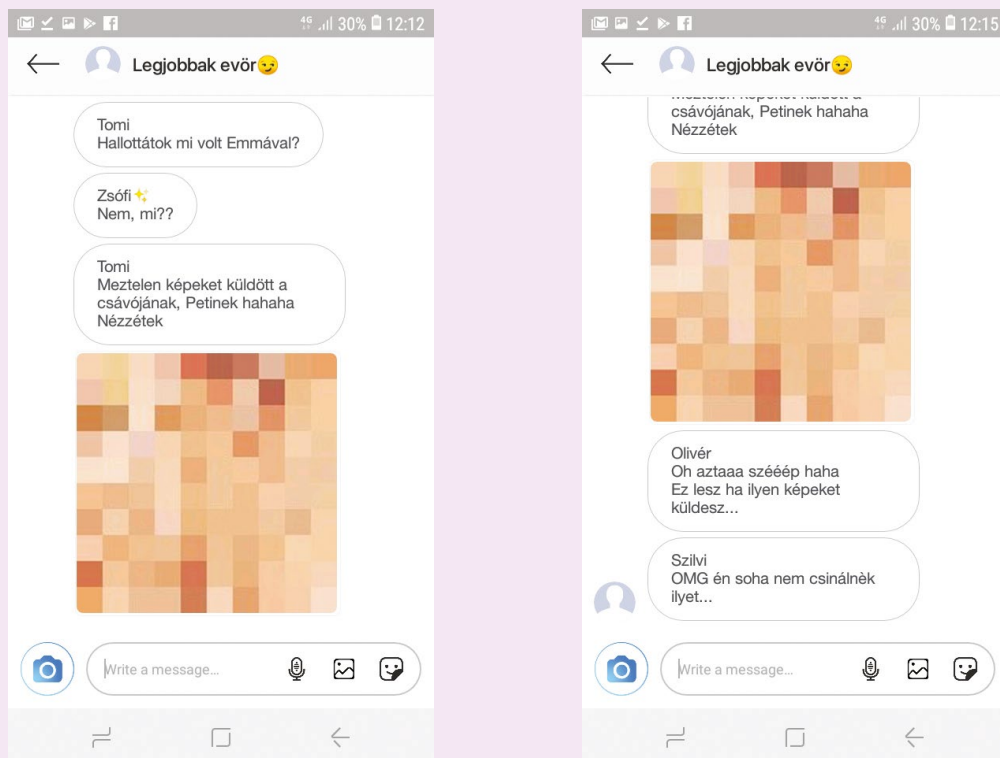
Mit tanácsolnál neki?

Szerinted megtörténhet ilyesmi a valóságban?

Ki és hogyan segíthet egy ilyen esetben?

3.3. Feladatlap – Harmadik szituáció

Olvassátok el a csevegést, majd beszéljétek meg a kérdéseket!

Elfogadható ez az viselkedés?

Mit érezhet Emma?

Mit tanácsolnál ennek a csoportnak?

Szerinted megtörténhet ilyesmi a valóságban?

Ki és hogyan segíthet egy ilyen esetben?

3.4. Feladatlap – Online erőszak – fogalmak és definíciók párosítása⁶⁴

Online bullying, fenyegetés	Ismétlődő, rendszeres, szöveges üzenetekkel vagy képekkel történő zaklatás a másik megfélemlítése és önbecsülésének vagy jó hírnevének aláásása céljából.
Online zaklatás, stalking	Online kémkedés, megfigyelés, információgyűjtés valakiről, illetve az akarata ellenére történő kapcsolatfelvétel. Ez a viselkedés gyakran része a párkapcsolati erőszaknak is.
Online szexuális zaklatás	Magában foglalhatja 1) kényszerű, bántó szexuális tartalmú online üzenetek küldését; 2) oda nem illő, szexuális, vagy fenyegető tartalmú kommenteket, üzeneteket közösségi média felületeken, pl. Facebookon, vagy internetes csetszobákban.
Online bántalmazás az ismerkedés során vagy a párkapcsolatban	Az a viselkedés, amikor valaki üzenetek és a közösségi média felhasználásával bántalmazza, zaklatja, megfigyeli vagy fenyegeti a kiszemeltjét/partnerét. Ez a magatartás gyakran a szóbeli vagy lelki bántalmazás online formája.
Doxing	Az áldozat személyes adatainak a felkutatása/megváltoztatása és nyilvánosságra hozása, az érintett beleegyezése nélkül. Célja, hogy megszégyenítse és zaklatások, vagy másféle bántalmazások céltáblájává tegye a másikat offline is.
Bosszúpornó	Privát képi vagy videófelvételekhez való hozzáférés és terjesztésük a másik engedélye, beleegyezése vagy akár tudomása nélküli. A „szexting”-nek szánt tartalmak megosztása is ide tartozik.

⁶⁴ Cyber violence and hate speech online against women – European Parliament Study. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU\(2018\)604979_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf)

3.5. Feladatlap – Üzenetbuborékok

4. Foglalkozás: Avatkozz be!

4.1. Feladatlap: Első jelenet

Moziba készültök egy barátnőddel, és az a benyomásod, hogy nem sokkal előtte sírt. Kicsit régebben már mondta neked, hogy a barátja kiabál és csúnyán beszél vele, sértegeti és megalázza őt, mindig tudni akarja, hogy kivel és merre jár, sőt minden internetes jelszavát is meg kellett adnia neki, hogy a srác leellenőrizhesse, hogy kivel üzenget. Plusz úgy tűnik, mintha zúzóadások lennének a lány karján.

Mi szól amellett, hogy BEAVATKOZZ a szituációba?

Mi szól amellett, hogy KIMARADJ a szituációból?

Mit gondolsz, mit tennél? Mit mondanál? Hogyan avatkoznál közbe?

A csoport döntése:

Mit gondolsz, hogyan reagálnának mások a közbelépésedre?

A fiú hogyan reagálna?

A lány?

4.2. Feladatlap: Második jelenet

Az a pletyka terjed, hogy egy fiú, akit ismersz, megerőszakolt egy lányt. Erről beszélgettek a két legjobb barátoddal, és az egyikük hevesen védi a fiút. Azt mondja: „egyértelműen a csaj tehet róla... nézd már meg, milyen ruhákat hord... láttad a Facebookon a képeit? Ott van egy csomó exével készült kép, láttad? Magának akarta a bajt... valakinek ki kellene írnia a közös Facebook csoportunkba, hogy mindenki más is megtudja: a csaj a hibás, nem pedig a srác.”

Mi szól amellett, hogy BEAVATKOZZ a szituációba?

Mi szól amellett, hogy KIMARADJ a szituációból?

Mit gondolsz, mit tennél? Mit mondanál? Hogyan avatkoznál közbe?

A csoport döntése:

Mit gondolsz, hogyan reagálnának mások a közbelépésedre?

A fiú, aki állítólag megerőszakolta a lányt?

A barátaid?

4.3. Feladatlap: Harmadik jelenet

Egy barátnőd bizalmasan megosztja veled, hogy aggasztja a párkapcsolata. Elmeséli, hogy a párja nagyon szereti, ha bevállalós meztelen képeket küld neki magáról, úgyhogy egy párszor megtette ezt a fiú kedvéért. Úgy gondolta, hogy végül is ezzel senkinek sem ártanak, most azonban már nincs kedve ilyeneket küldeni, a fiú viszont követelőzik. A lány elmondta neki, hogy rosszul érzi magát ettől, a fiú viszont azt hajtogatja, hogy mivel együtt járnak, joga van ilyen képeket kérni. A dolog mostanra odáig fajult, hogy a fiú azzal fenyegeti a lányt, hogy megmutatja másoknak a képeit, ha nem küld újakat.

Mi szól amellett, hogy BEAVATKOZZ a szituációba?

Mi szól amellett, hogy KIMARADJ a szituációból?

Mit gondolsz, mit tennél? Mit mondanál? Hogyan avatkoznál közbe?

A csoport döntése:

Mit gondolsz, hogyan reagálnának mások a közbelépésedre?

A fiú?

A barátnőd?

4.4. Feladatlap: Negyedik jelenet

Az iskolában meghallod, hogy az egyik osztálytársad a barátnőjével beszél, akit szintén ismersz. A beszélgetés egyre feszültebbé, hevesebbé válik, és hallod, amint az osztálytársad lekurvázza a lányt. Azt követeli tőle, hogy adja oda neki a telefonját, hogy ellenőrizhesse az üzeneteit. A lány próbál kilépni a helyzetből és elmenni, de a fiú azt mondja: „Nem mész te sehova, amíg ezt meg nem beszéltük!”, és elállja a lány útját.

Mi szól amellet, hogy BEAVATKOZZ a szituációba?

Mi szól amellet, hogy KIMARADJ a szituációból?

Mit gondolsz, mit tennél? Mit mondanál? Hogyan avatkoznál közbe?

A csoport döntése:

Mit gondolsz, hogyan reagálnának mások a közbelépésedre?

A fiú?

A lány?

4.1. Segédanyag: Hogyan segíts egy barátodnak, aki erőszak áldozata?

Ha tanúként észleled, hogy erőszak éri egy barátodat, akkor könnyen lehet, hogy bár szeretnél segíteni neki, de tehetetlennek érzed magad. Ha felhozod neki a témát és beszélgettek az erőszakról, azzal kifejezheted felé a törődésedet, és éreztetheted vele, hogy nincs egyedül.

- **Mondd el a barátodnak, hogy aggódsz a biztonsága miatt.** Tedd világossá, hogy tudsz az erőszakról és aggódsz érte. Mondd el neki, hogy nem érdemli meg, hogy így bánjon vele a partnere.
- **Legyél ott neki.** Hallgasd meg, anélkül, hogy kénytelen tanácsokat kezdenél osztogatni; fejezd ki, hogy hiszel neki, és beszéljétek át a lehetőségeit.
- **Ne próbáld rávenni a barátodat a szakításra,** és ne szöld le a partnerét, mert emiatt védeni kezdheti őt vagy elzárkózhat tőled.
- **Mondd ki, hogy az erőszak nem az áldozat hibája.** Emlékeztess a barátodat, hogy az erőszakért mindig annak elkövetője a felelős. Mondd el neki, hogy nincs egyedül, mások is kerülhetnek ilyen kapcsolatba.
- **Legyél támogató és türelmes.** Elképzelhető, hogy a barátod nehezen beszél az erőszakról. Ne siettesd, tudasd vele, hogy máskor is számíthat rád.
- **Kerüld az áldozathibáztatást.** Az áldozat általában többször is visszamegy az elkövetőhöz a szakítás után, mielőtt végleg kilép a kapcsolatból. Ne kritizáld a barátodat, ha ő is ezt teszi, még akkor se, ha nem értesz egyet a döntéseivel.
- **Biztasd arra, hogy kérjen segítséget és tanácsot.** Ajánld fel neki, hogy segítesz beszélni valamelyik családtagjával, barátjával, tanárral vagy más felnőttel az iskolából, vagy segítesz neki pszichológust vagy támogató csoportot találni. Ha a barátod úgy dönt, hogy rendőrségre megy, ajánld fel, hogy elkíséred, de ott ne te beszélj helyette.
- **Ne szembesítsd az elkövetőt az erőszakesemény alatt,** mivel ez veszélyes lehet rád és a barátodra nézve is. Az erőszakos helyzetekben jobb, ha a rendőrséget riasztjátok, vagy egy felnőttet, akiben megbíztok.
- **Emlékeztess magad néha, hogy nem tudod „megmenteni” a barátodat az erőszaktól.** Nehéz elviselni azt, ha egy számodra fontos személyt bántanak. Ugyanakkor a barátodnak kell meghoznia a döntéseket a saját életével kapcsolatban. A te feladatod, hogy támogasd.

4.2. Segédanyag: Hogyan segíts egy barátodnak, aki erőszakosan viselkedik?

A legtöbb fiatal, aki párkapcsolatában erőszakosan, elnyomóan viselkedik, nem úgy gondol magára, mint erőszak-elkövetőre. Előfordul, hogy egyszerűen letagadja, vagy bagatellizálja az adott viselkedést, mintha nem lenne nagy dolog.

Nehéz lehet elképzelned egy barátodról, hogy erőszakot követett el. Nem könnyű ezt a témát felhozni és beszélgetni róla, de ha képes vagy megtenni, az az igaz barátság jele.

Ha ilyen beszélgetést tervezel, akkor a következő dolgok segíthetnek:

- Ne tegyél úgy, mintha nem tudnád, hogy mi zajlik.
- Legyél nagyon konkrét, amikor arról beszélsz, hogy mit láttál, és az milyen érzést keltett benned.
- Mondd el a barátodnak, hogy nincs rendben, amit csinál, és nem fogod hagyni, hogy ez folytatódjon.
- Értesd meg a barátoddal, hogy ő a felelős a viselkedéséért és azok következményeért; mondd el neki, hogy a bántalmazás bűncselekmény.
- Ne fogadd el a kifogásait, amivel megpróbálja megmagyarázni a tettét vagy igazolni annak jogosságát.
- Segíts neki hozzáértő segítséget találni, beszéljete az egyik tanárral, az iskolapszichológussal, vagy egy másik felnőttel, akiben megbízik.
- Segítsd, támogasd a barátod abban, hogy hozzáértő segítséget találjon.
- Mondd el neki, hogy aggódsz érte és fontos a számodra.
- Mutasd meg neki, hogy milyenek az egyenlőségen alapuló kapcsolatok azzal, hogy te tisztelettel kezelsz őt is és másokat is.

Csak együtt teremthetjük meg a kölcsönös tisztelet kultúráját, amiben nincs helye az erőszaknak és a bántalmazásnak!

Állj ki te is egy egyenlőbb társadalomért!!!

TANÁRI KÉZIKÖNYV A SZEXUÁLIS ÉS NEMI ALAPÚ ONLINE ERŐSZAK MEGELŐZÉSÉRŐL ÉS MEGFÉKEZÉSÉRŐL

II. Melléklet: Jogi és intézményi környezet

Aki szeret,
az **NEM** erőszakos!
MONDHATOK NEMET!

Bevezetés

Annak az oktatási intézménynek, ami felelősségteljes és stratégiai lépéseket szeretne tenni a diákjait érintő szexuális és nemi alapú online erőszak megelőzése érdekében, érdemes megismerkednie a releváns **nemzetközi egyezmények** tartalmával, a magyar **jogszabályi környezettel**, valamint azzal az állami **intézményi környezettel** és **segítő szervezeti hálóval**, amelyekkel az iskola együttműködhet, amelyektől további támogatást kaphat.

2.1. Nemzetközi egyezmények

Gyermekjogi Egyezmény (CRC) (1989)

<https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/ENSZ-egyezm%C3%A9ny-a-gyermekek-jogair%C3%B3l.pdf>

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményét a világ majdnem összes országa (az USA kivételével) elfogadta és a beépítette jogrendjébe. Az egyezmény a legszélesebb körben elfogadott emberi jogi dokumentum, amelynek több cikke is foglalkozik a kézikönyvünkben található témákkal.

Bár a dokumentum nem említi specifikusan az online erőszakot, számos cikkelye foglalkozik a gyerekek ahhoz való jogával, hogy védelem illesse őket az erőszak és a bántalmazás minden formájával szemben (beleértve a szexuális visszaélést és erőszakot is).

- Az 1. cikk értelmében minden 18 év alatti személy gyermeknek számít (és ennél fogva bizonyos jogok megilletik).
- A 3. cikk értelmében minden, a gyermek életét érintő döntés során a gyermek legjobb érdekét kell figyelembe venni.
- A 6. cikk értelmében mindent meg kell tenni a gyermek életben maradása és fejlődése érdekében.
- A 12. cikk értelmében a gyermeknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő kérdésekben szabadon elmondhassa a véleményét.
- A 17. cikk értelmében gondoskodni kell arról, hogy a gyermekek hozzájussanak azokhoz az anyagokhoz és tájékoztatáshoz, amelyek a szociális, szellemi és erkölcsi jólétükhöz szükségesek, valamint biztosítani kell a gyermekek védelmét a számukra ártalmas információk és anyagok ellen.
- A 19. cikk meghatározza, hogy az államnak meg kell tennie minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést annak érdekében, hogy megvédje a gyermekeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a szexuális erőszakot is – bármilyen formájától. Ezek a védelmi intézkedések olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselői számára szociális programok létrehozását teszik lehetővé, bántalmazás esetén hozzájárulnak annak felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez.
- A 34. cikk a gyerekek szexuális erőszak és kizsákmányolás minden formájával szembeni védelmére vonatkozik. Kijelenti, hogy „ebből a célból az államok hazai, kétoldalú és többoldalú síkon különösen az alábbiak megakadályozására tesznek intézkedéseket: a) a gyermek ösztönzése vagy kényszerítése törvénytelen nemi tevékenységekre; b) a gyermekek kizsákmányolása prostitúció vagy más törvénytelen nemi tevékenység céljára; c) a gyermekek kizsákmányolása pornográf jellegű műsorok vagy anyagok elkészítése.”

- A 36.cikk értelmében minden gyermeket meg kell védeni a kizsákmányolás bármely formájával szemben
- A 39. cikk meghatározza az állami szervek kötelességét, hogy minden lépést tegyenek meg a gyermekáldozatok fizikai és pszichológiai gyógyulásának és társadalmi reintegrálódásának elősegítése érdekében.

Magyarország ratifikálta a gyermekjogi egyezményt és az 1991. évi LXIV. Törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről címmel hirdette ki.

Gyermekek szexuális kizsákmányolásáról és szexuális visszaélésekkel szembeni védelméről szóló egyezmény, Európa Tanács (2017) („Lanzarote Egyezmény“)

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500092.tv>

A Lanzarote Egyezmény – holisztikus megközelítésű – célja a gyerekek szexuális erőszakkal szembeni védelme, amelyet Magyarország is ratifikált, azaz beültette jogrendjébe.

A Lanzarote Egyezmény magába foglalja a következőket:

- Megelőző intézkedések bevezetése, mint a gyerekekkel kapcsolatba kerülő személyek képzése és tájékoztatása (5. cikk), a gyerekek oktatása (6. cikk), megelőző intervenciós programok (7.cikk), a nyilvánosságnak szóló intézkedések (8. cikk), és a gyermekek, a privát szektor, a média és a civil társadalom részvételének elősegítése (9. cikk);
- Szükséges intézkedések bevezetése a szexuális kizsákmányolás és szexuális bántalmazás gyanújának jelentésére (12. cikk), a segélyvonalak létrehozására (13. cikk), valamint az áldozatsegítés érdekében (14. cikk);
- Intervenciós programok és lépések;
- Jogalkotás a büntetőjogban a szexuális zaklatással (18. cikk), gyermekprostitúcióval (19. cikk), gyermekpornográfiával (20–21. cikkek), gyerekekkel való szexuális visszaéléssel (22. cikk) és gyerekek szexuális célú megszólitásával szemben (23.cikk);
- Jogalkotási és más intézkedések a gyerekek jogainak, érdekeinek és különleges szükségleteinek tiszteletben tartására a nyomozások és büntetőjogi eljárások alatt;
- Nemzetközi együttműködések szükségessége.

Az ENSZ CEDAW (Nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának felszámolásáért dolgozó) Bizottságának ajánlása a nők elleni nemi alapú erőszakkal kapcsolatban (2017)

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf

- A dokumentum 20. cikke kimondja, hogy a nők elleni nemi alapú erőszak az élet minden területén előfordul, beleértve az internetet és digitális tereket is.
- A nemi alapú erőszak megelőzésével kapcsolatban a 34. cikk kimondja, hogy a megelőzésnek foglalkoznia kell a nők elleni nemi alapú erőszak mögöttes okaival, beleértve a patriarchális attitűdöket és nemi sztereotípiákat, a nemek közötti egyenlőtlenséget a családban, és a nők civil, politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális jogainak elhanyagolását vagy megtagadását; illetve elő kell segítenie a nők megerősítését, önrendelkezését és felszólalását.
- A 35. cikk kifejti, hogy a nemi egyenlőtlenségről szóló tartalom integrálása a tantervekbe a magán és közoktatás minden szintjén, már kisgyerekkortól kezdve, emberi jogi megközelítéssel kell, hogy történjen. Az oktatási anyagoknak foglalkozniuk kell a sztereotip nemi szerepekkel, és népszerűsíteniük kell a nemek közötti egyenlőséget, a diszkrimináció-mentességet és a férfiasság fogalmának erőszakmentes keretezését.

Magyarország ratifikálta az egyezményt: 1982. évi 10. törvényerejű rendelet a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény kihirdetéséről.

Az Európa Tanács Egyezménye a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról (2011) („Isztambuli Egyezmény”)

<https://nokert.hu/sze-20160720-0010/1466/1/az-isztambuli-egyezmeny-szovege-magyar-nyelven>

A 3. cikkben az Egyezmény a nők elleni erőszakot mint az emberi jogok megsértését és a nőkkel szembeni megkülönböztetés egyik formáját határozza meg, amely minden olyan nemi alapú erőszakot magában foglal, amely fizikai, szexuális, pszichológiai vagy gazdasági sérelmet vagy szenvedést okoz vagy okozhat a nőknek, beleértve a nők ilyen cselekedetekkel való fenyegetését, kényszerítését vagy a szabadságtól való önkényes megfosztását, történjék az a nyilvános vagy magánszférában.

A dokumentum néhány releváns cikkelye:

- 33. cikk – Lelki erőszakkal szembeni intézkedések: annak a büntetése, ha egy személy lelki épségét kényszerítés vagy fenyegetés által szándékosan és súlyosan károsítják.
- 34. cikk – Fenyegető zaklatással szembeni intézkedések: annak a büntetése, ha valaki szándékosan és ismétlődően fenyegetően viselkedik, magatartásával félelmet kelt egy másik személyben.
- 40. cikk – Szexuális zaklatással szembeni intézkedések: annak a büntetése, ha valaki megsérti egy másik személy méltóságát, bármilyen nem kívánt szóbeli vagy nem szóbeli, fizikai, szexuális természetű magatartással, különös tekintettel a félelemkeltő, ellenséges, megalázó vagy támadó környezet megteremtésére.

Ezek a cikkek nem említik külön az online és digitális eszközök segítségével elkövetett erőszakot, de a Magyarázó Jelentés a 34. cikkel kapcsolatban megemlíti, hogy a fenyegető viselkedés magába foglalja az áldozat ismételt zaklatását a virtuális világban (csetszobák, közösségi oldalak, üzenetek stb.).

A nem kívánt kommunikáció magába foglalja az áldozattal való bármiféle aktív kapcsolatra való törekvést bármilyen kommunikációs csatornán, beleértve a modern kommunikációs eszközöket és internetet.

A GREVIO az a független szakértő testület, amely felelős az Európa Tanács „A nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló” Egyezményének megvalósításának ellenőrzéséért.

Habár Magyarország nem ratifikálta, azaz nem ültette be jogrendjébe, a magyar kormány 2014-ben aláírta az egyezményt.

Az Európa Tanács Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezménye (2001) („Budapesti Egyezmény”)

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400079.tv>

A Budapesti Egyezmény a büntetőjogra vonatkozó rendelkezései által érinti az online erőszak bizonyos típusait. Az online bűnözéshez közvetlenül kapcsolódó cikkelyek például:

- A 4.–5. cikkek szerint a számítástechnikai adatok és rendszerek jogosulatlan és szándékos megkárosítása, törlése, megrongálása, megváltoztatása vagy megsemmisítése súlyos károkat okozhat.
- A 9. cikk büntetendővé teszi az elektronikus forgalmazásra történő gyermekpornográfia gyártását.

További online erőszakkal foglalkozó, európai és nemzetközi jogi eszközöket tartalmazó dokumentumok megtalálhatóak az Európa Tanács tanulmányában, amely angol nyelven olvasható:

<https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-study-provisional/16808c4914>.

Magyarország ratifikálta az egyezményt és 2004. évi LXXIX. törvény az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményének kihirdetéséről címmel iktatta be a jogrendbe.

2.2 Magyar jogszabályi környezet

Magyarországon számos jogszabály rendelkezik az erőszakkal, bántalmazással szembeni védelemről. De először is fontos tisztázni, hogy a gyermekkor korhatára 18 év, Magyarországon minden 18 éves kor alatti egyén gyermek. Vezérelv, hogy a gyermeket érintő döntések során mindig a gyermek legjobb, legfőbb érdekét kell elsődlegesen figyelembe venni (Gyermekjogi Egyezmény, 3. Cikk)

Az Alaptörvény értelmében a gyermek joga a testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez való védelem biztosítása. (Alaptörvény, XVI. Cikk) Mindenkinek (nem csak a gyermekeknek) joga van a személyi biztonsághoz. (Alaptörvény, IV. Cikk) A gyermekjogi egyezmény (1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről) rendelkezései értelmében a gyermeket meg kell védeni az erőszak minden formája ellen (19.cikk), a nemi erőszak és nemi kizsákmányolás ellen (34.cikk) A Gyt. is hasonlóan fogalmaz, a gyermek joga a bántalmazás különböző formái: fizikai, lelki, szexuális erőszak elleni védelem. A Köznevelési vagy Nkt. törvény (2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről) értelmében a gyermeknek joga van a fizikai és lelki erőszakkal szembeni védelemhez, és nem vethetők alá testi és lelki fenyegetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek és bánásmódnak. (Köznevelési törvény, 46 § (2))

Ebktv. (2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról)

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=76310.381616

Az Ebktv. tiltja többek között a nem, életkor, nemi identitás, faji hovatartozás, nemzetiséghez való tartozás, anyanyelv, vallási vagy világnézeti meggyőződés alapú hátrányos megkülönböztetést. A törvény meghatározza az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítése egyes területeit, úgy mint foglalkoztatás, szociális biztonság és egészségügy, lakhatás, oktatás és képzés, áruk forgalma és szolgáltatások igénybevétele. A törvény értelmében a szexuális zaklatás csak abban az esetben minősül az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének, ha az érintett személy védett tulajdonságával függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy támadó környezet kialakítása. Az Ebktv. szabályozza az alapvető jogok biztosának eljárását, aki hatóságként az egyenlő bánásmód követelményének megsértése során jár el (kérelemre és hivatalból is). Ha a hatóság megállapította az egyenlő bánásmód követelményének megsértését, akkor többek között elrendelheti a jogsértő állapot megszüntetését, megtilthatja a jogsértő magatartás jövőbeni tanúsítását és pénzbírságot is kiszabhat.

Btk. (2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről)

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=152383.386028

A Btk. XIX. fejezete határozza meg a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények kategóriáját, amely magában foglalja a szexuális kényszerítést (196. §), a szexuális erőszakot (197. §), a szexuális visszaélést (198. §), a vérfertőzést (199. §), a prostitúcióhoz kapcsolódó bűncselekményeket (200. §-203. §), a gyermekpornográfiát (204. §), valamint a szeméremsértést (205. §). Szexuális erőszakot követ el, aki tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet még akkor is, ha konkrét erőszak nem valósul meg. Szexuális visszaélés büntettét követi el az a tizennyolcadik életévét betöltött személy is, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez, vagy ilyen személyt arra bír rá, hogy mással szexuális cselekményt végezzen, mivel bizonyos kor alatt a kiskorúak nem adhatnak szabad és teljes beleegyezést. Utóbbi megközelítés érvényes arra az esetre is, amikor életkortól függetlenül az áldozat öntudatlan, vagy egyéb hasonló állapotban van. Ezen túlmenően a törvény nem tér ki a beleegyezés fogalmára, bár a szexuális erőszak büntett elkövetésekor, a tizennegyedik életévüket betöltött fiatalok és felnőttek esetében figyelembe veszi a beleegyezés hiányát, mivel az erőszakon felül az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetés estén is megvalósul a bűncselekmény. A képalapú visszaélésre nem létezik külön büntetőjogi kategória. A képek – különösen valakinek a szexualitására vonatkozóak – az adatvédelmi törvény (2011. évi CXX. Info tv.) alapján személyes adatnak minősülnek, így az azokkal való bármiféle visszaélés a Btk. (XXI. Fejezet, 219. §-a) alapján személyes adattal visszaélés bűncselekményének minősülhetnek. A közelmúltban sokat kritizált gyermekpornográfia büntette – amelyről sokan azt gondolják, hogy gyermekek ellen elkövetett dokumentált szexuális visszaélésre kellene módosítani – védelmet nyújt azoknak a tizennyolc év alattiaknak, akikkel szemben képalapú visszaélést követnek el. A törvény a gyermekpornográfia kategóriájában bünteti a tizennyolc év alatti személyekről készült pornográf felvételek megszerzését, tartását, készítését, kínálását, átadását, hozzáférhetővé tételét, az ilyen felvételek forgalomba hozatalát, valamint az azokkal való kereskedést. A gyermekpornográfia büntette így szigorúbban büntetendő, mint a személyes adattal visszaélés büntette. A jelenleg hatályos Btk. 2013. július 1-jén lépett hatályba és törvénybe iktatta a kapcsolati erőszak bűncselekményi kategóriáját a XX. Fejezetben (212/A §).

Büntetőeljárás (Be.) (2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról)

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=202672.377061

A Be. különleges bánásmódot igénylő személyként kezeli azt a sértettet, aki az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jellege, mentális, fizikai vagy egészségügyi állapota, vagy a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonya miatt kiszolgáltatott helyzetben van. A különleges bánásmódot megállapíthatja a bíróság, az ügyész, a rendőrség, és az érintett is indítványozhatja. Gyermekek (18 év alattiak), fogyatékos személyek, valamint a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettjei különleges bánásmódot igénylő személynek minősülnek. Ez a státusz az áldozat magánéletének és személyes adatainak védelmét magasabb szinten biztosítja, például megelőzi az elkövetővel való találkozást, és lehetővé teszi az eljárásban való telekommunikációs részvételt, ha az megoldható. A Be. szabályozza a távoltartás intézményét is, amelyet elrendelhet a bíróság a büntetőeljárás megindulásával, és fenn is tarthatja egészen a jogerős ítélet meghozataláig. A távoltartó végzés az elkövetőt megakadályozhatja az áldozat otthonába való belépésben, távol tarthatja az áldozattól, a munkahelyétől és bármely helytől vagy intézménytől, amit az áldozat rendszeresen látogat.

2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=125288.376743

A törvény kiemeli bizonyos intézmények megelőzésben játszott szerepét (egészségügyi intézmények, Családsegítő Központok, rendőrség, áldozatvédelmi központok, menekülteket befogadó állomások) azzal, hogy kötelezően előírja számukra a jelentéstételt minden lehetséges családon belüli veszély vagy erőszak esetén. Bántalmazást követően a rendőrség vagy a bíróság hozhat távoltartó végzést. A bántalmazónak ilyen esetben távolságot kell tartania az áldozat otthonától, az áldozattól és bármely, a végzésben megnevezett személytől, valamint tartózkodnia kell a velük való közvetett vagy közvetlen kapcsolattartástól is.

Ptk. (2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről)

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=159096.385020

A Ptk. a jogi és természetes személyhez fűződő jogokat szabályozza. A személyiségi jogok sérelmét jelenti az élet, testi épség és az egészség megsértése, a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése, a személy hátrányos megkülönböztetése, a becsület és jó hírnév megsértése, a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése, valamint a névviseléshez, a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése. Ezen jogok megsértésekor a bíróság elrendeli a jogsértés megszüntetését és kártérítést is megítélhet. A tizennyolc év alattiak estében a szülő vagy a törvényes gyám indíthatja meg az eljárást.

Információs törvény (Info tv.) (2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról)

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139257.381624

Személyes adattal való visszaélés esetén az áldozat a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatósághoz fordulhat. A hatóság feladat a személyes adatok védelme az Info tv.-ben meghatározottak szerint. A törvény alapján a hatóság megvizsgálja a jogsértéseket és elrendeli a jogsértő magatartás megszüntetését, valamint bírságot is kiszabhat.

Gyermekevédelmi törvény (Gyvt.) (1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról)

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=29687.385005

A Gyvt. egyebek mellett szabályokat tartalmaz a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről. A Gyvt. határozza meg azokat a gyermekjóléti és gyermekevédelmi szolgáltatásokat és intézményeket, amelyek kötelesek ellátni ezeket a feladatokat. A jogszabály szerint mindenkinek joga van jelenteni a gyermekbántalmazást, de a törvény külön felsorolást tartalmaz azokról az intézményekről, az ún. gyermekevédelmi jelzőrendszerrel, amelyek hivatalból kötelesek jelenteni a gyermekbántalmazást vagy annak gyanúját. A jelzőrendszeri köteleesség az egészségügyi szolgáltatókra, a köznevelési (oktatási) intézményekre, az igazságszolgáltatási intézményekre, a rendőrségre, az áldozatsegítő központokra, a Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatokra, a menekülteket befogadó állomásra és a menekültek átmeneti szállására terjed ki.

Módszertani Útmutató: A gyermekevédelmi észlelő- és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma felügyeli a gyermekjóléti rendszert és szakmai útmutatókat készít a felügyelete alatt álló intézmények részére. Az útmutató részletezi a gyermekbántalmazás eseteiben vagy feltételezett eseteiben előírt intézkedéseket, valamint az intézmények gyermekbántalmazásra vonatkozó rendszeres eljárási kötelezettségeit. Amennyiben a gyermekevédelmi jelzőrendszer tagja jelzési vagy együttműködési kötelezettségének nem tesz eleget, úgy ellene fegyelmi vagy büntetőeljárás indulhat.

Köznev. tv. (2011. évi CXCV. számú törvény a köznevelésről)

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139880.370725

A Köznev. tv. tartalmazza a gyermekek és tanárok jogait és kötelezettségeit. A gyermek személyiségét, emberi méltóságát és jogait tiszteletben kell tartani, és a tanároknak védelmet kell biztosítaniuk számára a fizikai és lelki erőszakkal szemben. A gyermek és a tanuló nem vehető alá testi és lelki fenyegetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak.

2.3. Jelentéstétel és az észlelő-jelző rendszer

Gyermekekkel és fiatalokkal szemben elkövetett szexuális és nemi alapú erőszak esetén történő jelentéstétel, követendő útmutatók és a jelzés rendszere

Magyarországon a gyermekek és tinédzserek védelmére két fő jogszabály terjed ki. Az egyik a Gyermekjogi Egyezmény (a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény), a másik pedig a Gyermekvédelmi Törvény (1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról). A Gyvt. 17. § (1) bekezdése tartalmazza a jelentéstételi rendszerben résztvevő szereplőket, amely alapján az alábbiak látnak el gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot:

- egészségügyi intézmények (különösen védőnők, háziorvosok, gyerekorvosok)
- Családsegítő Központok
- oktatási intézmények (köznevelési és szakképző)
- a rendőrség
- az ügyészség
- a bíróság
- a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása
- civil szervezetek, egyházak, alapítványok

A jelzőrendszer célkitűzése az, hogy lehetőséget adjon a gyermek számára, hogy a családjával maradjon, valamint megelőzze és eltörölje a gyermekek veszélyeztetését. Az említett szervek kötelesek egymással együttműködni az észlelő-jelző rendszer céljainak elérése érdekében. A jogszabály kiemeli az oktatási intézmények gyermekvédelemben betöltött szerepét mind a megfigyelés, mind a jelentéstétel területén. Az erőszakos cselekményeket illetően az észlelés és jelzés feladatkörében a jogszabály elsősorban a családon belüli erőszakra helyezi a hangsúlyt, és nem terjed ki az egykorú társak között, vagy a kiskorúak párkapcsolataiban felmerülő erőszakra. A családon belüli erőszakra vonatkozó intézkedések közül néhány ugyanakkor hasznos lehet a nemi alapú erőszak eseteiben is. Az alábbi hivatkozáson részletes leírás található a tanárok és nevelők észlelő-jelző rendszerben betöltött szerepéről: http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/ifjusagvedelem_080513.pdf

2.4. Intézményi környezet

Rendőrség

<http://www.police.hu/>

A magyar jogrendszerben büntetőfeljelentés esetén a rendőrség jár el. A rendőrség feladata egyebek mellett a bűnmegelőzés és a bűncselekmények felderítése.

A Magyarország területén elkövetett bűncselekmények sértettjeire vagy áldozataira vonatkozó törvény (2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről) értelmében az áldozatok különböző támogatások (állami kárenyhítés és áldozatsegítő szolgáltatások) illetik meg.

Az áldozatok jogairól és a hatályos jogszabályokról hasznos információk itt érhetőek el:

<https://aldozatokjogai.hu/>

Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatok

<http://www.macsgyoe.hu/>

Célja, hogy megteremtse és támogassa a gyermekek fizikai, mentális, érzelmi és etikai fejlődését, jólétét, valamint családban történő felnevelését, és hogy megakadályozza a gyermekek veszélyeztetését, illetve családból való kiemelését. Egy adott település minden gyermeke és családja jogosult a szolgáltatásokra. A Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatok biztosítják a különböző szervezetek közötti együttműködést, és megszervezik, működtetik a gyermekvédelmi jelzőrendszert, aminek részei a pedagógusok (óvodában és iskolában), a házi orvosok és védőnők, a nevelőszülők, a polgármesterek, a jegyzők, az egyházi személyzet stb. Annak érdekében, hogy megszüntessék a kiskorúak veszélyeztetését, mind a gyermekeket, mind a családokat segítik túljutni azokon a tényezőkön, amelyek kockázatot jelentenek a gyermek szempontjából.

Egészségügyi intézmények

Az egészségügyi intézmények és az egészségügyi dolgozók kötelesek jelenteni az erőszakból adódó sérüléseket kiskorú és felnőtt áldozatok esetében egyaránt. A sérüléseket dokumentálniuk is kell, hogy azokat bizonyítékként figyelembe lehessen venni egy bírósági eljárás során.

Bíróságok

<https://birosag.hu/a-birosagi-szervezet>

Bűncselekmények elkövetése során az ügyben bíróság jár el.

Ügyészség

<http://ugyeszseg.hu/>

A rendőrség vagy a Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat által erőszak esetén tett feljelentésekről az ügyészség dönt. Ha az ügyész vádat emel, akkor büntetőeljárás indul.

OKIT (Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat)

<http://bantalmazas.hu/> Tel.: +36 80 20 55 20, Email: okit@csbo.hu

A krízisvonal célja a 0–24 órában, a hét minden napján, ingyenesen elérhető segítségnyújtás a párkapcsolati erőszak, gyermekbántalmazás, prostitúció, emberkereskedelem áldozatai számára, valamint menedék megszervezése, amennyiben szükséges. A krízisvonal az ország bármely pontjáról hívható és külföldről is elérhető. Az OKIT-nak van információja azokról az átmeneti otthonokról, ahová az erőszak áldozatai ideiglenesen (maximum 28 napra) be tudnak költözni, ha arra kényszerülnek, hogy elhagyják az otthonukat. A krízisvonal a hívóknak abban is segítséget tud nyújtani, hogy szükségleteik alapján átírányítsák őket más szervezetekhez, amelyek elérhetőségei fent vannak a honlapjukon is.

Ökumenikus Segélyszervezet

<https://segelyszervezet.hu/>

Az erőszak áldozatainak online konzultációs lehetőséget biztosítanak, az erőszakról információt adnak át, és helyet biztosítanak az általuk működtetett, családon belüli erőszak áldozatainak fenntartott menedékhelyeken. Oktató, gyógyító és megelőző foglalkozásokat tartanak olyan gyermekek számára, akik erőszak, prostitúció vagy emberkereskedelem áldozatai.

Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány

<https://www.kek-vonal.hu>, Segélyvonal: 116–111

A Kék Vonal elsődleges feladata meghallgatni és segíteni a bajba jutott gyermekeket és fiatalokat. A szervezet azon dolgozik, hogy megvalósítsa az ENSZ által meghatározott gyermekjogokat. Gyermekközpontú szolgáltatást nyújt, de a gyermek érdeke és biztonsága esetén kapcsolatba lép felnőttekkel, szakemberekkel és gyermekekkel foglalkozó kormányzati szervekkel.

Hintalovon Alapítvány

Az alapítvány 2015 óta népszerűsíti a gyermekjogokat. Célja, hogy a felnőttek az élet minden területén figyelembe vegyék a gyermekek nézeteit és érdekeit. Olyan Magyarországot képzelnek el, ami a gyermekek számára egy jobb hely, és ahol jó gyerekként felnőni. Különleges figyelmet fordítanak a bántalmazó családban nevelkedő gyermekekre, valamint a fiatalok szexuális oktatására.

Yelon – csetszolgáltatás és információs oldal 10–18 év közötti fiatalok számára, amelyet a Hintalovon Alapítvány működtet. A főbb témák a szexualitás, a biztonság és önmagunk elfogadása.

Itt érhető el: <https://yelon.hu/>

Gyermekvédő hívószám (Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság)

<https://szgyf.gov.hu/1747-gyermekvedo-hivoszam>, Tel.: +36 80 212 021

A szolgáltatás célja bármilyen, a gyermek vagy felnőtt veszélyeztetettségét jelző hívásra történő szak-szerű, hatékony és időbeni reagálás biztosítása és elősegítése, függetlenül a jelzést tevő személyétől és annak jelzési kötelezettségétől.

NANE

www.nane.hu Segélyvonal: +36 80 505 101, Email: info@nane.hu

A NANE családon belüli erőszakkal foglalkozó nőjogi szervezet. Az áldozatsegítésen túl az erőszak megelőzésén dolgozik, iskolai oktatóprogramokat szervez és tart randierőszak és nemi egyenjogúság témákban. Ingyenes segélyvonalat működtet áldozatok és segítők számára. Ha Ön iskolában dolgozik és szeretne foglalkozást szervezni diákok számára, keresse a NANE-t. Ha pedig meg szeretne beszélni egy ügyet, akkor hívja a segélyvonalat.

Patent Egyesület

www.patent.org.hu

A Patent a NANE partnerszervezete. Ingyenes jogi segítséget szolgáltat és megosztja a párkapcsolati erőszak női áldozataival a legfontosabb jogi tudnivalókat. A szervezet kidolgozott egy fiatalokat célzó szexuális oktatási programot is (Kapcsolódj be!), ami a nemi egyenlőségről és a biztonságról szól.

Biztonságos Internet

<https://www.biztonsagosinternet.hu/>

A Biztonságos Internet egy online bejelentőfelület, ahol az internethasználók minden, az interneten talált sértő, káros, illegális tartalmat (beleértve a pedofil, tiltott pornográf tartalmakat) bejelenthetnek. A felület biztosítja, hogy a bejelentéseket megvizsgálják, és a jogellenesnek talált tartalmakat továbbítja a magyar rendőrség illetékes szervei és sok esetben a tiltott tartalmat szolgáltató közvetítő-szolgáltató felé is. 2011-ben jött létre az oldal az Európai Unió Safer Internet Programme elnevezésű program keretei között. A honlap a magyar Safer Internet konzorcium része és Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató Zrt. (NISZ) tartja fenn.

